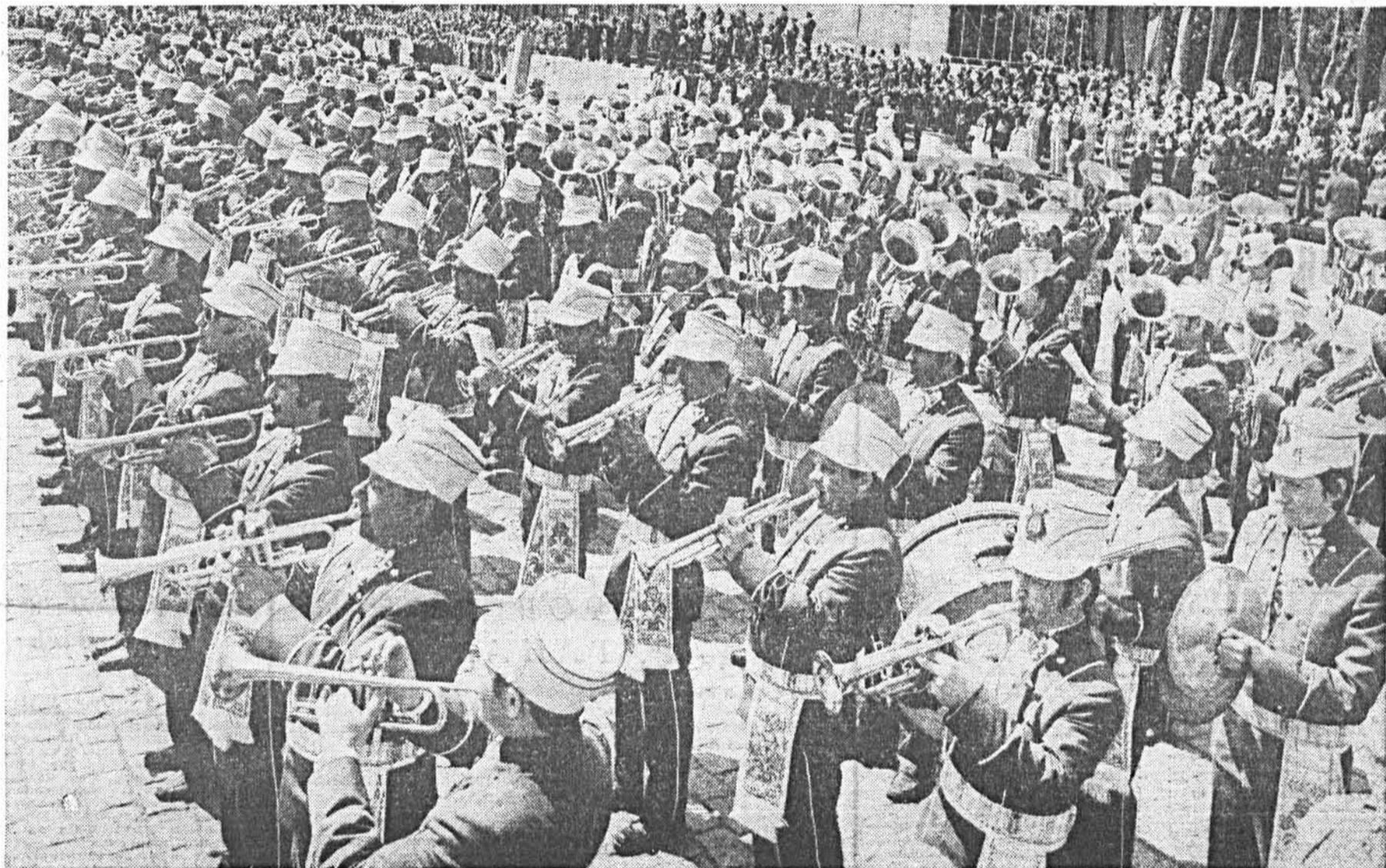


Літаратура і Мастацтва

№ 22 (2861)
3 чэрвеня 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.



Зводны духавы аркестр на Цэнтральнай плошчы Мінска.

СВЯТОЧНАЯ МЕДЗЬ АРКЕСТРАЎ

Гэтаму вялікаму, яркаму Усесаюзнаму святу духавой музыкі ў Мінску трохі не пашанцавала з надвор'ем. Але хіба маглі хмарнае неба, не па-веснавому халодны дождж прыглушыць гукі аркестраў, што з'ехаліся ў сталіцу рэспублікі з усіх куткоў нашай краіны, з Польшчы, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Надоўга запомніцца мінчанам, гэсіям горада ўрачыстае адкрыццё свята. Пастраенне аркестраў на плошчы У. І. Леніна, ускладанне кветак да помніка правядуру. Потым маляўнічае шэсце на чале з дзядзькамі-фанфарыстамі і юнакамі, што неслі сцягі саюзных рэспублік.

Чатыры дні ў розных кутках горада—плошчах і парках, клубах і палацах культуры дэманстравалі сваё майстэрства лепшыя з лепшых самадзейных духавых калектываў краіны—пераможцы першага Усесаюзнага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных.

Канцэрты духавой музыкі прайшлі на Мінскім трактарным заводзе, заводзе аўтаматычных ліній, вытворчых аб'яднаннях «Гарызонт» і «Камсамолка» і іншых прадпрыемствах.

Як сімвал сапраўднай інтэрнацыянальнай дружбы братніх народаў было ўспрыята шматлікімі слухачамі сумеснае выступленне духавых аркестраў з горада Згожалец Польскай Народнай Рэспублікі і Аксайскага раённага Дома культуры Растоўскай вобласці.

Але калі гаварыць аб выніках свята молай лічбаў, дык вось яны: 50 канцэртаў, на якіх прысутнічала каля 30 тысяч аматараў духавой музыкі.

Праляцелі чатыры дні. І вось—фінал свята. У гэты дзень над Мінскам было чыстае, блакітнае неба, ласкавае сонца. Тысячы і тысячы жыхароў горада сталі сведкамі яркага відовішча—заклучэння канцэрта. Аркестр за аркестрам выстрайваўся на трыбунах Цэнтральнай плошчы. Справа і злева ад іх—аркестры з усіх абласцей рэспублікі, горада Мінска. Кожны калектыв выконвае адзін твор. І вось нарэшце, бы гром, гучыць медзь зводнага аркестра ў складзе 1 800 музыкантаў. Яны выконваюць «Варшавянку», песню С. Тулікава «Ленін заўжды з табой», фанфарны марш С. Чарнецкага «Слава Радзіме».

Пад музыку Б. Аляксандрава «Няхай жыве наша дзяржава» прадстаўнікі саюзных рэспублік апускаюць флаг свята.

Свята скончана. І ў нашай памяці яно застаецца як хвалюючая сустрэча з цудоўным светам духавой музыкі.

В. БАРЫСЕВІЧ,

дырэктар Палаца культуры Белаўпрофа.



Выступаюць госці з Польскай Народнай Рэспублікі.

Фота У. КРУКА.

ВУЧОБА ПІСЬМЕННІКАЎ

Духоўны свет савецкага чалавека і асноўныя фактары яго фарміравання ў святле рашэнняў XXV з'езда КПСС. Гэтай глыбока-філасофскай і надзеянай тэме былі прысвечаны заняткі тэарэтычнага семінара партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР на працягу навучальнага года.

Метадычныя рэкамендацыі да асноўнай тэмы семінара ў свой час прапанаваў нам доктар філасофскіх навук Я. Бабосаў.

З цікавымі лекцыямі на семінары выступілі: лектар ЦК КПБ А. Арлоўскі — «Некаторыя праблемы сучаснага міжнароднага жыцця», выкладчык кафедры філасофіі політэхнічнага інстытута І. Макіеўскі — «Духоўны свет асобы і асноўныя напрамкі яго фарміравання»; доктар філасофскіх навук А. Ладыгіна — «Барацьба ідэй у сучаснай эстэтыцы»; кандыдат філасофскіх навук М. Крукоўскі — «Чалавек як эстэтычны аб'ект»; кандыдат эканамічных навук, кіраўнік лектарскай групы ЦК КПБ С. Ходас — «Сацыяльная палітыка нашай партыі і яе ажыццяўленне ў дзесяціці пяцігоддзі».

На заключнай канферэнцыі, якая нядаўна адбылася, з рэфератамі выступілі пісьменнікі — камуністы А. Шаўня, А. Казловіч, Э. Ялугін.

Выступленні рэферэнтаў вызначаліся веданнем філасофскіх праблем, былі цесна звязаны з нашай рэчаіснасцю.

Цэнтрам увагі ўдзельнікаў канферэнцыі стаў чалавек, яго роля ў грамадстве, яго актыўная жыццёвая пазіцыя.

Трэба спадзявацца, што тэарэтычная вучоба дасць новыя, станоўчыя вынікі ў творчай пісьменніцкай практыцы.

Эдзі АГНЯЦВЕТ,
кіраўнік тэарэтычнага семінара.

3 КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ

ТВОЙ ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ



Хай будзе хоць кропля чыстага ў моры

І песня, з якою спляшаюся я.
Адначасна
Слаўным салютам «Аўроры» і
Твой дзень нараджэння,
Дзяржава мая!

Гэта радзі ў араторыі «Твой дзень нараджэння» на словы беларускага паэта Пётруся Маля, з якім у мяне ўсталявалася даўня творчая садружнасць, з ім і цяпер мы працуем над новым музычным творам, прысвечаным 60-годдзю Савецкай улады ў нашай краіне. Свет музыкі заўжды быў узаемазвязаны з чароўнай музай паэзіі, усепадуладнай сілай слова і пранікнёным натхненнем мастацтва. Неаднойчы мы, кампазітары, звярталіся да крыніц беларускай паэзіі, прывабленай мілагучнасцю самой мовы, самабытнасцю народных вобразаў, праз якія вучыліся любіць гэтую ямлю, адораныя пацуніямі патрыятызму і чалавечнасці. Мне асабліва прыемна адзначыць гэта ў год юбілею Кастрычніка, калі ўсё наша творчая інтэлігенцыя працуе з натхнёным уздымам. Прыемна, што найбольш значныя мае творы пі-

саліся ў суладдзі з паэзіяй М. Танка, П. Броўкі, М. Хведаровіча, А. Званка, А. Астрэйкі, А. Вольскага — араторыя «Свяці, зара!» — у пяці патрыятычных навілах, сімфанічнае вальсальна-харэаграфічнае дзеянне для хору, вялікага сімфанічнага аркестра, балета, прысвечанае 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, «Альпійская балада» — аднаактвы балет у трох частках на матывах вядомай апавесці В. Быкава, шматлікія песні. Асноўная тэма музыкі савецкіх кампазітараў — наша сучаснасць. Кампазітар, як і кожны мастак, спрабуе прайсціся па ўнутраным свет чалавека, імкнецца адлюстраваць узаемазвязаны чалавек і грамадства, працэсы, што адбываюцца ў свеце. Адсюль глыбіня думкі і яе выражэння ў творчасці. Таму мастак заўсёды адказны за сваю творчасць перад народам, для якога ён піша, перад партыяй, што дапамагае яму ў працы. Але сёлетні, юбілейны год Кастрычніка яшчэ больш умацаваў нашу адказнасць. Я зразумеў гэта, калі 19 красавіка ў Ленінградскім тэатры оперы і балета імя С. М. Кірава адбылася прэм'ера майго балета «Ціль Уленшпігеля». Спектакль быў пастаўлены на сцэну 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. Хвалючыся ў чаканні водгуку на спектакль, хочацца верыць, што глядач зразумее нашу сціпую працу. Стваральніцкі балет не ставілі перад сабой мэту адраджэння сюжэтнай ліній слаўтара рамана белгійскага пісьменніка Шарля дэ Кастра «Легенда пра Уленшпігеля». Мы імкнуліся раскрыць высокую гуманістычную ідэю гэтага твора: вялікі каштоўнасці чалавечства — свабоду і каханне — не зломіць жорсткасць, насілле, подласць. Яны — несьмяротны, як і сам народ.

Яўген ГЛЕБАУ,
кампазітар, народны артыст БССР.

УКАЗ ПРЭЗІДУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

Аб прысваенні тав. ШЧАДРЫНОЙ В. Н. Ганаровага звання заслужанага работніка культуры Беларускай ССР

За плённую работу па мастацкаму перакладу і актыўную прапаганду твораў беларускай савецкай літаратуры прысвоіць тав. Шчадрыной Валыяціне Ніканораўне ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. ПАЛЯКОУ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. Л. ЧАГІНА.

27 мая 1977 года.
г. Мінск.

ПЛЕНУМ ПРАЎЛЕННЯ СП БССР

Як мы паведамлялі ўжо, 26 мая ў Доме літаратара адбыўся чарговы пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі з парадкам дня «Інтернацыянальна-сувязі беларускай савецкай літаратуры».

Пленум адкрыў старшыня праўлення СП БССР, Герой Сацыялістычнай Працы, народны паэт Беларусі М. Танк.

Аналіз плённых сувязей беларускай літаратуры, іх цяперашняга стану і перспектывы даў у дакладзе сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі А. Вярцінскі.

Выступіўшыя на пленуме В. Рагойша, Н. Гілевіч, М. Шундзік (Масква), А. Марціновіч, М. Алейнік (Украіна), Я. Семяжон, М. Камісарова (Ленінград), А. Лойка, К. Шаўляева (Масква), Г. Папоў, Т. Руліс (Латвія),

Ю. Гаўрук, Ф. Нізія (Таджыкістан), А. Мальдзіс, С. Ураеў (Туркменія), В. Хорсун, А. Клышка, Г. Куранёў (Масква), І. Шамякін гасарылі аб далейшым развіцці традыцый мастацкага перакладу, уздымалі праблемы якасці перакладу і падрыхтоўкі кадраў перакладчыкаў, уносілі канкрэтныя рэкамендацыі па расшырэнню сувязей братніх літаратур, паглыбленню творчых кантактаў майстроў мастацкага слова.

Гасцямі пленума былі таксама Е. Стулпан (Латвія), В. Хмара, В. Я. Храмаў, А. Часнакова, В. Шчадрына і В. Элькін (Масква).

У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ А. Л. Петрашкевіч.

Справаздача з пленума — на стар. 3, 4, 13, 14.

3 КЛОПАТАМ ПРА ЗАЎТРАШНІ ДЗЕНЬ

Наш час патрабуе ад пісьменнікаў больш глыбленага паказу жыцця людзей, іх паўсядзённых працоўных дасягненняў на карысць Радзімы. Пра гэта і вялася шырокая, зацікаўленая гаворка на чарговым пасяджэнні камісіі па сувязях СП БССР з тэлебачаннем і радыё. Галоўны рэдактар літаратуры-драматычных рэдакцый тэлебачання — Валыяцін Мыслівец, радыё — Валыяцін Лукша інфармавалі прысутных аб рабоце сваіх калектываў у юбілейны годзе. Яны паведамілі, што глядачам прапануюцца шматсерыйны відэафільм на раману І. Шамякіна «Атланты і карытны», тэлеспектаклі па кнігах прозы П. Броўкі «Разам з камісарам», Я. Сіпачова «Крыло цшыні», М. Лужаніна «Людзі, птушкі, прастор», па назме Я. Купалы «Яна і я», а таксама двухсерыйны спектакль па п'есе М. Магільскага і К. Рапапорта «Шчаслівы» — да 100-годдзя з дня нараджэння Ф. Дзяржынскага. У эфіры прагучаць радыёіспісаныя на раману І. Гурскага «Вечер веку» і апавесці А. Асіпенні «Два дні і дзве ночы».

Затым удзельнікі пасяджэння абмяняліся думкамі.

Пісьменнік У. Юрэвіч зазначыў, што тэлебачанню і радыё трэба больш актыўна прапагандаваць нашых класікаў, а праўленню Саюза

пісьменнікаў з большай адказнасцю ставіцца да арганізацыі і правядзення аўтарскіх вечаў, іншых масавых мерапрыемстваў, каб на экран і ў эфір трапіла толькі самае таленавітае, сапраўды мастацкае.

Р. Тармола звярнуў увагу на тое, што асобныя літаратары не грубуюць ніякімі сродкамі, каб абавязкова паказаць шматлікімі нудныя тэлебачанню і тэатру жа шырока прагучаць на радыёхвалі. Яго падтрымаў Ф. Янкуоскі, дадаўшы пры гэтым, што сродкі масавай прапаганды павінны скарыстоўвацца больш адказна. Пісьменнікам больш уважліва патрэбна ставіцца да народнай мовы, пайней выкарыстоўваць яе незвычайныя скарбы.

Старшыня камісіі па сувязях СП БССР з тэлебачаннем і радыё А. Ірачанікаў прапанаваў у бліжэйшы час прагледзець і праслухаць перадачы літаратуры-драматычных рэдакцый, правесці іх абмеркаванне на Дзяржтэле радыё БССР, а таксама прааналізаваць пераклады мастацкіх твораў на беларускую мову, якія падаюцца глядачам і слухачам.

Шэраг канкрэтных заўваг на рабоце камісіі зрабіў сакратар праўлення СП БССР Іван Чырынаў, які і веў гэтае пасяджэнне.

Ц. КАРАВАЙ.

«ЗАЛАТОЕ МАЁ ДАРАГАНАВА»

Калі б мог я жыццё пачаць нанова,
Зноў спляўся б ля роднай рані...
Залатое маё Дараганова,
Дарагія мае землякі!

Гэтыя радкі Янкі Непачаловіча прагучалі ў сельскім клубе вёскі Дараганова Асіповіцкага раёна, дзе праводзіўся вечар, прысвечаны 60-годдзю з дня нараджэння паэта. У гэтай вёсцы над ракой Пціч шмат гадоў назад жыў і працаваў настаўнікам Янка Непачаловіч. Ушанаваць памяць паэта, і свайго земляка, прыйшлі прадаўнікі саўгаса «Каўгорскі» і калгаса імя Ульянава, рабочыя масцовага лясніцтва, вучні і настаўнікі сярэдняй школы і школы-інтэрната.

Слова пра Янку Непачаловіча, равесніка Вялікага Кастрычніка, былога партызанскага сувязнога, камуніста, паэта, сказаў старшыня выканкома Дараганавскага сельсавета М. Рудзкі.

Выступілі былы вучань Янкі Непачаловіча, выкладчык адной з навучальных устаноў В. Ермаловіч, камсамолка В. Гудойца, сакратар Магілёўскага аддзялення СП БССР А. Пысін, навучэнцы тэатральнага аддзялення Магілёўскага культасветвучылішча імя Крупскай прачталі вершы Янкі Непачаловіча.

У заключэнне адбыўся канцэрт мастацкай самадзейнасці.

А. ВАСІЛЬЕУ.

«НАУКА И ЖИЗНЬ» ПРА БЕЛАРУСЬ

Пяты нумар часопіса «Наука и жизнь» шмат старонак прысвяціў навуковаму, культурнаму і эканамічнаму жыццю Савецкай Беларусі, над рубрыкай «60-годдзе Вялікага Кастрычніка» змешчана інтэрв'ю са старшынёй Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёвым, якое называецца «Дасічы народжаная». У ім расказваецца, як Беларусь двойчы адраджалася — першы раз пасля Кастрычніка, як адсталая ўскраіна царскай Расіі і другі — пасля выгнання фашысцкіх захопнікаў.

Аб сучасным росквіце навукі ў Беларусі сведчаць публікацыі акадэмікаў АН БССР В. Сцяпанавіча і М. Яругіна, іншыя матэрыялы. Пра высокія тэхнічна-эканамічныя паказчыкі беларускай прамысловасці расказваецца пад рубрыкай «Па роднай краіне».

Друкуецца таксама падборка вершаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пётруся Броўкі, Кастуся Кірэнкі.

І. ФЕДАРАУ.

УЗНАГАРОДЫ БЕЛАРУСКІМ ФІЛЬМАМ

У канцы мая ў Рызе праходзіў X Усеагульны кінафестываль. Ён быў змяшчальны тым, што сам па сабе з'яўляўся юбілейным, дзесятым, і праводзіўся ў юбілейным годзе Савецкай улады. У сувязі з гэтым усе кінастудыі краіны прывезлі на фестываль свае лепшыя фільмы пра гераічнае мінулае народа, пра стваральныя будні нашых сучаснікаў. У такіх умовах заваяваць першы — задача вельмі цяжкая, але ў такой жа ступені і ганаровая.

Прыемна адзначыць, што фільмы беларускіх кінематаграфістаў не засталіся па-за увагай строгага журы.

Пры перапоўненай зале ў кінатэатры «Піяніеры» дэманстраваліся фільм «Вянок санетаў» (рэжысёр В. Рубінчыч, аўтар сцэнарыя В. Муратаў). Глядачы пільна сачылі за лёсам выхаванцаў музэўнага Івана і Арцэ-

ма, якія, баючыся, што вайна вось-вось закончыцца без іх, з чым яны ніякі не могуць пагадзіцца, уцякаюць на фронт. А не могуць яны з гэтым пагадзіцца таму, што ім хочацца адпомсціць фашыстам за загінуўшых бацькоў. У вазальнай мітусні непадалёк ад фронту хлопчыкі губляюць адзін аднаго. Далей едзь Іван з капітанам Траціяном, сустракае новых франтавых сяброў Арцём...

Фільм «Вянок санетаў» — гэта перш за ўсё ўспаміны пра дзяцінства, тыя ўспаміны, якія не даюць спалоно ўсё жыццё кожнаму з нас...

І калі на экране на працягу паўтары гадзіны змяняюць адзін аднаго раздзелы фільма названыя санетами, то на спра-ва гэта перагортваюцца старонкі ўяўнай запіснкі кніжкі нашай памяці...

Менавіта гэтым фільм бліскі і дарослым, таму што абуджае ў іх сэрцы

тую мелодыю, якая кожнага кліча ў яго уласнае дзяцінства, непаўторнае, незабыўнае...

Цікавы змест, паэтычнасць, незвычайнасць форм і сваім сплыве і спарадзілі тую непаўторнасць кінематаграфічнага почырку, які і быў ацэнены па вартасці.

Фільм «Вянок санетаў» быў прызнаны лепшым сярод юнацкіх фільмаў і творчому калектыву яго была прысуджана Галоўная прэмія фестывалю.

Вынікам цікавасці ў глядачоў, перш за ўсё сваёй публіцыстычнасцю, фільм «Нядзельная ноч» (аўтар сцэнарыя А. Петрашкевіч, рэжысёр-пастаноўшчык В. Тураў). Стваральнікі карціны ядуць гарачую і бескампрамісную размову пра п'яніста, якое не толькі губіць фізічна чалавека, разбэшчвае яго маральна, але перастае ў сацыяльную праблему, што не можа нікога пакінуць аб'якавым. Разбураюцца

мары і сям'я, гіне каханне і людзі, праносіцца міма і без таго наротнае жыццё, знімае адказнасць за будучыню... «Менавіта пра гэта памятаў кожны член нашай здымачнай групы, працуючы над карцінай», — прызнаецца рэжысёр-пастаноўшчык В. Тураў.

Карціна атрымалася неспакойная, наступальная, актыўная ў сваім імкненні зрабіць уплыў на грамадскую думку.

Гэтал стражасць і актыўнасць вызначылі і акцёрскую ігру, паводзіны актёра на экране. Можна шмат назваць удалых актёрскіх работ, сярод іх асабліва цікава судзіць Забрыч у выкананні Людмілы Зайцавай.

В. Тураў узнагароджаны дыпломам фестывалю за зварот да публіцыстычнай тэмы, а актрыса Л. Зайцава — за выкананне жаночай ролі. Рэжысёр-аператар Віктар Шаталаў разам з жур-

налістам Вячаславам Марозавым налія трох гадоў плавалі на караблях, якія названы імямі беларускіх пілнераў-героў, што загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Яны пабывалі ў многіх краінах свету: Японіі, Англіі, Індыі, Канадзе і інш. Са свайго падарожжа яны прывезлі шмат кінамаатэрыялаў пра жыццё дзяцей за рубяжом.

Рэжысёрскія і аператарскія знаходкі ў спалучэнні з эмацыянальным дыктарскім тэкстам Алёксандра Тараданіна дазволілі стварыць хваляючы кінатвор пра лёс, трывогу, радасці і надзеі дзяцей нашай планеты.

Творчому калектыву фільма «Карабель прыняў імя» прысуджана спецыяльная прэмія і дыплом за раскрыццё тэмы выхавання ў падрастаючага пакалення пацунія інтэрнацыянальнай салідарнасці.

Фільм «Добрая зямля» (аўтары Барыс Сарахату-

наў і Алесь Асіпенна) расказвае пра пераўтварэнне сельскай гаспадаркі на аснове спецыялізацыі і канцэнтрацыі вытворчасці, раскрывае тыя велічныя перспектывы, якія адкрываюцца перад землярабамі беларускага Палесся. Фільм мае велізарнае пазнавальнае значэнне, дапамагае раскрыць і распаўсюдзіць вопыт ідучых наперадзе.

Творчы калектыв навукова-папулярнага фільма «Добрая зямля» ўзнагароджаны прызам і ганаровай граматай Міністэрства сельскай гаспадаркі Латвійскай ССР за дастойнае ўвасабленне ў кінематастве тэмы калгаснага сялянства.

Такая высокая ацэнка працы беларускіх кінематаграфістаў натхніла іх на новыя творчыя пошукі.

Л. ГАУРЫЛКІН,
галоўны рэдактар кінастудыі «Беларусь-фільм».

НАШ пленум, прысвечаны інтэрнацыянальным сувязям беларускай літаратуры, пачынае работу ў знамянальны час. Савецкі народ заняты вялікай стваральнай працай па ажыццяўленню гістарычных рашэнняў XXV з'езда КПСС, па выкананню планаў новай, дзесятай пяцігодкі. Сёлетні год, як вядома, набывае асаблівую значнасць у сувязі з 60-годдзем Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Да гэтага юбілею наша краіна ідзе маладой і квітнеючай і як ніколі магутнай. У святле гераічных падзей мінулага нам больш яскрава бачацца нашы заваёвы, наш упэўнены наступ у будучыню. Увесь свет цяпер ведае, на што здольны савецкія людзі, якія велізарныя творчыя сілы разгортае сацыялістычны лад жыцця.

Стварэнне новай, сапраўды народнай культуры — адна з вялікіх заваёў савецкага народа. Як вядома, гэтая культура — кандэнсат творчых дасягненняў культуры усіх народаў Краіны Саветаў. Савецкая літаратура, развіваючыся на аснове марксісцка-ленінскага вучэння, актыўна ўдзельнічае ў будаўніцтве камунізму, служыць справе выхавання чалавека новай камуністычнай фармацыі, справе развіцця яго маральных і ідэйных вартасцей. Яна з'яўляецца жывой сувяззю паміж людзьмі, паміж усімі народамі свету, надзеянай зброяй у барацьбе за мір і шчасце, за светлую будучыню ўсяго чалавецтва і яго культуры. Дасягненні савецкай літаратуры відэочыныя: яна карыстаецца заслужанай любоўю і папулярнасцю сярод мільянаў чытачоў ва ўсім свеце.

Беларуская літаратура жыве і развіваецца як самабытная літаратура, як адзін з перадавых атрадаў магутнай шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Яе росквіт стаў магчымым дзякуючы клопам партыі і Савецкага Урада, дзякуючы Кастрычніку, дзякуючы дабратворнаму ўплыву літаратурна-братніх рэспублік нашай сацыялістычнай Радзімы. Сёння літаратар, скажам, у Мінску не можа жыць і працаваць, не ведаючы, як працуюць яго сябры на пяру ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Вільнюсе, Рызе, Таліне, Тбілісі, Алма-Аце і іншых гарадах вялізнай Савецкай краіны. Мы жывём адзінай, згуртаванай, дружнай сям'ёй. У нашым Саюзе Сацыялістычных Рэспублік шмат нацый, якія складаюць савецкі народ, у якога адзінае дыханне, і адна

агульная заповітная мэта — будаўніцтва камунізму. Леанід Ільіч Брэжнеў сказаў, што «дружба народаў да такой ступені ўвайшла ў наш лад жыцця, што мы разглядаем яе як натуральную з'яву». Вось і сёння наш пісьменніцкі пленум ярка пацвярджае гэту вялізную заваёву Кастрычніцкай рэвалюцыі, заваёву сацыялі-

аўтарытэт. Гэта ён заўважыў Янку Купалу і Якуба Коласа, гэта ён пераклаў на рускую мову купалаўскі верш «А хто там ідзе?». Мы ўдзячны, што ўслед за Горкім да рускага чытача даносілі праз пераклад творы беларускай паэзіі і прозы Валерыя Брусэў, Сяргея Гарадзеці, Міхаіла Ісакоўскі, Аляксандр Твардоўскі,

емся сведкамі прыкметнага паглыблення творчых кантактаў беларускіх літаратараў з пісьменніцкімі арганізацыямі, выдавецтвамі сацыялістычных краін. Пашыраюцца сувязі з прагрэсіўнымі пісьменнікамі свету. Як вядома, вялікае значэнне прыдае партыя нашым братнім сувязям. Ва ўмацаванні гэтых сувязей вялікую ролю іграюць пераклады з братніх літаратур, значэнне якіх цяжка пераацаніць. Яны ўзбагачаюць нас лепшымі дасягненнямі кожнага народа, раскрываюць глыбіні яго душы, пашыраюць нашы ўяўленні аб свеце і шліфуюць кожную з нацыянальных моў, як сталь, праяваючы яе на трываласць, на гнуткасць, на бляск. Мы асабліва ўдзячны нашым рускім сябрам за іх пераклады нашых твораў на мову Пушкіна, Талстога, Леніна. Гэтыя пераклады служаць пуцёкай у шырокі свет, памагаючы пераадолець ім на сваім шляху шматлікія моўныя рэбары.

Максім ТАНК:

«СПРАВА ПЕРАКЛАДУ — ГАНАРОВАЯ І АДКАЗНАЯ...»

УСТУПАЕ СЛОВА ПРЫ АДКРЫЦЦІ ПЛЕНУМА ПРАЦЛЕННЯ СП БССР



Пленум адкрывае Максім Танк.

му. Дружба народаў братніх савецкіх рэспублік, дружба літаратур грунтуецца на савецкім патрыятызме, на пачуццях сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, на пачуццях сям'і адзінай.

Вялікім стымулам узбагачэння савецкай літаратуры з'яўляецца перакладчыцкая дзейнасць, наладжванне творчых кантактаў паміж майстрамі слова. Пачатак гэтай вялікай справы мае даўнюю гісторыю. Ніколі не забудзецца прыклад Максіма Горкага. Пралетарскі пісьменнік яшчэ на зары Кастрычніка паказаў, як важна падтрымаць талент, надаць яму

Мікалай Асееў, Аляксандр Пракоф'еў, Міхаіл Святлоў, Мікалай Браўн і шмат іншых вядомых рускіх пісьменнікаў. У братніх рэспубліках існуюць цэлыя атрады перакладчыкаў, якія папулярызуюць на роднай мове здабыткі нашай літаратуры.

Сёння мы вельмі яскрава адчуваем і бачым, які жыватворны ўплыў аказвае савецкая рэчаіснасць на сусветную грамадскую думку, на творчасць замежных мастакоў. Гэтым, перш за ўсё, тлумачыцца шырокая цікавасць да многанациянальнай савецкай літаратуры. Мы з'яўля-

емся сведкамі прыкметнага паглыблення творчых кантактаў беларускіх літаратараў з пісьменніцкімі арганізацыямі, выдавецтвамі сацыялістычных краін. Пашыраюцца сувязі з прагрэсіўнымі пісьменнікамі свету. Як вядома, вялікае значэнне прыдае партыя нашым братнім сувязям. Ва ўмацаванні гэтых сувязей вялікую ролю іграюць пераклады з братніх літаратур, значэнне якіх цяжка пераацаніць. Яны ўзбагачаюць нас лепшымі дасягненнямі кожнага народа, раскрываюць глыбіні яго душы, пашыраюць нашы ўяўленні аб свеце і шліфуюць кожную з нацыянальных моў, як сталь, праяваючы яе на трываласць, на гнуткасць, на бляск. Мы асабліва ўдзячны нашым рускім сябрам за іх пераклады нашых твораў на мову Пушкіна, Талстога, Леніна. Гэтыя пераклады служаць пуцёкай у шырокі свет, памагаючы пераадолець ім на сваім шляху шматлікія моўныя рэбары.

Традыцыі мастацкага перакладу багатыя і ў нас у Беларусі. Мы перакладаем лепшыя творы рускіх, украінскіх, літоўскіх, узбекскіх, азербайджанскіх і іншых пісьменнікаў з братніх савецкіх рэспублік, а таксама зарубажных аўтараў. Справа перакладу — ганаровая і адказная справа. Наладжванне кантактаў і пашырэнне ўзаемасувязей літаратур — жыццёва неабходны працэс. Мы сёння сабраліся пагаварыць аб усім гэтым, калектыўна памеркаваць, абдумаць, намеціць і вырашыць шмат якіх праблем і пытанняў, якія ставяцца жыццём, нашым рухам наперад. Дружба літаратур — гэта пераклады твораў на мовы народаў СССР, гэта і дэкады, і тыдні, і дні літаратур, якія так часта адбываюцца ў нашай краіне, гэта абмен пісьменніцкімі дэлегацыямі, гэта інтэрнацыянальныя вечеры і сустрэчы на фабрыках, заводах, у калгасах і саўгасах.

Мы гаворым «калі ласка» нашым гасцям, нашым добрым знаёмым і таварышам, якія прыехалі з розных канцоў Савецкай краіны ў Мінск, на наш пленум.

Мы шчыра і па-братэрску вітаем вас, дарагія сябры!

Звяраючы свае творчыя планы з планамі партыі, народа, краіны, мы ўпэўнены, што слаўнае 60-годдзе Вялікага Кастрычніка будзе новым крокам на шляху нашага развіцця, умацавання нашай пераможнай лінінскай дружбы.

АПАТОЛЬ Вярцінскі пачаў свой даклад з агляду падзей і творчых сустрэч, што адбыліся ў ДOME літаратара і рэспубліцы пасля VII з'езда пісьменнікаў, і якія яскрава сведчаць пра інтэнсіўнасць, шырокую геаграфію і сапраўды інтэрнацыянальны характар сённяшніх міжнародных сувязей беларускай літаратуры. У ДOME літаратара былі праведзены многія мерапрыемствы Дзён літаратуры і мастацтва Украінскай ССР у Беларусі, з удзелам прадстаўнікоў братніх народаў святкаваўся стогадовы юбілей Цёткі (Алаізы Пашкевіч), праходзілі мерапрыемствы Дзён польскай літаратуры, а таксама звязаныя з адкрыццём у Мінску выстаўкі «Дзіцячая кніга ў ГДР», адбыліся шматлікія сустрэчы з пісьменнікамі савецкіх рэспублік, краін сацыялізму, прагрэсіўнымі літаратарамі свету. І нашы сяброўскія сустрэчы, таварыскія размовы, гаворыць дакладчык, не абмяжоўваюцца добрымі словамі, яны даюць рэальны плён: у братніх рэспубліках і замежных краінах расце цікавасць да нашай літаратуры, павялічваецца колькасць перакладаў.

Вось добрыя навіны, якія прыносяць пошта, наведваючы А. Вярцінскі. Славацкія таварышы прысылаюць апошняю карэктурку зборніка нашай паэзіі «Мовы сэрца»... «Літаратурная Расія» выпускае нумар, прысвечаны сённяшняй Беларусі і яе літаратуры... Украінскі часопіс «Радуга» змяшчае вялікую падборку беларускай паэзіі... У балгарскім часопісе «Плэм'я» («Полым'я») адначасова друкуюцца і аповесці В. Быківа «Яго батальён», і пераклады з беларускай паэзіі... Старонкай, прысвечанай нашай літаратуры газета «Літаратурна Украіна» пачынае друкаваць матэрыялы да 60-годдзя Вялікага Кастрычніка... У перакладзе на рускую мову ў «Роман газет» выходзяць новыя аповесці Івана Шамякіна. Беларуская паэзія цікавіцца малады італьянскі літаратар, камуніст Бернардзіна Бернардзіні... Брат саратніка Рычарда Зорге, японскі публіцыст і крытык Ханукі Адакі, які наведваў нядаўна СССР, наведваючы ў сваім інтэрв'ю, што ў Японіі, побач з іншымі савец-

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛЬНЫЯ СУВЯЗІ БЕЛАРУСКАЙ САВЕЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

З ДАКЛАДА САКРАТАРА ПРАЦЛЕННЯ СП БССР А. ВЯРЦІНСКАГА

кімі кнігамі, выдаюцца і творы беларускай літаратуры... Па лініі ЮНЕСКА рыхтуецца анталогія славянскай лірыкі XIX — пачатку XX стагоддзяў, і нам прапануюць прыняць удзел у гэтым выданні...

Працэс, аб якім сведчаць прыведзеныя факты, натуральна, неаднабаковы, яго развіццю садзейнічае праца нашых перакладчыкаў, што відаць у змесце, напрыклад, новага, трэцяга па ліку нумара зборніка «Далегляды», які хутка выйдзе з друку. Яго багаты, разнастайны змест складаюць пераклады з рускай (А. Куляшоў, Я. Брыль, П. Панчанка, В. Вітка, Н. Гілевіч, Л. Салавей), з украінскай (Ю. Гаўрук, А. Кудравен), з англійскай, польскай, чэшскай (Я. Семяжон), з эстонскай (М. Аўрамчык), з нямецкай (А. Зарыцкі, М. Навіцкі), са славацкай (П. Макаль), з балгарскай (У. Анісковіч), сербска-харвацкай (Б. Сачанка), з французскай (І. Ідэльчык, Л. Яўменаў), з латынскай (В. Сёмуха), з венгерскай (Т. Мартыненка), з асецінскай (Г. Кляўко), з туркменскай (Л. Філімонава), з урду (У. Счасны). Пералік моў, з якіх зроблены пераклады, і імёны перакладчыкаў, што прадстаўляюць людзей рознага літаратурнага вопыту, розня пакаленняў беларускага мастацкага перакладу, гавораць самі за сябе.

Прыведзеныя факты, гаворыць дакладчык, пацвярджаюць палажэнне настановы ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялі-

кай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі» аб тым, што ў выніку перамогі сацыялізму ў краіне «забяспечана фактычная роўнасць усіх нацый і народнасцей ва ўсіх сферах жыцця грамадства, расквітнела культура — нацыянальная на форме і сацыялістычная па змесце, усталявалася сапраўднае брацтва людзей працы, незалежна ад іх нацыянальнасці, брацтва, снаянае агульнасцю карэнных інтарэсаў, мэт і марксісцка-ленінскай ідэалогіі», а таксама палажэнне аб тым, што за апошнія гады яшчэ больш узмацнела сусветная садружнасць брацкіх народаў сацыялістычных краін — міжнародны саюз новага тыпу, што побач з ростам ідэйнай, палітычнай і эканамічнай згуртаванасці «расшыраюцца ідэалагічныя і культурныя сувязі».

Дружба літаратур — не дэкларацыя, гэта рэальна існуючы фактар нашага культурнага і грамадскага жыцця, гэта адна з арганічных уласцівасцей жыцця савецкага народа — новай гістарычнай агульнасці людзей. Аб дружбе літаратур мы гаворым зараз як аб рэальнай праяве лінінскай нацыянальнай палітыкі, новай савецкай маралі, як аб жывой рэчаіснасці, якая ў нашай крыві і нашай пласці. Мы гаворым аб узаемаабмене як аб сумеснай працы на карысць кожнай нацыянальнай літаратуры, узятай асобна, і ўсёй савецкай літаратуры, узятай як адзінае цэлае.

Дакладчык звяртае ўвагу на той факт.

што вопыт грамадска-літаратурнага развіцця ўзнімае наша ўяўленне на такую вышыню, з якой мы ўжо не можам глядзець на сваю літаратуру па-старому, па-правінцыяльнаму: мы ўжо развіталіся з паняццем перыферыі ў дачыненні да літаратуры. І тут, безумоўна, зрабіў і робіць сваю вялікую справу фактар дружбы, фактар нашых узаемасувязей.

Савецкім пісьменнікам уласціва пачуццё локця, пачуццё сям'і адзінай, якое дапамагае паўнацэнна жыць, дае адпаведны маральны тонус, спрыяе творчасці. Дружба літаратур пераламляецца ў душах яе стваральнікаў, закрывае псіхалогію творчасці. Як на яскравы прыклад дакладчык спасылкаецца на кнігу І. Мележа «Жыццёвыя клопаты», прасякнутую духам увагі да творчасці іншамоўных пісьменнікаў, пачуццём, якое «прыцягвае да ўсяго, што адбываецца ў свеце, у літаратурах усяго свету, і, натуральна, у першую чаргу — у родных, савецкіх, сацыялістычных».

Пачуцці, адчуванні мастака... Яны дапаўняюцца, асэнсоўваюцца нашай сённяшняй літаратуразнаўчай думкай, якая ўсё больш пераканана гаворыць аб неабходнасці пашырэння асэнсаваных крытэрыяў. Характэрна ў гэтым сэнсе новая кніга А. Адамовіча «Здалёку і зблізку», у якой аўтар разглядае беларускую літаратуру не ізалявана, а ў кантэксце «як многанациянальнай савецкай, так і сусветнай літаратуры. Як уключана само жыццё беларускага народа ў жыццё краіны і цэлага свету». В. Каваленка ў сваім даследаванні «Выток! Уплывы. Паскоранасць» выходзіць з тых жа прынцыпаў і лічыць, што «наступіла пара асэнсаванага важнейшага з'яві ідэйна-мастацкіх сувязей беларускай літаратуры з іншымі літаратурамі, як важныя этапы яе ўнутранай эстэтычнай эвалюцыі да сусветнага ўзроўню».

Да такога ж крытэрыя ўсё часцей звяртаюцца даследчыкі нашай паэзіі — М. Арочка, М. Баретко, Н. Гілевіч, У. Гніламёдаў, А. Лойка і іншыя.

Паняцце інтэрнацыянальных сувязей беларускай савецкай літаратуры мае са-

(Працяг на стар. 4).

(Праціг. Пачатак на стар. 3).

мыя розныя аспекты. Адзін з іх — гістарычны, абумоўлены тым, што справа, якую мы робім сёння, пачыналася нашымі далёкімі папярэднікамі. Адным з тых людзей, якія марылі і глядзелі далёка наперад, быў Ф. Скарына, першадрукар, асветнік, мысліцель і перакладчык. Як веці на вялікім гістарычным шляху дакладчык называе імяны С. Буднага, С. Полацкага, К. Каліноўскага, Ф. Багушэвіча, В. Дуніна-Марцінкевіча, Цёткі. Фенаменальнай з'явай паўстае ў нашай сядомасці М. Багдановіч, які, нягледзячы на тое, што памёр рана, паспеў развіць у сабе шырокі інтэрнацыянальны погляд на літаратуру.

Купала і Колас... Гэтыя імяны мы пішам залатымі літарамі не толькі ў летапісе нашай літаратуры, але і на скрыжальных яе дружбаў, яе ўзаемаадносін з іншымі літаратурамі. Закладваючы падмурак новай беларускай літаратуры, яны, вобразна кажучы, бралі ў якасці краевугольных камяні з суседніх межаў. Факты іх біяграфіі, матывы іх творчасці, іх перакладчыцкае дзейнасць, асабістыя кантакты і сяброўскія адносіны з рускімі, літоўскімі, украінскімі, грузінскімі, латышскімі пісьменнікамі — усё гэта найлепшым чынам вызначала інтэрнацыянальны характар іх жыцця і дзейнасці.

Бурны прыліў у нашу літаратуру новых сіл у першыя паслярэвалюцыйныя гады адначасова суправаджаўся і незвычайнай актывізацыяй літаратурных сувязей.



Выступае Анатоль Вярцінскі.

зей, справы мастацкага перакладу. У. Дубоўка і Ю. Гаўрук пачынаюць перакладаць англійскую і нямецкую класіку, М. Зарэцкі, К. Крапіва і М. Лужанін бяруцца калектыўна за пераклад славутых «Прыгод удалага салдата Швейка», А. Эванак і М. Хведаровіч задумваюць пераклад «Віцязя ў тыгравай скуры». Каб перакладаць з арыгінала, вывучае некалькі моў Ю. Таўбін. Да таго часу адносіны і такі памяты факт: членамі рэдкалегіі часопіса «Польмя рэвалюцыі» былі Бела Ійеш, Іаганас Бехер, Юліус Фучык...

Адным з важных стымуляў дружбы літаратур, іх плённых ўзаемасувязей, падкрэслівае А. Вярцінскі, урэшце, адным з важных стымуляў творчасці, з'яўляюцца асабістыя кантакты і асабістая дружба паміж канкрэтнымі людзьмі, пісьменнікамі розных народаў. «Савецкі чалавек любой нацыянальнасці,—адзначаў П. М. Машэраў у артыкуле «Аб некаторых рысах і асаблівасцях нацыянальных адносін ва ўмовах развіцця сацыялізму», — разумее свет акаляючых яго рэчаў і з'яў з пазіцыі камуністычнай ідэалогіі і маралі, якія з'яўляюцца вяршыняй у духоўным і маральным прагрэсе чалавечства». Натуральна, што ў такіх умовах стваралася і адпаведная маральная атмосфера ва ўзаемаадносінх паміж разнамоўнымі пісьменнікамі Савецкай краіны.

У апошнія гады, дзякуючы інтэнсіўнасці і сістэматызацыі сувязей з літаратурамі сацыялістычных краін, завязалася нямаля добрых асабістых зносін з іх прадстаўнікамі ў нашых, беларускіх пісьменнікаў. Шляхі нашага сяброўства вядуць у Варшаву і Сяфію, Прагу і Будапешт, Браціславу і Улан-Батар...

У сучаснай беларускай літаратуры, працягвае дакладчык, займае сваё месца замежная тэма, тэма жыцця іншых краін і народаў. Прыгадаем творы М. Лынькова, Я. Брыля, М. Лужаніна, І. Шамякіна, К. Кірэнкі, паэтычныя цыклы М. Танка, П. Броўкі, П. Панчавкі, Н. Гілевіча, А. Бажко, Г. Бурдзіна, Р. Барадулліна, А. Лойкі, Е. Лось, Ю. Свіркі і іншых аўтараў, як, напрыклад, нью-йоркскія нататкі «Бязроўка на Манхэттане» М. Карпенкі і венгерскі нарыс «Эгрэта альба» С. Паўлава. Нельга не прыгадаць у гэтай сувязі кнігу Я. Сіпакова

«Веча славянскіх балад», якая была ў мінулым годзе ўдасцёна Дзяржаўнай прэміі БССР і дзе ў своеасаблівым паэтычным пераламленні вырашаецца тэма гістарычнага і сацыяльнага лёсу славян, тэма агульнасці змагання славянскіх народаў за ідэалы справядлівасці і гуманнасці.

З другога боку, нямаля пішуць аб Беларусі, аб яе літаратуры, грамадскім і культурным жыцці ў братніх савецкіх рэспубліках і краінах сацыялістычнай садружнасці. Збіраецца цэлая бібліятэка паэзіі, прысвечанай Беларусі.

Дакладчык аналізуе здабыткі савецкай школы беларускага мастацкага перакладу — на яго думку, важнейшага аспекту тэмы, якую абмяркоўвае пленум, гаворыць аб значэнні мастацкага перакладу для развіцця сучаснай беларускай літаратуры.

Беларуская літаратура, нацыянальная па форме, сацыялістычная па зместу і інтэрнацыянальная па духу, робіць сёння шырокія крокі насустрач братнім літаратурам, насустрач літаратурам свету. Справа мастацкага перакладу ў рэспубліцы пашыраецца, аб чым сведчаць лічбы: толькі за перыяд паміж нашымі пісьменніцкімі з'ездамі, з мая 1971 па май 1976 года, у нашай рэспубліцы было выдадзена больш за 100 кніг перакладной літаратуры, не ўлічваючы публікацый у перыядычным друку, паставак на сцэне, тэле- і радыёперадач і г. д. На беларускую мову на сённяшні дзень ажыццэўлены пераклад твораў больш чым з 40 замежных і 34 моў народаў СССР.

Перакладчыкаў нашых А. Вярцінскі ўмоўна падзяляе на тры катэгорыі. Першая, гаворыць ён, — «чыстыя» перакладчыкі, людзі, якія свай талент, свае творчыя сілы аддаюць цалкам перакладу. Да іх адносяцца Ю. Гаўрук, Я. Семязон, з маладзейшых — В. Нікіфаровіч, В. Сёмуха...

Другая катэгорыя — пісьменнікі, і паэты, і празаікі, якія пасляхова дзеляць свой талент, сваю творчую любоў паміж уласнай творчасцю і перакладам, перакладчыцкай справай займаюцца сістэматычна: А. Куляшоў, М. Танк, Я. Брыль, М. Лужанін, А. Зарыцкі, Э. Агняцвет, Н. Гілевіч, Я. Бяганская, Р. Барадулліна, П. Макаль, А. Лойка; з маладзейшых — Н. Мацяш, А. Разанаў, С. Панізінік, П. Марціновіч...

Апошняя, самая «масавая» катэгорыя, гаворыць дакладчык, — пісьменнікі, якія менш «хварэюць» на пераклад, але аддаюць даніну гэтай важнай справе. Гэта П. Панчавка, В. Вітка, М. Аўрамчык, А. Вялюгін, А. Васілевіч, Г. Буряўкін, М. Калачыцкі, С. Грахоўскі, Е. Лось, Х. Жычка, П. Пыходзька, Ю. Свірка, А. Грачанікаў, В. Зуёнак, У. Паўлаў, Я. Каршукоў, П. Місько... Усіх пералічыць немагчыма, падкрэслівае ён, асабліва калі мець на ўвазе, што паэты, напрыклад, перакладаюць амаль усё.

Мастацкі пераклад з'яўляецца ў нас арганічнай часткай літаратурнага працэсу, перакладная літаратура не аддзяляецца ад арыгінальнай як літаратура другога гатунку.

Для лепшых узораў беларускага мастацкага перакладу характэрны высокі каэфіцыент перадачы літары (формы) і духу (зместу) арыгінала. Я думаю, гаворыць А. Вярцінскі, нам усім будзе прыемна спыніцца сёння на гэтых узорах, назваць найбольш значныя з'явы літаратуры, перакладзеныя на беларускую мову ў апошнія гады.

Гэта — зборнік в'етнамскай паэзіі «Апалены лотас», «Паэма пра зубра» Гусоўскага і іншыя пераклады Я. Семязона; «Энеіда навіварат» Катлярэўскага, «Спеў аб Гаяваце» Лангфела, паэмы і вершы Лермантава, вершы Ясеніна ў перакладзе А. Куляшова; трагедыі Шэкспіра «Кароль Лір» і «Гамлет», раман Хемінгуэя «І ўзыходзіць сонца» — пераклады Ю. Гаўрука; польская паэзія ў перакладах М. Танка і польская проза — Я. Брыля; кнігі «Хай зорыць дзень» і «Маці мая Славенія» (пераклад П. Гілевіча, першая — з удзелам А. Разанава); кнігі балгарскіх паэтаў І. Давыдкава, П. Выхава і А. Германова (калектыўны пераклад); новыя кнігі польскай навулы, сучаснай нямецкай паэзіі (пераклад А. Зарыцкага); кніга вершаў Апалінера, вершы Элюара і іншыя французскія творы ў перакладзе Э. Агняцвета, выбраныя Ш. Пенэфі ў перакладзе М. Хведаровіча, зборнік лірыкі Яніса Рысаца ў перакладзе А. Кобец-Філімонавай, зборнік сучаснай славацкай паэзіі «Татры пяюць» — пераклад П. Макаля, выбраныя вершы Поля Верлена — пераклад А. Лойкі, выбраныя вершы Гарсія Лоркі — пераклад Р. Барадулліна, паэтычныя пе-

раклады з рускай і польскай М. Лужаніна, кніга вершаў Я. Шпорты ў перакладзе К. Кірэнкі, творы балгарскай прозы ў перакладзе В. Нікіфаровіча, зборнік італьянскай паэзіі — складанне і часткова пераклад А. Шаўні. Нарэшце, «Фаўст» Гётэ ў перакладзе В. Сёмухі...

Пераклады гэтых твораў, за некаторым выключэннем, рабіліся з арыгінала, а папярэдне — свядома выбіраліся і адбіраліся аўтарамі па загаду сэрца і патрабаванню часу. Некаторыя з іх з'яўляюцца ўнікальнымі для нашай краіны выданнямі — напрыклад, зборнікі «Там, дзе Шпрэва шуміць», «Апалены лотас», «Татры пяюць», «Маці мая, Славенія», кнігі польскіх пісьменнікаў Я. Гушчы і М. Канаповіча.

Акрамя таго, шмат выдадзена кніг, перакладзеных з моў народаў СССР, сярод якіх трэба адзначыць двухтомную анталогію Украінскай паэзіі, творы Някрасава, Лесі Українкі, Саламеі Нерыс, Абая, Айтматава, Нагібеды, Ханінава, Р. Гамзатава, Гэворка Эміна, Барудзіна, Бээкмана, Закі Нуры, апавяданні Украінскіх пісьменнікаў, раман Ганчара «Тронка», выбраныя вершы Жукаўскаса, Пракоф'ева, Смелякова, Гулія, Куліева і г. д.

Зыходам у свет гэтых кніг — ва ўсім выпадку, заўважае А. Вярцінскі, лепшых, найбольш значных з іх — і па зместу, і па якасці перакладу — узбагацілася нацыянальная культура, пашырыліся яе далегія, ідэяна-тэматычныя і стыльва-жанравыя абсягі беларускай літаратуры.

Дакладчык спыняецца на некаторых творчых і арганізацыйных праблемах, звязаных з паставаўкай перакладчыцкай справы ў рэспубліцы.

Як дасягненне, гаворыць ён, трэба ацаніць пэўнае ўпарадкаванне выдання перакладной паэзіі — з'яўленне і фарміраванне такіх серый, як «Паэзія народаў свету» і «Паэзія народаў СССР». Відавочна, што серыйны выданні дысцыплінуюць і выдавецтва, і перакладчыка, і чытача. Зараз справа за тым, каб выдавецтва было паслядоўным. Бо сапраўды, нельга выдаваць пад адным грывам, скажам, Някрасава, Ясеніна і вершы малавядомых паэтаў. Справа ўпарадкавання перакладной паэзіі, відавочна, трэба ўдасканальваць. Магчыма, што патрэбна ўвядзенне яшчэ нейкай серыі, у якой можна было б апэратыўна выдаваць навінкі паэзіі народаў СССР і замежных краін.

На думку дакладчыка, у нас зусім не ўпарадкавана яшчэ выданне перакладной прозы. Калі арыгінальная проза выдаецца ў некалькіх серыях, то пераклады выдаюцца як папала. Між тым, скажам, раман Шолахава «Яны змагаліся за Радзіму» і раман Хемінгуэя «І ўзыходзіць сонца», апавяданні Тагора і Маруа маглі б адкрыць пэўныя серыі, напрыклад, «Савецкі раман», або «Майстры замежнай прозы» ці «Зарубежная навіла». Чакае сістэмы і выданне перакладной літаратуры для дзяцей, якой выдаецца ў дастатковай колькасці, але без пэўнага плана і парадку.

Яшчэ адно меркаванне: сапраўды, добра, што выйшаў па-беларуску «Фаўст» Гётэ. А хто наступны? Што з класічнай спадчыны мы выдадзім надалей? Паўстае пытанне — і гэтая думка ўжо выказвалася В. Рагойшам і іншымі таварышамі — аб неабходнасці перспектывага планавання ў справе выдання класікі, аб складанні навукова абгрунтаванага спісу твораў замежнай літаратуры для выдання іх на беларускай мове. Неабходнасць такога планавання і такога спісу падкрэсліваецца яшчэ больш той акалічнасцю, што некаторыя творы перакладліся ўжо, але забыты. Так, Шаўчэнку перакладаў Я. Купала, Горкага — Я. Колас, Гашанка — Зарэцкі, Крапіва і Лужанін, «Яўгенія Ангеліна» Пушкіна — А. Куляшоў, трагедыю Шылера «Разбойнікі» — П. Панчавка і г. д.

«Далегія дзень»... Літаратурны зборнік, які, як наведмляецца ў яго анатацыі, друкуе творы пісьменнікаў савецкіх рэспублік, сацыялістычных краін і прагрэсіўных літаратураў свету. Выйшла два выпускі зборніка, вось-вось з'явіцца ў свет трэці, і мы можам сёння пэўна сказаць: «Далегія дзень» робіць сваю добрую справу, яны сталі патрэбнымі ёсім нам, сталі патрэбнымі для далейшай арганізацыі і актывізацыі перакладчыцкай справы ў рэспубліцы, для павышэння ўзроўню самога мастацкага перакладу. Трэба аддаць належнае яго рэдкалегіі, галоўнаму рэдактару, складальнікам нумароў — яны, а таксама выдавецтва, праявілі нямаля добрай ініцыятывы, каб зборнік становіцца сябе зарэкамендаваў.

Гэта, апроч усяго іншага, і зарука таго, што ў нас ёсць маральныя і рэальныя прадпасылкі для таго, каб перыядычнасць «Далегія дзень» пачасцілася, каб зборнік вырас у штоквартальнік, а ў перспектыве — у часопіс.

Праўда, зазначае дакладчык, тут жа паўстае пытанне аб перакладчыку як галоўным аўтарам «Далегія дзень», аб яго кваліфікацыі і прафесіянальным узроўні. Паўстае пытанне аб нашых перакладчыцкіх магчымасцях, аб перакладчыцкіх кадрах.

Мы можам ганарыцца, гаворыць ён далей, тым, што ў нас працуе вялікая плясда перакладчыкаў, якія перакладаюць з арыгінала: М. Танк, Я. Брыль, Я. Бяганская, Н. Гілевіч, П. Макаль, В. Нікіфаровіч, А. Лойка, В. Сёмуха, Н. Мацяш, У. Анісковіч, А. Разанаў. Тут жа прыгадваюцца імяны А. Шаўні, А. Траяноўскага, А. Мажэйкі, М. Татура, М. Навіцкага, П. Стэфановіча, П. Бітэля і інш. У нас нядрэнна абстаіць справа з перакладамі з еўрапейскай моў, з моў славянскіх краін, у той жа час мы адчуваем вострую патрэбу ў перакладчыках з моў некаторых літаратур народаў СССР (за выключэннем, вядома, рускай і украінскай). І ў выніку нам давядзецца мець справу з падрадоўнікамі. Але бяда не толькі ў тым, што мы карыстаемся падрадоўнікамі перакладамі. (Тут нельга не пагадацца, гаворыць А. Вярцінскі, з каментарам газеты «Літаратура і мастацтва»). Бяда ў тым, што некаторыя перакладныя кнігі мы плануем і выдаем наспех, на хаду, без уліку перакладчыцкіх магчымасцей, без разліку на пэўнага вопытнага перакладчыка. Працягваецца заганная практыка, супроць якой выступіў яшчэ К. Чукоўскі, калі трываць чалавек перакладаюць аднаго паэта.

Так, падрыхтоўка перакладчыцкіх кадраў, падкрэслівае дакладчык, — пытанне з пытанняў. Пытанне агульнае для ўсіх саюзных рэспублік, у тым ліку і для нашай Беларусі. Пакуль што тут многа стыхійнасці і мала дзяржаўнай планавасці, прадуманасці, сістэмы. І гэта ў той час, калі расце колькасць людзей з вышэйшай філалагічнай адукацыяй, калі расце колькасць людзей, якія спрабуюць свае сілы і ў паэзіі, і ў прозе, і ў самім мастацкім перакладзе, калі ўсё больш і больш увагі надаецца выхаванню літаратурнай эмені. Тут маглі б больш рабіць нашы універсітэты, гуманітарныя ВНУ, у прыватнасці, інстытут замежных моў. Не робіць тут усяго магчымага і наш паважаны Літаратурны інстытут імя Горкага.

Сённяшні аб'ём і маштаб перакладчыцкай дзейнасці вымагае і лепшай паставаўкі як літаратуразнаўчага, навуковага вывучэння нашых сувязей, так і далейшага развіцця тэорыі мастацкага перакладу. Справа нават не ў тым, што ў нас не хапае тут сіл. Сілы ёсць, і даволі немалыя, і даволі вопытныя. Узьць, да прыкладу, даследаванні А. Мальдзіса, прысвечаныя беларуска-польскім і беларуска-літоўскім літаратурным сувязям, працы С. Александровіча, Г. Кісялёва, У. Казберука, В. Гапавай, У. Калеснікі, А. Лойкі, Э. Мартынавай, І. Ралько, М. Грынчыка, Р. Бязроўкіна, А. Яскевіча, А. Мажэйкі... Нядаўна выйшла цікавая кніга Т. Кабржыцкай і В. Рагойшы «Краіны дружбы», дзе разглядаюцца беларуска-украінскія літаратурныя сувязі пачатку XX стагоддзя. Робіцца новыя спробы даследаваць вопыт перакладу з беларускай на рускую мову — напрыклад, паэзіі Купала (Ц. Літумовіч). Цікавая па сваім фактычным матэрыяле кніга В. Нікіфаровіча «Усяму свету свой дар». Выходзіць новы зборнік дыялогаў А. Гардзіцкага «Вачыма сяброў» — тут і факты, і літаратуразнаўчыя моманты...

На жаль, гэты раздзел літаратуразнаўчай навуцы не заняў яшчэ свайго належнага месца. Скажам, В. Гапава зрабіла спробу даследаваць перакладчыцкую дзейнасць М. Танка. Але яшчэ чакае даследавання гэтая дзейнасць А. Куляшова, Ю. Гаўрука, Я. Семязона, Н. Гілевіча. Вывучэннем літаратурных сувязей не ахоплены ў нас не толькі асобныя рэспублікі, але і рэгіёны. У некаторых працах, прысвечаных гісторыі літаратуры, нашым сувязям не надаецца належнае значэнне. Так, скажам, у кнізе «Гісторыя беларускай літаратуры», якая выйшла нядаўна на рускай мове ў выдавецтве «Навука і тэхніка», раздзел «Голас наш чужын далёка» чамусьці выпіаў. Калі кніга рыхтавалася да выдання, такі раздзел планавалася, і вось кніга выйшла, а раздзел чама...

Мала ўвагі аддаецца перакладной літаратуры з боку апэратыўнай крытыкі. (Заканчэнне на стар. 13).

ЗБОР твораў таленавітага пісьменніка — спрасаваны гадамі вопыт мастака ў лепшых сваіх узорах — гэта заўсёды запрашэнне да падарожжа ў новую мастацкую краіну, у своеасаблівы, адметны свет вобразаў, які паўстае сістэмна, цэласна, у адзінстве. Краіна Маўра адкрыта і юнаму, і даросламу чытачу, і гэта з'яўляецца аднакай яе разамкнёнасці і духоўнага багацця.

Маўр запрашае чытача пабываць з ім на розных кантынентах, на Новай Гвінеі і Вогненнай Зямлі, у Інданезіі, Індыі і Кітаі, на астравах Ява і Цэйлон — там, дзе жывуць смуглакурныя тубыльцы, прыгнечаныя каланізатарамі, але няскораныя, свабодалюбівыя; ён кіча ў падарожжа па роднай краіне, пад неба Беларусі, дзе ёсць свая непазнаная рамантыка і прыгажосць: ён пранікае ў глыбіню стагоддзяў, у гісторыю чалавечтва: менавіта са звароту да першаўтокаў чалавечага існавання пачынаў ён свой пісьменніцкі шлях.

Аб тым, што творчым імпульсам для многіх твораў пісьменніка была ідэя руху, падарожжаў, сведчыць нават прыхільнасць яго да загалюкаў тыпу: «Падарожжа вакол дома», «Падарожжа ад школы да дому», «Падарожжа ў пекла», «Падарожжа па Малой Беларускай чыгуначцы» і г. д. Калі апавесці «Чалавек ідзе», «Шлях з цемры» — вяртанне ў мінулае, то «Аповесць будучых дзён», напісаная ў 30-я гады — позірк у будучае нашага грамадства, а «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага» — падарожжа ў касмічны прастор.

Што ж даюць юнаму чытачу гэтыя твёрды-падарожжы ў далёкія і блізкія краіны? Яны задавальняюць яго няўтольна прагу падзвігаў, дзеяння, якая заўсёды жыве ў чалавеку і асабліва на пачатку шляху, прагу пазнання невядомага, абуджаюць натуральную патрэбу дзяцінства марыць, фантазіраваць. Але не толькі. Яны яшчэ (і гэта вельмі важна) вухаюць пачуцці, перш за ўсё — пачуцці патрыятызму і інтэрнацыяналізму, што складаюць аснову камуністычнага выхавання, сцвярджаюць такія адносіны да жыцця, да духоўных каштоўнасцей, якія характарызуюць самасвядомасць юнага сучасніка Краіны Саветаў.

Вядома, што Маўр ніколі не быў у тых далёкіх краінах, пра якія пісаў. Аднак дзіцячую мару зрабіць падарожжа па ўсіх кантынентах пісьменнік ажыццявіў на крылах сваёй фантазіі, назваўшы сябе паўнамоцным прадстаўніком карэніага насельніцтва Паўночнай Афрыкі. Прычым, Маўр так скрупулёзна вывучыў жыццё, быт і норавы, прыроднае акружанне тубыльцаў, намаляваў іх з такой сімпатыяй і спачуваннем, што аўтара сапраўды можна было прыняць за аднаго з пакутнікаў-маўрытан. Але ў таямнічым псеўданіме пісьменніка была яшчэ другая частка, якая напамінала, што аўтар — сын беларускай зямлі, у вышэйшай ступені надзелены гачуццём суперажывання, здольнасцю пранікацца інтарэсамі і клопатамі, смуткам і радасцю працоўнага чалавека свету. Не выпадкова ж усе смачныя плады Явы для Маўра не ідуць ні ў якае параўнанне з нашай «антонаўкай». З другога боку, ён разумее, што яванец, мусіць, «не адаў бы свайго дурнага» за ўсе нашыя яблыкі і грушы», бо кожны народ мае права любіць сваю, заўсёды самую цудоўную, самую прыгожую зямлю.

Сёння, перачытваючы пакінутае нам у спадчыну пісьменнікам, мы востра адчуваем наватарскую навізну і сучаснасць яго твораў — тое, што не дае ім блякнуць, стараць і стварае жывую маўраўскаю традыцыю ў беларускай літаратуры.

Першаадкрывальнік новых тэм і праблем, заснавальнік жанраў прыгодніцкай апавесці і рамана ў беларускай літаратуры, навукова-мастацкай і навукова-фантастычнай апавесцей, майстра буйных і малых праязных форм, ён сваімі творамі адразу ўзняў тагачасную беларускую літаратуру для дзяцей да ўзроўню ўсёй нацыянальнай літаратуры, далучыў яе да вопыту рускай савецкай і сусветнай літаратур.

Далёкія экзатычныя краіны, куды пісьменнік павёў чытача («У краіне райскай птушкі», «Сын вады», раман

«Амок»), захаплялі яго не столькі незнаёмым, незвычайным матэрыялам, колькі драматычнымі чалавечымі і народнымі лёсамі, духам рэвалюцыйнага змагання. Не паспелі яшчэ адгрымець падзеі на Яве, якія ўскалыхнулі каланіяльны свет, як на хвалі барацьбы яванскага народа Маўр пачаў ствараць раман аб смелых і мужных людзях, што ўступілі ў барацьбу з нідэрландскім каланізатарамі. Але сучаснасць ідэйна-эстэтычнага гучання твора не зменшылася і амаль праз 50 гадоў, бо па-ранейшаму нас прыцягваюць высокая гуманістычная накіраванасць, рамантыка подзвігу і барацьбы за свабоду, вобразы актыўных жыццядзейных герояў, захапляючы, поўны прыгод і таямніц сюжэт.

Вопыт Маўра, аўтара прыгодніцкага твораў, вучыць сучасных пісьменнікаў клапаціцца не толькі пра займальнасць, цікавыя прыгоды, а больш — пра сацыяльную значнасць канфлікту, змястоўную насычанасць, жыццёвую, псіхалагічную верагод-

нага дзеяння. Ключ, які знайшоў для гэтага пісьменнік, — глыбіннае, штодзённае выхаванне ў дзяцей пачуцця гаспадары сваёй краіны сродкамі гульні, схаванай за таямнічымі літарамі, у самых рэальных, ненадманых, звычайных жыццёвых сітуацыях.

Была пагроза, што прастору твора могуць запоўніць «малыя справы», бытавыя сцэны, якія не сарганізуюцца ў адзінае цэлае, і тады запануюць прыземленасць, спрошчанасць, бласкрыласць. Але талент педагогічнага і мастацкага мыслення перамог націск будзённага матэрыялу, і твор лібы засвяціўся знутры, заіскрыўся дасціпным гумарам, вясёлай выдумкай, пранікнутай глыбокім сэнсам.

Праз будзённасць, звычайнасць, праз ачы і гульні прасвечвала галоўнае — прага дзяцей да самасцвярджэння, адчуванне імі сваёй сілы, здольнасці скінуць з сябе ўладу рэчаў, узяць на сябе пасільныя жыццё-

нанні з папярэднім, — і па ахопу матэрыялу, і па мастацкаму афармленню, мае апарат шырокіх каментарыяў. Адкрываецца яго ўступным артыкулам, напісаным як цікавае апавяданне паліцікам Маўра, А. Якімовічам.

У чатырохтомнік уключаны шэраг твораў, якія не ўваходзілі ў прыжыццёвыя выданні пісьменніка: навукова-фантастычная апавесць «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага», апавяданні «Чужаземец», «Падарожжа ад школы да дому», «Багіра», «Спартак», «На парозе будучыні», нарысы, аднаактовая п'еса «Хата з краю». Упершыню на беларускай мове апублікаваны ўсе тры часткі апавесці «Шлях з цемры».

Адзначаючы значна большую паўнату выдання, хацелася б, аднак, падзяліцца і некаторымі сумненнямі, якія ўзнікаюць у сувязі з кампазіцыяй асобных тамоў і характарам каментарыяў.

Як вядома, жанрава-храналагічны прыцип размеркавання матэрыялу з'яўляецца аднолькава важным для ўсіх тыпаў выдання, у тым ліку і для масавых. У дадзеным выпадку гэты прыцип праведзены не зусім паслядоўна: напрыклад, апавяданні 30-х гадоў змешчаны пазней, чым апавяданні 50-х гадоў, апавесці 30-х гадоў «Палескія рабінзоны» і «ТВТ» — услед за пасляваеннай апавесцю «Шлях з цемры» (1948—1958), «Фантамабіль прафесара Цылякоўскага» (1954) — перад імі. Але такая кампазіцыя часткова была замацавана ў прыжыццёвым Зборы твораў пісьменніка, і таму пытанне аб ёй становіцца праблематычным. Таксталогія ведае прыклады, калі аўтар у вызначэнні будовы выдання кіруецца сваімі меркаваннямі. І. Тургенеў, напрыклад, завяршаў свой Збор твораў любімымі «Запіскамі паліціка».

Цяпер, відаць, цяжка меркаваць, ці выязлася ў прыжыццёвым Зборы твораў Я. Маўра ўсвядомленая аўтарская пазіцыя ў гэтых адносінах, аднак, відавочна, што адступленне ад жанрава-храналагічнага прыципу неправамерна, бо яго парушае цэласнасць уяўлення аб творчым развіцці пісьменніка.

Каментарыі да твораў напісаны М. Яфімавай грунтоўна, падрабязна, з дакладным веданнем матэрыялу, з выкарыстаннем цікавых фактаў творчай біяграфіі пісьменніка, з улікам адрасата выдання. Яны пабудаваны па тыпу навукова-папулярнаму: уключаюць звесткі бібліяграфічнага характару, а таксама гісторыка-літаратурны каментарый.

На нашу думку, каментарый М. Яфімавай уяўляе найбольшую цікавасць тады, калі ў ім даецца канкрэтны фактычны матэрыял, звязаны з гісторыяй напісання і друкавання твора, з пісьменніцкай лабараторыяй. Ён выконвае патрэбную пазнавальную функцыю і аблягчае ўспрыманне твораў чытачом. Што датычыцца літаратурна-крытычнага каментарый, то ён, на нашу думку, часам перагружаецца неабавязковым матэрыялам, перарастае ў нарыс пра той ці іншы твор. У той жа час адсутнічаюць некаторыя неабходныя звесткі: не ўказваецца, па якому тэксту друкуюцца творы, а таксама даты іх напісання.

Апошнія ж не заўсёды супадаюць з часам публікацыі, аб чым гаворыць, напрыклад, лёс апавядання-эцюда «Шчасце». Напісана яно было, як сведчыў сам аўтар і як памечана ў першых пасляваенных выданнях («Апавяданні», 1951 г., «Выбраныя творы», 1952 г.), дзе яно друкавалася пад назвай «Шалка», у 1937 г., але ўпершыню змешчана толькі ў 1945 г. («ЛіМ» ад 2 верасня). У першым прыжыццёвым Зборы твораў пісьменніка (1960) «Шчасце» памылкова датуецца 1947 г. Чытачу трэба было сказаць пра дакладную дату напісання гэтага твора.

Асобныя тэксталагічныя заўвагі робяцца намі дзеля таго, каб над гэтымі пытаннямі задумаліся тыя, хто будзе рыхтаваць наступныя выданні твораў Маўра, трэба спадзявацца, яшчэ больш поўныя. З'яўленне ж цяперашняга — радасная з'ява ў нашым літаратурным жыцці.

Эсфір ГУРЭВІЧ

Запрашэнне да падарожжа

ДА Выхаду 4-ТОМНАГА ЗБОРУ ТВОРАў ЯНкі МАўРА

насць вобразаў. Прыгодніцкі жанр у Маўра даваў сваё тлумачэнне свету, сваё разуменне жыцця, добра і зла ў ім. На жаль, тая плённая тэндэнцыя ў развіцці жанру, якая была намечана Маўрам, прыкметна аслаблена ў сучаснай прыгодніцкай апавесці.

У апошнія часы можна пачуць: у век НТР, калі адбыліся вялікія зрухі ў жыцці, калі незвычайна ўскладніўся духоўны свет юнага сучасніка, што ўзняўся на новы інтэлектуальны ўзровень, такія творы, як «Палескія рабінзоны», страцілі сваю цікавасць. Але ці так на самай справе? Бясспрэчна, кожная эпоха нараджае сваіх герояў, якія ўвасабляюць дух, атмасферу часу. Аднак рамантыка рабінзанады зусім не супярэчыць пафасу асваення космасу, сучаснаму светаўспрыманню. Больш таго, ці не павялічваецца ў наш час значэнне твораў, падобных «Палескім рабінзонам», бо адвечная праблема — чалавек і прырода — становіцца адной з вострых праблем сучаснага жыцця, якой цікавяцца і літаратура, і сацыялогія, і эканоміка, і філасофія?!

Беларускія «рабінзоны», Мірон і Віктар, прыябляюць менавіта тым, што іх любоў да Радзімы, да прыроды выяўляецца не дэкларатывна, не ў сузэральных захапленні і прыгажосцю, а дзейсна, па-гаспадарску. У герояў Маўра вострая цікавасць да прыроды і захапленне багаццем і разнастайнасцю яе праяў спалучаюцца з канкрэтным жыццёвым клопатам і ашчаднасцю: трэба берагчы народнае багацце! У гэтым клопаце пра будучае, адчуванні адказнасці перад грамадствам і перад самім сабой выяўляюцца цэласнасць натуры, вышыня маральнай пазіцыі герояў — якасці, якія так патрэбны сучаснаму юнаму герою!

Такі ж зарад сучаснасці закладзены і ў апавесці «ТВТ» — пакуль што самай вясёлай і захапляючай у беларускай літаратуры «школьнай апавесці», у якой узнікаюць жыццёва важныя і складаныя для практычнага вырашэння праблемы: працоўнае выхаванне ў школе, далучэнне вучняў да грамадска карыснай працы.

Цяпер нам асабліва бачна заслуга Маўра, якому нечакана проста і ў той жа час по-новаму ўдалося паказаць дваадзінства выхавачага працэсу — навучанне і працу, захапіць дзяцей радасцю канкрэтнага і карыс-

нага абавязкі. Няхай да ачкоў, як і да кожнай гульні, героі потым астывалі, але на ўсё жыццё яны засталіся «рулівымі гаспадарамі нашай вялізнай агульнай гаспадаркі». Як гэтыя якасці, гэтыя актыўныя адносіны да жыцця спатрэбіліся потым савецкім дзецям у гады цяжкіх выпрабаванняў Вялікай Айчыннай вайны, калі ад пачуцця асабістай адказнасці кожнага чалавека, дарослага і маленькага, ад яго паводзін залежалі ў рэшце рэшт і зыход вайны, лёс краіны і ўсяго чалавечтва!

І героі «ТВТ», і героі многіх іншых твораў пісьменніка ўсім сваім невялічкім вопытам, сілай унутранага эмацыянальнага жыцця сцвярджаюць сваю суверэннасць, сваю духоўную самастойнасць і непаўторнасць і разам з тым — далучанасць да грамадства, да калектыву, патрабаванням якога яны падпарадкоўваюць свае паводзіны.

Характэрна, што сучаснае гучанне твораў Маўра ніколі не прыглушаецца вострай палемічнасцю, якой яны былі прасякнуты, бо гэта не тая палемічнасць, якая хутка прытуляе свае стрэлы, а — спрэчка, што закранае важныя прыныповыя погляды, уяўленні, адносіны да жыцця і літаратурных з'яў. Больш таго, палемічнасць набліжае да нас пісьменніка, бескампраміснага ў пошуках ісціны, дае адчуць пульсаванне яго сэрца, неспакойнага, нецярпімага да зла і няпраўды.

Маўр быў палемістам па свайму творчаму тэмпераменту. Гэта можна было адчуць нават і ў тыя нешматлікія гады, калі мне пашчасціла гутарыць з ім на кватэры: сваім іранічна-гумарыстычным поглядам на рэчы ён нібы выклікаў на спрэчку, востры позірк вачэй, здавалася, чакаў ад суб'яседніка жывой і свежай думкі.

У палеміцы са старымі канонамі і ўяўленнямі нараджалася наватарства Маўра, але разам з тым, яно ўзнікала на падмурку лепшых традыцый класічнага прыгодніцкага рамана, створаных Ж. Вернам, М. Рыдам, Ф. Куперам.

Укладальнікі, рэдакцыйная калегія новага Збору твораў Я. Маўра шмат зрабілі, каб палепшыць нашы ўяўленні аб творчым абліччы пісьменніка. Выданне значна ўзбагацілася ў параў-

НАРЫС нездарма называюць жанрам пераломных эпох. Перыяды росквіту яго ў савецкай літаратуры сапраўды супадаюць з гадамі карэных зрухаў у жыцці нашай краіны — этапамі сацыялістычнага будаўніцтва, кожны з якіх — новы крок у ажыццяўленні ідэалаў Кастрычніцкай рэвалюцыі, накрэсленых на яе сцягах шэсць дзесяцігоддзяў таму назад.

Беларускі нарыс таксама мае свае традыцыі, свае бяспрэчныя дасягненні, і асэнсоўваць яго сённяшняй набыткі, відавочна, неабходна ў суаднесенні з папярэднімі вольнымі і тымі новымі задачамі, што няспынна высювае рэчаіснасць перад літаратурай.

Нарысавая практыка мінулага года сведчыць аб тым, што публіцысты даволі актыўна праводзілі свой пошук у рэчышчы праблем бліжэйшай сучаснасці, за якой ужо стабільна замацавалася назва перыяду навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Як адметную асаблівасць варта адзначыць прыкметную перавагу над іншымі жанравымі відамі нарыса-партрэта. І гэта не выпадкова. Публіцысты засяродзілі сваю ўвагу на выяўленні героя нашых дзён — чалавека працы як галоўнай стваральнай сілы. Заўважаецца імкненне паказаць буйным планам вобраз канкрэтнага чалавека, што ўзасабляе тыповыя ўласцівасці савецкага характару як ужо сфарміраванай гістарычнай рэальнасці. І поспех спадарожнічае аўтару тады, калі ён здолеў, хай сабе і пункцірам, азначыць дыялектычны рух гэтага характару, адлюстраваўшы ў ім і традыцыйнае, і тое новае, што ўносіць у яго дзень сённяшні.

Нарыс-партрэт адкрыў чытачу дзсяткі звычайных і разам з тым незвычайных лёсаў, кожны з якіх па-свойму ўвасобіў сацыяльную аметнасць савецкага чалавека, нашага сучасніка. І менавіта нарыс-партрэт засведчыў узросту грамадскую актыўнасць пісьменнікаў, мэтанакіраванасць іх творчага пошуку.

Сярод кніг мінулага года вылучаецца арыгінальнасцю задуму зборнік «Дела их золотом горят», прысвечаны Героям Сацыялістычнай Працы Магілёўшчыны. Гэта вынік працы многіх аўтараў — пісьменнікаў, журналістаў, партыйных і грамадскіх работнікаў вобласці. У ліку іх А. Пысін, С. Грахоўскі, К. Губарэвіч, М. Ткачоў, А. Кавалёў, В. Хомчанка, П. Прыходзька, С. Кухараў, В. Мыслівец, А. Кудравец, У. Кудзінаў, А. Капусцін, В. Ракаў, Л. Дайнека, М. Карпенка і іншыя.

Герой кнігі дэмакратычны і шматоблічны па сваёму роду заняткаў, узросту, характару (калгаснік, рабочы, механізатар, старшыня калгаса, медык, сувязіст, партыйны работнік і г. д.), але аднолькавая для ўсіх 60 чалавек дзяржаўная ўзнагарода — зорка Героя выяўляе агульную сутнасць кожнага з іх — высокую меру грамадзянскасці, духоўнай загартаванасці і высакародства.

Не ўсё задавальняе ў зборніку. Тут ёсць і апісальныя нарысы, што нагадваюць звычайныя карэспандэнцыі. Разам з тым тут няма прыкладаў і таго, як сам жыццёвы матэрыял, сам факт, асоба цікавага чалавека натхняюць аўтара, прымушаюць шукаць больш дасканалыя сродкі яго выяўлення. Скажам, нарысы «Дзвіз — майстарства» і «Трактарыст — сын трактарыста» (аб трактарыстах Горанкага раёна Ганне Каліва і Аляксандру Байкову) — найбольш цікавыя «жывыя» партрэты сучаснікаў сярод леташніх нарысаў А. Капусціна. Тон у кнізе, бяспрэчна, вызначае пісьменніцкая публіцыстыка, абумоўлівае яе ідэйна-мастацкі ўзровень.

Правамерная сама па сабе задума аўтараў зборніка «Выпрабаванне буднямі» (выд. «Беларусь») аб'яднаць пад адной вокладкай нарысы аб людзях адной справы — дзевяці сакратарах райкомаў і гаркомаў КПБ.

Публіцысты даволі трапіна вызначылі аб'екты свайго назірання — перадавыя раёны, прадпрыемствы рэспублікі. І героі іх — людзі сапраўды вартыя таго, каб пра іх пісалі. Кніга стварае ўяўленне аб тым, што такое сёння работа сакратара РК ці ГК партыі. Аўтарам увогуле ўдалося паказаць яе ўніверсальнасць, маштабнасць, адказнасць, акрэсліць праблему сучаснага стылю кіраўніцтва, якая патрабуе не толькі арганізатарскіх здольнасцей, але і шырынні, перспектывнасці мыслення, адчування новага, агульнай высо-

кай культуры. Але перагортваеш апошнюю старонку кнігі з адчуваннем, што пры ўсім старанні не здолееш адрозніць сакратара Воранаўскага або Бабруйскага РК ад Браслаўскага ці Хойніцкага. Чаму здарылася так, што героі страцілі сваё асабістае «лица необщее выраженье»? Галоўны пралік тут, думаецца, перш за ўсё ў тым, што не ўлічаны сам характар фактычнага матэрыялу, які патрабаваў найбольшай меры індывідуалізацыі.

Па-другое, заўважаецца агульнасць зыходнай пазіцыі, творчай устаноўкі на апісальнасць, схематычную пабудову, адлюстраванне пераважна пазітыўных бакоў жыцця. Хай кожны герой — чалавек нялёгкага лёсу, але аб цяжкасцях і нягодах яго тут гаворыцца мімаходзь, як аб другародным.

Паўтарылася адна з істотных памылак публіцыстаў, калі яны недаацэньваюць драматургічнага патэнцыялу факта, не актывізуюць яго, а, наадварот, «заганяюць» у глыбіню, зніжаючы тым самым публіцыстычны напал, праблемнае гучанне твора. Між тым

быліся ў жыцці беларускага народа за гадзі Савецкай улады.

Асаблівай гаворкі, на наш погляд, заслугоўвае нарысавая творчасць А. Казловіча — публіцыста, які яшчэ фарміруецца, але ў працы якога адчувальна праяўляецца пошук асабістага шляху, свайго голасу. А. Казловіч умее бачыць факт аб'ёмна, гэта значыць, за знешняй, «вытворчай» абалонкай разгледзець яго псіхалагічную, маральна-этычную сутнасць і выявіць яе лагічна абрунтавана, вобразна і тэмпераментна (нарысы «Чырвоны востраў», «Каго чакаюць рамонткі», адзін з апошніх — «Я — кантралёр» і іншыя). У нарысе «Хлебам адзіным» («Неман», № 3, 1977) А. Казловіч даследуе праблему эфектывнасці і якасці працы сучаснага хлебабары.

Пачынаючы размову з сваіх асабістых назіранняў як памочніка камбайнера, ён прасочвае паслядоўную ўзаемазвязь вытворчых «няўвязак», якія парушаюць рабочыя графікі, абумоўліваюць брак не толькі ў матэрыяльнай, але і ў духоўнай сферах. Прадук-

Антаніна ЛЫСЕНКА

НА ХВАЛІ СУЧАСНАСЦІ

НАТАТКІ АБ НАРЫСЕ МІНУЛАГА ГОДА

сама назва кнігі «Выпрабаванне буднямі» абавязвала якраз да крысталізацыі канфліктных «зерняў».

Гэты ж недахоп уласцівы і кнізе В. Макарэвіча «Палыні і медуніца» («Мастацкая літаратура»). Аўтар — відавочна, здольны бытапісальнік, які можа дакладна акрэсліць своеасаблівае характару чалавека, выявіць этнічныя выскочы каларыт, разгарнуць пейзажны малюнак, аднак пры ўсёй, здавалася б, займальнасці, апісанне жыцця вёскі Купленка пазабудзена выразных прыкмет часу, агульнай публіцыстычнай ідэі, якая ў нарысе з'яўляецца галоўным сюжэтным рухавіком, так сказаць, жанравым прымамат. А між тым купленцы — землякі В. Макарэвіча жывуць у адзін час і ў тых жа ўмовах Нечарназем'я, што і героі палемічных нарысаў Л. Іванова, У. Раслякова, І. Філоменкі і іншых рускіх нарысістаў, і ім, вядома, таксама даводзіцца вырашаць тыя ж складаныя задачы, што ўзнікаюць у ходзе сучаснай перабудовы вёскі, пераводу яе на індустрыяльную аснову.

Дасягненні беларускага «вясковага» нарыса звязаны з творчасцю В. Палтаран («Ключы ад Сезама», «Дзіваці», І. Дуброўскага («Зямныя вузлы», «У пошуках залатога дна»), Я. Сіпакова («Акіно, адчыненае ў зіму», «Чалавек на зямлі»). Галоўнай вартасцю нарысаў гэтых пісьменнікаў з'яўляецца комплекснае даследаванне жыцця вёскі ў розных праявах яе гістарычнага развіцця і абнаўлення.

Лепшыя нарысы мінулага года працягваюць гэтую плённую тэндэнцыю. В. Якавенка, адштурхоўваючыся ад рэальнага факта — цяжкасцей і перашкод у рабоце брыгадзіра племсаўгаса «Азарычы» Сяпана Яромліча, — скіроўвае гаворку ў шырокае рэчышча сельскагаспадарчых праблем (нарыс «Сярэдняя вяню», «ЛіМ», 7 чэрвеня 1976), выступае супраць устарэлых канонаў у планаванні, шаблону і бюракратызму ў кіраўніцтве, арганізацыі працы, за падтрымку народнай ініцыятывы, за стварэнне спрыяльных умоў для расквіцця творчых здольнасцей чалавека.

Тэма сучаснай вёскі, як сведчаць факты, пашырае рамкі даследчага поля, выяўляе новыя грані ў творчасці публіцыстаў. Менавіта ў гэтым плане ўспрымаецца цікавае і зместовае выступленне А. Мальдзіса «Ёсць такая зямля — Астравеччына» («Польмя», № 9). Вядомы даследчык духоўных скарбаў мінуўшчыны, гістарычнай ўзаемазвязі славянскіх культур на гэты раз праз прызму сучаснасці паказаў на прыкладзе свайго «роднага кута», Астравецкага раёна Гродзенскай вобласці, тым грунтоўна змені, што ад-

цыйнасць працы, пераканаўча даводзіць аўтар, — гэта канечны вынік, які залежыць ад прафесіянальнай і чалавечай добрасумленнасці, адказнасці кожнага працаўніка на яго асабістым месцы работы. Цёпла і пранікнёна гаворыць публіцыст пра свайго героя — настаўніка камбайнераў, 53-гадовага Ігната Ігнатавіча Несцерука. І гэтыя пачуцці асабіста і сімпатый ён здолеў перадаць і чытачу: у абліччы сучаснага селяніна Несцерука вельмі ж аргументна спалучаны і рысы, што закладзены народнай працоўнай этыкай, і якасці, што сфарміраваліся ў працэсе развіцця яго ад «улады зямлі».

Мінулы год засведчыў, што тэма прамысловага развіцця рэспублікі ў нашым нарысе традыцыйна адстае ад высковай тэмы. У часопісах і газетах друкуюцца пераважна артыкулы, карэспандэнцыі, рэпартажы. Вернасць рабочай тэме захоўвае В. Мыслівец у сваёй новай кнізе «Партрэты знаёмых», але цыклы нарысаў «Жодзінскія аўтазаводцы», «Рытмы цэнтраліта», «3 розных мердыянаў», хай і напісаны на новым матэрыяле, не ствараюць уражання адкрыцця, свежасці погляду, вышанасці задуму. Аўтар, безумоўна, у курсе галоўных праблем прамысловага жыцця заводскіх калектываў, але гэтыя праблемы толькі называюцца, а не раскрываюцца праз вобраз, не вынікаюць як мастацка-публіцыстычнае абагульненне. В. Мыслівец актыўна працаваў у мінулым годзе, але не заўсёды колькасць паказчык у яго творах пераходзіў у якасць. А да гэтага публіцыста — аўтара кнігі «Жывуць хлопцы-равеснікі», «Крылаты канвеер», ці такіх леташніх нарысаў, як «Агні», «Давыдаўна» і інш., і патрабаванні павінны быць павышаныя.

Сучаны горад з кожным годам павялічвае колькасць праблем, якія па меры свайго ўсеабдымнага ўздзеяння на жыццё чалавека становяцца аб'ектам не толькі навуковага, але і эстэтычнага асэнсавання. У зборніку «Дарогі вы, дарогі!» («Мастацкая літаратура» — укладальнік М. Гамолка) побач з апавяданнямі В. Хомчанкі, М. Ваганосава, М. Ракітнага змешчаны шэраг нарысаў А. Шлега, В. Гардзея, С. Ваганова. Аўтары асэнсоўваюць арыгінальную тэму, народжаную часам: аўтамабіль і чалавек (пешаход, шафёр, супрацоўнік міліцыі, архітэктар, планавік і г. д.), ставячы яе сапраўды на навуковую аснову. Кніга гэта — не проста ілюстрацыя да правіл ДАІ: гэта карпатлівы, удумлівы аналіз фактаў, лічбаў, які пераконвае, уражвае, прымушае задумацца.

«3 1967 па 1974 год», — піша С. Вагануў («У цяні кола»), — аўтапарк Мінска ўзрос на 60%. Гэта тая самая коль-

касць, якая азначае зусім новую якасць транспартных адносін у горадзе. Гэта скачок, выбух, бум. І ён працягваецца. Мастак мог бы адлюстраваш гэту з'яву ў выглядзе вялікага кола, якое адкідвае на горад вялікі цень. А ў гэтым цені мы — людзі».

Сярод навінак мінулага года — кніга нарысаў У. Паўловіча «Золотинка» (выд. «Беларусь») пра беларускіх хлопцаў і дзяўчат — будаўнікоў БАМа, аб'яднаных у атрад імя Мікалая Кельшы. Ён цікавы найперш сваёй пазнавальнай накіраванасцю. Аўтар даволі ўмела спалучае інфармацыйную плынь з каларытнымі замалёўкамі прыроды, побыту, эскізнымі партрэтамі маладых рабочых. Яму ўдалося паказаць ролю «магістралі веку» ў далейшым развіцці эканомікі краіны, перадаць агульную атмасферу творчага энтузіязму, рамантыкі працоўных будняў.

Рабочым Мінскага аўтазавода, канструктарам, вадзіцелым-выпрабавальнікам — усім творцам магутных «МАЗаў» прысвяціў сваю кнігу нарысаў «Горизонты долгих дорог» У. Хацяноўскі. 85 дзён працягвалася яго творчая камандзіроўка, а прасяг яе — 17,5 тысяч кіламетраў, якія пераадолеў аўтар, праязджаючы па ўсіх саюзных рэспубліках у час выпрабавання чарговай парты машын-волатуў, якое стала, наводле яго слоў, і «выпрабаваннем чалавека, яго творчага патэнцыялу, яго гарэння». Напісаная жыва, займальная, ілюстраваная цікавымі фотаздымкамі, гэтая кніга, бяспрэчна, знойдзе свайго чытача.

Выдадзены ў мінулым годзе зборнік «Всегда на страже» («Мастацкая літаратура») таксама можа быць прыкладам тэматычнага ўзбагачэння сучаснага нарыса. У яго ўвайшлі апавяданні і нарысы, у якіх асвятляецца тэма абароны савецкай Радзімы, ахова яе рубяжоў. Кожны з аўтараў (сярод іх А. Кулакоўскі, П. Прыходзька, М. Ракітны, М. Аляксееў, В. Мыслівец, А. Шлег, М. Цярлю і інш.) знаходзіць свой асабісты ракурс паказу побыту лагярніцкіх застав, выканання патрыятычнага абавязку воінамі і мірнымі грамадзянамі — і ў гэтым галоўнае вартасць кнігі, цэласнай і мэтанакіраванай у вырашэнні задуму.

Сучасная рэчаіснасць, пашыраючы межы даследчага поля, патрабуе ад публіцыста няспыннага ўдасканалення майстэрства: аналітычнай заглябленасці думкі, пошуку новых форм выяўлення, нястомнай працы, самаадукацыі. У сувязі з гэтым хочацца сказаць некалькі слоў пра кнігу Ю. Сапажкова «Несущие свет», якая сведчыць аб несумненным творчым росце аўтара. Нарысы, што састаўляюць яе, нераўнацэнныя. Лепшыя з іх — лакальныя, але ўнутрана ёмістыя партрэтныя замалёўкі. Ю. Сапажкоў піша пра фельчара з Слунка, настаўніцу з Нароўлі, шахцэра з Салігорска, рабочага-будаўніка, віцэ-прэзідэнта АН БССР і інш. І ў гэтых нарысах-мініятурах выяўляе сваю здольнасць «суцкінуць» факты, зрабіць мастацкую дэталю (прадметную, псіхалагічную) сюжэтна-кампазіцыйным стрыжнем твора. Знайсці свой асабісты спосаб «самавыяўлення» для публіцыста, відавочна, не меней важна, чым для апавядальніка ці паэта.

Заканамерна, што, знаходзячыся на пераходным краі жыцця, чуйна рэагуючы на яго дыялектычны рух, публіцыстыка няспынна абнаўляе свой змест, пашырае сваё тэматычнае кола. Аднак ёсць тэма, значнасць якой не змяняецца з бегам часу, а, наадварот, узрастае, набывае ў нашай літаратуры ў пэўным сэнсе самастойнае значэнне. Гэта тэма маральна-этычная, прысвечаная выхаванню чалавека, фарміраванню, перш за ўсё ў падрастаючага пакалення, камуністычнага светопогляду, маралі, агульнай культуры. Аб ролі выхавальнай працы на сучасным этапе камуністычнага будаўніцтва, аб значных праліках і недахопах яе гаварыў на V пленуме ЦК КПБ 2 сакавіка гэтага года П. М. Махараў, вызначаючы барацьбу за павышэнне грамадскай свядомасці як «задачу ўсіх задач». Гэта прыніповае, крытычнае, багатае фактычным матэрыялам выступленне, бяспрэчна, можа служыць арышцірам у ідэйна-тэматычным пошуку для нашых публіцыстаў.

Маральна-этычная тэма вельмі аб'ёмная, шматзначная. Асобнымі сваімі гранямі яна, безумоўна, уваходзіць у кожны нарыс. Вылучаючы яе як асобную, мы маем на ўвазе яе паглыбленае, грунтоўнае асэнсаванне. На ста-

ронках цэнтральных часопісаў і газет («Літаратурная газета», «Комсомольская правда», «Известия») яна асэнсоўваецца сістэматычна і на высокім прафесіянальным узроўні (прыгадаем нарысы Т. Тэс, В. Чайкоўскай, Я. Богата). У беларускім рэспубліканскім друку такія нарысы з'яўляюцца час ад часу. Нельга не адзначыць, як станоўчы факт, больш актыўную работу ў гэтым кірунку часопіса «Малодосць», дзе былі змешчаны праблемныя выступленні А. Ясінскага «Людзі, рэчы, ідэалы» (№ 6) і «Мяшчанства — вораг асабісты» (№ 7). Больш разнастайнай стала тут публіцыстыка па сваёй жанравай форме і, галоўнае, па мастацкаму ўзроўню. У ліку лепшых публікацый варта назваць краянаўчы нарыс А. Лойкі «Горад спрадвечны над Шчарай» (№ 4) — жанр, дарэчы, незаслужана занядзаны ў апошні час.

Паварот да маральна-этычнай тэмы заўважаецца і ў газете «Літаратура і мастацтва», якая пачынае абмяркоўваць праблему асабістага жыцця чалавека ў яго суаднесенасці з жыццём грамадства і часу.

Маральна-этычная тэма ў часопісе «Неман» асэнсоўваецца пераважна ў сваім, ужо набытым сілу традыцый ракурсе — чалавек і прырода (Г. Міфтахаў, «Прырода навучыць», № 4; В. Хачанюска, «Кошт прагрэсу», № 6). І, думаецца, гэта апраўдана, таму што менавіта ў дачыненні да прыроды, да яе становішча сёння асабліва выразна праяўляецца як агульны напрамак руху ўсяго грамадства, так і духоўны пошук асобнага чалавека.

Кніга Р. Рэаса «Переступая трудный порог» абагульніла вялікі педагогічны вопыт аўтара, вядомага да таго ж і як літаратара. Пабудаваная на дакументальнай аснове, яна ў дынамічнай, публіцыстычна выразнай форме ўзняла надзвычайную праблему, якімі жыве сучасная школа.

Нарысная практыка 1976 года дае падставу гаварыць аб пэўнай перабудове ў працы беларускіх публіцыстаў. Прыкметы гэтай перабудовы заўважаюцца найперш ва ўзросшай актыўнасці пісьменнікаў, што выявілася і ў колькасных паказчыках (выступленні ў перыядычным друку, 11 манаграфічных выданняў супраць 7 у 1975 г.), і, галоўнае, у павышэнні якасці публіцыстычнай прадукцыі.

Здабыткі мінулага года абумоўлены, бяспрэчна, агульным умацаваннем сувязей літаратуры з рэчаіснасцю, асабістым імкненнем публіцыстаў працаваць на быстрыні жыцця, пазнаючы спецыфіку той ці іншай вытворчай сферы, прафесіі, імкненнем, што прывяло аднаго з іх на калгаснае поле ў якасці камбайнера, другога зрабіла інспектарам ДАІ, трэцяга — удзельнікам выпрабавальнага аўтапрабегу. Лепшыя творы (нарысы, пошукавыя праблемныя артыкулы) паглыблена і плённа працяглых творчых камандзіровак як перадумовы паглыбленага вывучэння жыццёвага аб'екта, узбагачэння жанравай разнастайнасці мастацкай публіцыстыкі, у прыватнасці, развіцця падарожнага нарыса, які пачаў прыкметна «згортвацца», нарыса-даследавання і інш.

Галоўны клопат і непакой выклікае між тым узровень «масавай» публіцыстычнай прадукцыі. Тут паранейшаму яшчэ пануюць апісальнасць, схематызм, дэкларацыйнасць.

Варта адзначыць, што ў рабоце выдавецтваў «Мастацкая літаратура» і «Беларусь» ёсць ужо некаторыя зрухі: кнігі публіцыстыкі сталі выходзіць у свет больш аператыўна, у лепшым афармленні, хаця наракнілі аўтараў, іх прэзэнці да рэдактараў не зусім беспадстаўныя: не заўсёды ўлічваецца яшчэ жанравая спецыфіка мастацкай публіцыстыкі, яшчэ быццё погляд на яе, як на літаратуру «другога гатунку».

Наша рэспубліка, як і ўся Савецкая краіна, — напярэдадні юбілею Вялікага Кастрычніка. Беларускія публіцысты ў галоўным паспяхова справіліся са сваёй задачай адлюстравач уклад свайго народа ў агульную справу дастойнай сустрэчы 60-годдзя Савецкай улады. Яны папоўнілі геранічны летапіс сацыялістычнага будаўніцтва новымі яркімі старонкамі, прадоўжылі справу сваёй папярэдняй.

І вельмі важна, каб гэты юбілейны ўздым творчай актыўнасці не зніжаўся, каб ён быў вызначальным і надалей у пошуках і здыскненнях нашых публіцыстаў.

К Н І Г А П І С



М. Браўн. Ленінградскае неба. Выбраныя вершы. Пераклад з рускай. Серыя «Паэзія народаў ССРС». Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

Вядомы рускі савецкі паэт, леныградец Мікалай Браўн, доўгія гады збіраў з многімі беларускімі паэтамі, перакладаў творы Я. Купалы, Я. Коласа, А. Куляшова, М. Танка, П. Пан-

чанкі, М. Лужаніна і іншых. У сваю чаргу вершы яго неаднаразова гучалі па-беларуску, змяшчаліся ў рэспубліканскіх газетах і часопісах.

І вось першая кніга М. Браўна, якая выйшла ў Беларусі. У зборніку «Ленінградскае неба», любоўна ўкладзеным М. Камсаровай, змешчаны лепшыя вершы паэта, што пісаліся на працягу ўсяго творчага жыцця.

ца. Сярод іх такія вядомыя вершы як «Янка Купала», «Беларусі», «Беларуская песня», «Возера Нарач», «Пераклічка»...

Творы М. Браўна на беларускую мову перакладлі А. Вачыла, А. Вяльвіч, А. Вялюгін, С. Грахоўскі, А. Зарыцкі, М. Калачынскі, К. Кірэенка, У. Паўлаў, П. Прыходзька, Ю. Свірка, М. Стральцоў, У. Шахавец.

В. САЕНКА.

К. Шавель. Музыка нівы. Вершы і паэма. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

«Мой кут салаўіны» — так называўся першы паэтычны зборнік Кастуся Шавеля, які выйшаў у 1967 годзе. І вось новая сустрэча з чытачом.

Першыя творы паэта з'явіліся ў друку яшчэ ў 1925 годзе. Спачатку на старонках газеты «Беларуская вяска», потым у часопісе «Беларускі піянер».

К. Шавель вучыўся ў Мінскім белнедзехнікуме, у педінстытуце імя А. М. Горкага, ваяваў у Вялікую Айчынную вайну, доўгі час працаваў на Поўначы, а з 1956 года —

бухгалтар калгаса імя Ільіча на роднай яму Уздзеншчыне. І праз усё жыццё гэты ўжо немалады чалавек (К. Шавель 64 гады) пранёс любоў да паэзіі. Піша ён проста, шчыра, пазбягаючы эксперыментатарства і фармальных пошукаў.

Пра сябе ў адным з вершаў ён гаворыць так:

Я шчыра з сэрцам раюся
І, здаецца, сваім голасам
Няю, пераклікаюся
З Купалам,
З Коласам.

Аўтар услаўляе сённяшні дзень рэспублікі і перш за ўсё новай вёскай, піша пра прыгажосць родных краінаў, звяртаецца да тэмы Вя-

лікай Айчынай вайны. Апошняя знайшла сваё адлюстраванне і ў невялікай паэме «Плача летняя рань».

Крытык Р. Вязовіч, які на грамадскіх пачатках адрадаваў зборнік, у прадмове называе К. Шавеля паэтам «добрага чалавечага таленту». Там жа ён зазначае: «...голас Шавеля чысты і шчыры, і гэты голас, які апівае родную зямлю і родных людзей на зямлі, дойдзе да многіх і, што вельмі важна, да тых, хто не лічыць сябе звычайна пастаянным чытачом паэзіі».

З гэтым нельга не пагадзіцца.

Б. САКОЛЬСкі.



В. Дзмітрыеў. Тыя, хто скаваў сваё імя. 3 гісторыі ананімаў і псеўданімаў. Выданне другое, дапрацаванае. На рускай мове. М., «Наука», 1977.

У гэтай кнізе, што папоўніла серыю «Літаратуроведение и языковедение», разказваецца аб паходжанні псеўданімаў, раскрываецца іх сэнсавое значэнне, спосабы ўтварэння, прыводзяцца шматлікія прыклады з гісторыі рускай і замежных літаратур, а таксама літаратур-

братніх народаў Савецкага Саюза.

Асобныя рэзідэлы гавораць самі за сябе — «Псеўданімы-характарыстыкі», «Сапраўднае імя схавана», «Жартоўныя псеўданімы», «Псеўданімы ў пародных» і іншыя.

Беларускі чытач з асаблівай цікавасцю прычытае тыя месцы даследавання, дзе аўтар сваё разважанні падмацоўвае прыкладамі з гісторыі нашай літаратуры. Тлумачыцца паходжанне псеўданімаў: Я. Купала, Я. Колас,

Дзетка, Я. Лучына, З. Бядуля, Ц. Гартны, К. Чорны, К. Крапіва, М. Танк...

Вось як, напрыклад, у пісьме аўтару кнігі гаворыць пра свой псеўданім М. Лужанін: «Мне здаецца, што імя паэта павіна несці з сабой водар і чароўнасць роднай зямлі. Я нарадзіўся на Случчыне: там — цудоўныя заліўныя і сучадольныя лугі з такім сенам, што пах яго чую кожны раз, калі пішу гэтыя слова. Ну, а імя — у гонар Максіма Багдановіча...».

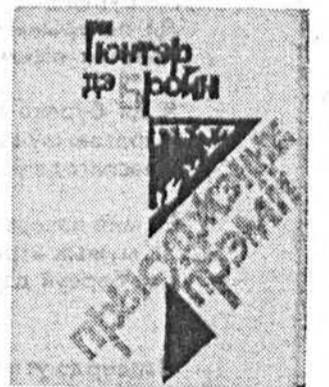


Г. дэ Бройн. Присудженне прэміі. Раман. Пераклад з нямецкай В. Сёмухі. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

«Мяне папрасілі апісаць узорную сямейную пару і паказалі прыкладную мадэль. З некаторымі агаворкамі я згадзіўся і пачаў назіраць за гэтай узорнай парай. Цяпер я паспрабую падаумаваць свае ўражанні» — так пачынаецца раман Гюнтэра дэ Бройна, лаўрэата прэміі імя Генрыха Манна.

Вострым пісьменніцкім зрокам аўтар вывучае шматлікія бані сучаснага жыцця творчай інтэлігенцыі ГДР: сямейныя адносіны, праблемы творчасці і навуковай працы, выхавацтва моладзі, фарміравання сацыялістычнай маралі.

І. ПАУЛЮКОУСКІ.



ПРАДМОВА ДА РАЗМОВЫ

«Выклікае вялікае задавальненне той факт, што плённае развіццё літаратуры і мастацтва адбываецца ва ўсіх нашых рэспубліках, на дзесятках моў народаў ССРС, у ірчай разнастайнасці нацыянальных форм» — гэтымі словамі Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Леаніда Ільіча Брэжнева адкрываецца экспазіцыя, што працуе ў гэтыя дні ў ДOME літаратуры ў Мінску. Першымі наведвальнікамі яе былі ўдзельнікі і госці чарговага пленума праўлення СП БССР, прысвечанага інтэрнацыянальным узаемасувязям нашай літаратуры.

Экспазіцыя і стала своеасаблівай прадмовай да гэтай важнай і патрэбнай размовы. Менавіта на выстаўцы ёсць маглікасць убачыць, адчуць шматграннасць, плённасць творчага абмену нашай літаратуры з літаратурамі народаў ССРС, сацыялістычных і прагрэсіўных літаратур свету.

У цэнтры стэнда словы: «Свабода. Салідарнасць. Мір. Братэрства. Роўнасць. Супрацоўніцтва». Мастацкі фоталагічны выстаўні фотакарэспандэнта газеты «Літаратура і мастацтва» Уладзіміра Крука адлюстроўвае найбольш важныя і значныя моманты пісьменніцкага жыцця апошніх дваццаці гадоў. Да нас часта прыязджалі госці з саюзных рэспублік, з сацыялістычных і капіталістычных краін, каб разам пагаварыць аб надзвычайных праблемах як літаратурнага, так і грамадскага жыцця.

Адзін са здымкаў выстаўкі... Першы сакратар ЦК КПБ П. М. Машэраў гутарыць з гасцамі з Масквы А. Аўчаранкам і С. Міхалковым, а таксама з П. Броўнам і І. Шамяльніным. На наступным — К. Сіманаў і А. Адамовіч.

Часта бываюць на нашай зямлі балгарскія пісьменнікі Н. Вилчаў і А. Германуў. У час адной з сустрэч У. Крук і сфатаграфавалі іх разам з вядомым беларускім паэтам і перакладчыкам Н. Гілевічам.

А вось вяртанне ў 1974 год, калі мы ўрачыста адзначалі 60-годдзе народнага паэта рэспублікі А. Куляшова. Аб'ектыўна знаваў на гады ўспамін аб гэтай сустрэчы. На здымку — А. Куляшоў разам з К. Куліевым і Р. Гамзатавым.

І. Чыгрынаў размаўляе з К. Жумгаліевым. Гэта нагадвае аб днях савецкай літаратуры, што праходзілі ў рэспубліцы ў 1972 годзе.

Яшчэ адно вяртанне на некалькі гадоў назад. Цяпер ужо ў гісторыю. Побач стаяць І. Шамялін, монжа Я. Куляшова, У. Луцвіч, карэйскі пісьменнік Сон Ен...

Кожны здымак экспазіцыі (а іх прадстаўлена каля пяцідзiesiąці) — новае сведчанне нашых узаемаадносін і сярброўства.

Цікавая і прымальна экспазіцыя, на якой прадстаўлена каля 300 кніг пісьменнікаў усяго свету ў перакладах на беларускую мову і выданні нашых літаратараў за мяжой. Масква і Мінск, Ленінград і Мыеў, Рыга і Ташкент, Ашхабад і Вільнюс, Мілан і Лондан... Спіс гэты можна працягваць, бо ўсюды любяць і шануюць беларускія творы. Экспазіцыя ішчэ і яшчэ раз падкрэслівае, што толькі пры сацыялізме магчымы «усебаковы росквіт і наўхільнае збліжэнне ўсіх нацый і народаў Савецкай Краіны», толькі дзякуючы Вялікаму Кастрычніку Беларусь стала роўнай сярод роўных у Савецкім Саюзе.

РОЗНУЮ памяць пакідаюць аб сабе выдатныя людзі мастацтва. Адно праявляюць яскрава і імкліва каметаю, пакінушы ў памяці бліскучы след, а другія — як святло далёкай зоркі, што даўно знікла, доўга яшчэ свеціць у нашай памяці сваёй ненаўторнасцю, выклікаючы здзіўленне і захапленне.

Гэта ў поўнай меры стасуецца да Уладзіслава Галубка, якому споўнілася 69 гадоў, чый незвычайны талент і майстэрства пэнарыўна звязаны са сваім часам і сваім народам у перыяд яго вялікага адраджэння, выкліканага Кастрычнікам.

Імя Уладзіслава Іосіфавіча Галубка — першага народнага артыста рэспублікі, аднаго з заснавальнікаў беларускага савецкага тэатра, шэмяшчыка і драматурга, акцёра і рэжысера, мастака і музыкі, які аддаў усе свае жыццёвыя і творчыя будаўніцтва сацыялістычнай нацыянальнай культуры, з вялікай павагаю прыгадваючы намі сёння, калі росквіт нашае культуры дасягнуў небывалых вышынь.

У мяне на стала ляжыць яшчэ не ўбачыўшая свет кніга ўспамінаў — пісьменніку, артысту, мастаку, музыканту — розных людзей, якія сустракаліся ў мастацтве з У. Галубком або працавалі ў яго тэатры. Падобна таму, як з замалёвак і эскізаў мастака ўзнікае цэльнае палатно, так з гэтых скурых успамінаў вырысоўваецца велічны вобраз чалавека і дзеяча, які яшчэ доўга будзе жыць у нашай памяці і памяці нашых пакаленняў. Бліскучы самародак, які выкрышталяваўся з нетраў беларускага рабочага класа, гэты чалавек здзіўляў нас на працягу двух дзесяткаў гадоў сваёй кіпучай дзейнасцю, сваёй рознабаковай таленавітасцю, сваёй фанатычнай адданасцю справе развіцця тэатральнага мастацтва ў рэспубліцы, сваёй крышталічна-чыстай любоўю да сцэны, без якое, здавалася, не мог уявіць ён свайго жыцця.

Яшчэ і зараз у многіх з нас, хто ведаў Галубка асабіста, жыве ў памяці яго высокая, атлетычнага складу постаць, яго выразны адкрыты твар з такой яснай, добраахвотнай усмешкай. Яго жыццё, вечна маладыя вочы, адкрыты высокі лоб, зацэнены нязменным чорным капелюшом, які ён насіў некалькі гадоў, асабліва ў перыяд яго пераходнага перыяду, яго імкліва і лёгка паходка.

Вечна ў руху, вечна ў тысячах дробных і буйных клопатаў, вечна заняты і нязменна жыццярадасны Уладзіслаў Галубок да сваіх шматлікіх здольнасцей валодаў адным магнічным сакрэтам — пэкараць чалавечыя душы, захапляць іх сваёй жыццярадаснасцю, сваім энтузіязмам, творчым гарэнем, здзіўляючай працавітасцю.

Увабраўшы ў сябе лепшыя рысы нацыянальнага характару беларускага народа, яго асаблівасцей і шматграннасць здольнасцей, таленавіты самавук стаў прызнаным пісьменнікам, аўтарам кнігі апаўднёвання, драматургам, акцёрам і рэжысёрам, самабытным мастаком-пейзажыстам і дэкаратарам. І бліскучым арганізатарам глыбока народнага, рэвалюцыйна-драматычнага па зместу і накіраванасці сцэнічнага відовішча.

Магчыма, ён, Галубок, быў тэатральным нашчадкам тых, хто ў мінулым вёў свайго імправізаванае слова і акцёрскае майстэрства на людныя плошчы гарадоў, каб вострым джалам гратэска і яскравага буфанала абудзіць у свайго народа дух волі; магчыма, традыцыйны беларускі баглей і лепшыя традыцыйныя братні, рускага і ўкраінскага, народнага тэатраў з'явіліся асноваю дзейнасці тэатра Галубка. «Работа гэтай трупы, у культурных адносінах вельмі карысная, праходзіць зусім ва ўмовах эпічнага характару. Яна дзіўным чынам нагадвае сабою гісторыю тэатральнай справы ў часы Шэкспіра... Ужо адно тое, што рэжысёр гэтага тэатра У. І. Галубок — у адзін і той жа час з'яўляецца і акцёрам, які іграе галоўныя ролі, і аўтарам п'ес, якія амаль выключна і ствараюць яго трупы, і дэкаратарам, бо ў большасці выпадкаў яны пішупна ім, — усё гэта так жыва ўваходзіла ў ядро калектыву, як добры друг і настаўнік прайшоў ён разам з сабрамі па сцэне ўсю бяспрыкладную ў гісторыі тэатра эпопею шмат-

гадовых вандраванняў па гарадах і вёсках малай рэспублікі, несучы ў самыя глухія куткі яе і святло кастрычніцкіх ідэй, і непаўторнае характава тэатральнага відовішча, якое ўпершыню дзе-небудзь у глушы Палесся або на Ігуменшчыне ці Случчыне бачылі здзіўленыя і зачараваныя глядачы...

...Сын мінскага чыгуначніка і сам пазней чыгуначнік Уладзіслаў Галубок (сапраўднае прозвішча Голуб) у пятнаццаць гадоў, пасля смерці бацькі, — галава сям'і, мусіў дбаць аб кавалку хлеба, працуючы то рабочым на чыгуныцы, то прыказчыкам, то слесарам дэпо. Яго вучоба спынілася пасля сканчэння царкоўна-прыходскай школы і двух класаў гарадскога вучылішча. Але цікаваць да тэатра, да літаратуры, да ведаў не пакідала яго ў самыя цяжкія гады юнацкага жыцця. Нягледзячы на нялёгкую працу, ён



цыведвае аматарскія драматычныя гурткі, вучыцца жыванісу ў вядомых дарэвалюцыйных мінскіх мастакоў і робіць значныя поспехі. Ён захапляецца музыкай, удзельнічае ў аркестры мінскага добраахвотнага пажарнага таварыства, пазней авалодвае майстэрствам ігры на гармоніку. І, нарэшце, блізкае знаёмства з пісьменнікам Альбертам Паўловічам абуджае ў маладога Галубка вялікую цікавасць да беларускага мастацкага слова. У 1908 годзе ў «Нашай ніве» ён друкуе першае апавяданне «На выселле», а праз колькі год выдае кніжку апавяданняў на беларускай мове. Сатырычны накіраванасць зместу, сакавіты гумар і аптымізм, вера ў мудрасць народа і яго перамогу над цёмнымі сіламі рэакцыі ў гэтых творах ляглі пазней у аснову галубкоўскіх п'ес.

Фарміраванне светапогляду Галубка адбылося над уплывам пралетарскага асяроддзя (праца на чыгуныцы, удзел у падпольным гуртку РСДРП), у эпоху насячання грандыёзных сацыяльных пераўтварэнняў. Можна, менавіта таму і любоў яго да тэатра, якая зарадзілася ў самым маладыя гады, была вынікам пошукаў найбольш выразнага сродку для ажыццяўлення высокага ідэалу служэння свайму народу. І што ён рабіў Галубок, мастацтва сцэны заўсёды было вяршыняю яго летуценняў. Ён рана пачаў удзельнічаць у рабоце заездных тэатральных труп, якія часта бывалі ў тагачасным губернскай Мінску, — спачатку як бутфор, а потым і як выканаўца некаторых эпізодычных роляў. Ён захапляўся ірою такіх вядомых тады акцёраў, як Саксаганскі, Занькавецкая, Манько і іншыя.

Мара беларускай прагрэсіўна-дэмакратычнай інтэлігенцыі аб стварэнні нацыянальнага тэатра развівалася аб глухую сцяну царскага самадзяржаўя з яго палітыкай нацыянальнага прыгнёту. Так было з Ігнатам Буйніцкім, тэатр якога праіснаваў з 1907 па 1912 гады. Так было і з вядомымі пачынальнікамі ў гэтай галіне Фларыянам Ждановічам, Алегам Бурбісам, Ядвігінам Ш. Тым даражэй для нас імя Уладзіслава Галубка, на доўга якога, разам з іншымі дзеячамі, прышла найбольш пачэсная і найбольш цяжкая задача стварэння ўпершыню ў гісторыі беларускага народа прафесійна-нацыянальнага тэатра.

Даўняя мара У. Галубка пачала збыцца толькі тады, калі было зрынута ненавіснае царскае самадзяржаўе. Адразу ж пасля Лютаўскай рэвалюцыі Галубок уступае ў першае «Таварыства беларускай драмы і камедыі», арганізаванае вядомым артыстам і тэатральным

энтузіястам Фларыянам Ждановічам. Працуючы там як акцёр, Галубок стварае свой першы драматычны твор — сатырычную камедыю «Пісаравы імяніны», пастаўленую Ждановічам. Яна і стала пачаткам усяе драматургічнае дзейнасці Галубка. Творам, які паклаў пачатак іншай яго жаўравай схільнасці, меладраматычнай, была п'еса «Алошныя спатканне», пастаўленая ў снежні 1917 года. Пазней ствараюцца п'есы «Бязвінная кроў», «Праменьчык шчасця», «Бязродны», «Хціўцы» і іншыя, якія прынеслі аўтару шырокую вядомасць і папулярнасць.

Пасля ліквідацыі беларускай акупацыі Галубок стварае ўласную тэатральную трупку на былой украіне Мінска, так званай Пярэспе, — «Трупку беларускіх артыстаў пад загадам Галубка». Ужо 15 жніўня 1920 года адбыўся першы спектакль новага тэатра па п'есе Галубка «Суд». Гэта была бліскучая камедыя, пазнавальны характар якой не страціў сваёй вартасці і да сённяшніх дзён. Яна востра сатырычна, пераканаўча.

УЛАДЗІСЛАЎ ГАЛУБОК І ЯГО ТЭАТР

праўдзіва выкрывала агідны характар царскага «правасуддзя», паказвала поўнае бяспраўе цёмнага і забітага сялянства тых часоў. Глыбокія і закончаныя характары персанажаў галубкоўскай п'есы, сакавіты народны гумар, вобразная і жывая мова і востры драматычны канфлікт зрабілі гэтую п'есу Галубка найбольш папулярнай на многія дзесяткі гадоў.

З гэтага спектакля пачалося афіцыйнае існаванне «Групы Галубка» як прафесійнага тэатра, пазней «Другой дзяржаўнай трупы пад загадам Галубка», яшчэ пазней — «Беларускага дзяржаўнага вандруйнага тэатра», і, нарэшце, «Трэцяга Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра» з пастаяннай базай у Гомелі. Стваральнікам, нязменным кіраўніком і душою гэтага тэатра быў усе гады яго існавання Уладзіслаў Галубок.

Сакрэт бурнага росту папулярнасці тэатра — у яго народнасці, у блізкасці тых ідэй, якія нес ён у масы, самым шырочкім і разнастайным пластам рабочага і сялянскага люду. «...Тэатр, — як вызначыў яго задачы сам Галубок, — павінен быць масавым, цесна звязаным з аддаленымі месцамі рэспублікі... несці пралетарскую культуру ў шырокія пласты працоўных». Гэтую задачу, гаварыў Галубок, «тэатр паставіў перад сабой з першых жа дзён існавання».

У гады станаўлення Савецкай улады ў рэспубліцы, у першыя гады абуджэння нацыянальнай свядомасці народа, у гады класовага рассялення і класовай барацьбы, тэатр, сам па сабе вялікі агітатар за новы грамадскі лад, жывым словам гутаркі, прыкладам з жыцця рэспублікі выконваў ролю сапраўднага агітатара за ўсё новае, што несла Савецкая ўлада. Звычайна такія гутаркі ў жывой, зразумелай кожнаму форме праводзіў перад спектаклем сам Галубок. Перад ім жа дзе-небудзь у пуні ці хаче-чальна сядзелі людзі, у большасці сваёй непісьменныя...

Працадольнасць Галубка не можа не выклікаць здзіўлення. Прыкладна за пяць-шэсць гадоў ён стварыў каля сарака п'ес, якія складалі ў асноўным рэпертуар яго тэатра. Апроч работы рэжысёрскай і акцёрскай (рэдка ў якім спектаклі не ўдзельнічаў сам Галубок!), ён працаваў у якасці мастака-дэкаратара, саліста і музыканта ў канцэртах, арганізатара ўсіх «паходаў» у народ, шматлікіх гутарак з людзьмі асобна і ў час паказаў. У нас няма дакладных лічбаў аб колькасці спектакляў і іншых выступленняў «Групы Галубка» за дзесяць з лішнім гадоў яго вандраванняў, вядома толькі, што ад пачатку сваёй дзейнасці і па 1928 год тэатр паказаў звыш дзюх тысяч спектакляў, звыш трохсот канцэртаў, ахаліўшы, прыкладна, звыш мільёна глядачоў.

...Тэатр вандраваў па рэспубліцы. Дзе цяжкім, дзе коньмі, а дзе і пехатою, несучы свой рэквізіт на плячах, прабіраўся тэатр у бездарожжы і слоту, пад дажджамі і завеямі ў самыя глухія куткі тагачаснай Беларусі. Там кожны спектакль быў вялікім святам. А ў большасці месцаў людзі наогул бачылі тэатр упершыню... Якім трэба было валодаць характарам, каб прымусіць артыстаў «трупы» пайсці на гэтую самаахвярнасць, цяжкасці, у імя высокай ідэі служэння народу сваім талентам! У гэтым ярка і заклучаўся сакрэт незвычайнай збаўляльнасці Галубка. За ўсе гады, што я яго ведаў, назіраў яго работу ў тэатры, сустракаўся ў прыватных гутарках, я не бачыў, каб ён калі-небудзь на каго-небудзь узняў голас, кагосьці «распякаў». Усё на сіле ўласнага прыкладу, усё на сіле пераканання, усё на сіле вялікага духоўнага гарэння!

Самааддана праца Уладзіслава Галубка і яго калектыву, беспрэцэдэнтная ў гісторыі тэатра наогул, высокая была ацэнена партыяй і ўрадам Беларусі. У 1928 годзе Уладзіславу Галубку, першаму, была прысвоена годнасць народнага артыста рэспублікі.

Выдатны тэатральны дзеяч, ён быў вядомым і як выдатны драматург свайго часу. Такія яго п'есы, як «Пісаравы імяніны», «Суд», «Ганка», «Плывагонны», «Пан Сурывта» і іншыя карысталіся нязменна вялікім поспехам, а некаторыя з іх, як напрыклад, «Ганка» былі пастаўлены звыш як 500 разоў.

Магутнасць галубкоўскай драматургіі, пры ўсім яе недахопах, перш за ўсё ў тым, што тэмы і сюжэты ён браў з народнага жыцця, шырока выкарыстоўваючы здабыткі народнай творчасці, фальклору, абадавых звычаяў, народнага побыту. Рухаючай сілай канфліктаў у гэтых п'есах, які правіла, былі супярэчнасці класовага характару. Канфлікты адбываліся паміж багатымі і беднымі, паміж тымі, хто імкнуцца да добра і справядлівасці, і тымі, хто з'яўляецца носьбітам зла сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту. Глыбокі сацыяльны змест і псіхалагічная паглыбленасць меладрамы У. Галубка, які востра сатырычная гратэскавая накіраванасць яго камедый, як нельга лепш аднавардалі настроям тагачаснага глядача, даходзілі да сэрца і сядомасці людзей. Тым самым тэатр стварыў сучасны лад і клікаў да светлай будучыні, а значыць, рабіўся магутным сродкам агітацыі за новы грамадскі ўклад жыцця, рэвалюцыйнай трыбунай і прапагандастам ідэй Камуністычнай партыі на тым этапе яе дзейнасці.

Пасля дзесяцігадовага вандруйнага жыцця тэатр Галубка нарэшце пераходзіць на аседлае становішча, атрымлівае пастаянную базу ў Гомелі і становіцца Трэцім Беларускай дзяржаўным драматычным тэатрам (БДТ-3). Дырэктарам і душою новага тэатра на-ранейшаму застаецца Галубок. Зварот да тэм сучаснасці, да новай савецкай драматургіі ўдзіхнуў новыя свежыя сілы ў акцёрскую працу, спрыяў мастацкаму росту тэатра і рэалістычнай манеры акцёрскага выканання ў стварэнні вобразаў людзей сацыялістычнай эпохі.

Заўсёды з нязменным бацькоўскім клопатам спрыяў ён выяўленню, выхаванню і творчаму росту многіх выдатных дзеячаў беларускай сцэны. Агульнае прызнанне і высокую ацэнку сваёй творчасці атрымалі такія вядомыя акцёры, якія прайшлі разам з У. Галубком увесь цяжкі шлях вандруйнага тэатра, як А. Згіроўскі, У. Дзядыўка, К. Быліч, Б. Бусел, Т. Шашалевіч, В. Несцяровіч, А. Качынская, А. Блажэвіч, А. Баранюскі, В. Вазнясенскі, І. Крыцкі; тыя, хто прайшоў у тэатр Галубка пазней і набыў там вядомасць: А. Гарэлаў, Г. Свірчэўскі, С. Бірыла, Л. Шынько і інш. У розны час у працы тэатра прымалі ўдзел выдатныя майстры сцэны Е. Міровіч, А. Дзікі; мастакі А. Марыкс, І. Ахрэмчык, З. Азгур; кампазітары І. Гітгарц, Я. Цікоцкі, Н. Сакалоўскі.

Неспакойнае, поўнае трывог і шуканняў, поўнае кіпучай, нястомнай дзейнасці жыццё пражыў Уладзіслаў Галубок, пакінуўшы вялікі след у тэатральнай справе рэспублікі, увесь свой рознабаковы талент прысвяціўшы служэнню савецкаму народу і яго сацыялістычнаму мастацтву. І хаця прайшло шмат гадоў, і новы імклівы час прынёс новыя творчыя здабыткі, сваёй высякароднай і самаахвярнай дзейнасцю Галубок упісаў у гісторыю савецкага тэатра цудоўныя і непаўторныя старонкі, якія асабліва дарагія сёння, калі мы рыхтуемся ўрачыста адзначыць шасцідзесяцігоддзе існавання Вялікай Савецкай дзяржавы.

Алесь ЗВОНАК.

У АПОШНЯ ГАДЫ ў Беларусі шмат робіцца дзеля паліпашэння нацыянальнага сцэнічнага касцюма. Сёння ён пачынае займаць належнае месца ў нашым дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Шэраг рэспубліканскіх выставак выяўленчага мастацтва, дзе экспанаваліся не толькі эскізы, але і пашытыя тэатральныя касцюмы, сведчаць пра цікавасць да гэтага віду творчасці. Па ініцыятыве Міністэрства культуры БССР майстэрні пры вытворчым камбінаце Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР і камбінаце Беларускага тэатральнага аб'яднання пачалі вырабляць традыцыйныя ўзорныя тканіны. Фактычна ўпершыню ў нас з'явіліся па-сапраўднаму мастацка вартыя, багата аздобленыя ўзорным ткацтвам, вышыўкай, карункамі нацыянальныя сцэнічныя касцюмы.

Асаблівай тонкасцю, дакладнасцю народнай мовы вылучаюцца касцюмы харэаграфічнага фальклорна-эстраднага ансамбля «Харошкі». Дзякуючы творчаму запалу мастацкага кіраўніка ансамбля В. Дудчанкі, касцюмы гэтага калектыву сёння лепшыя ў рэспубліцы. Асобныя з іх, распрацаваныя мастакамі Л. Смірновай (для Беларускай кадрылі «Мітус»), нядаўнімі выпускніцамі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Л. Кузьміной, Г. Маркавец — бліскучыя ўзоры арганічнага сінтэзу традыцыйнага касцюма з песеннай і харэаграфічнай культурай ансамбля.

Шмат увагі надаюць дэкаратыўнаму і мастацка-вобразнаму вырашэнню касцюма мастакі С. Кошава, Г. Юрвіч, Н. Моніч, Н. Прышчэп, Ю. Піскун. Гэта ярка выявілася, дарэчы, у распрацоўках эскізаў касцюмаў для народнага ансамбля танца «Палессе» Пінскага гарадскога Дома культуры, Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, Дзяржаўнага народнага хору БССР. У лепшых касцюмах відавочна адпаведная тэатралізацыя, падкрэслена вастрыя мастацкага вырашэння. Галоўнае, што касцюмы выклікаюць асацыяцыі пэўных этнаграфічных прыкмет адзення беларусаў і ў той жа час яны сцэнічныя, эмацыянальна-звясныя і пазычныя.

Менавіта на стадыі якасна новага станаўлення Беларускай сцэнаграфіі варты разгледзець яе праблемы.

Характар афармлення Беларускага савецкага сцэнічнага касцюма, прыяцпы этнаграфічнага падыходу да народнага адзення ўвесь час мяняліся. У перадавыя і першыя пасляваенныя гады ён вызначыўся пэўнай чысцінёй узмоўленых форм. Стыль традыцыйнага даматканнага адзення беларусаў канца XIX пачатку XX стагоддзяў, абраны ў якасці прататыпу, «цытаваўся» з дастатковай блізкасцю да арыгінала як у агульнай кампазіцыі, так і ў дэталі. Пры гэтым амаль заўсёды характар дэкаратыўнага вырашэння адпавядаў народнаму духу, рэпертуару, выканаўчай манеры і агульнаму кірунку работы калектыву. Яркім прыкладам былі мастацкія касцюмы Дзяржаўнага народнага хору БССР 50-х гадоў — традыцыйна даматканнага касцюма Беларускай вёскі пачатку XX стагоддзя, якія былі закуплены на ініцыятыву стваральніка і мастацкага кіраўніка хору, народнага артыста СССР Г. І. Цітовіча ў калгаснікаў вёскі Вялікае Падлессе Ляхавіцкага раёна. Яны ўражвалі сваёй рукатворнасцю, класічнай прыгажосцю каларыту, кампазіцыі, прапорцыі.

У гэты час асабліваю ролю ў касцюме адыгрывалі ручная вышыўка і ткацтва, складаныя дэкаратыўныя формы ўвогуле, што дыктавалася самай логікай развіцця песеннай культуры і харэаграфіі. Вытанчана дэталізавана давала мастакам сродак для «сапавядальнага» характару касцюма, што набліжала яго да рэалізму, які панаваў у станковым жывапісе, графіцы, у музычнай і харэаграфічнай творчасці.

У 60—70-я гады кампазіцыйнае афармленне касцюма ў народных харавых і танцавальных калектывах рэспублікі пачало вызначацца больш свабодным абыходжаннем з традыцыйнымі формамі і арнамантам. Блізкасць да этнаграфічнага адзення праяўляецца пераважна ў дэталі, фрагментах, але касцюм, як правіла, не падпарадкаваны вобразу адпаведнага калектыву. Найчасцей гэта стракатыя, адтрафарэчаныя па бліскучаму парашутнаму шоўку, эклектычныя касцюмы, пазбаўленыя нацыянальных (не кажучы ўжо пра мясцовыя, этнаграфічныя) рыс тэагі ці іншага краю Беларусі. Асобныя касцюмы прафесіянальных калектываў робяцца на самадзейным узроўні, традыцыйныя элемент-

ты беларускага адзення замяняюцца элементамі нацыянальнага касцюма іншых народаў. Не выпадкова, што ў многіх гледачоў узнікае слушнае пытанне, якую вобласць, якую рэспубліку рэпрэзентуе той ці іншы калектыў.

Асабліва востра праблема дэкаратыўнага аздоблення паўстала ў калектывах мастацкай самадзейнасці ў час Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Чаго толькі не ўбачылі на самадзейных артыстах! Гэта апафеоз, як ужо гаварылася на старонках «Літаратуры і мастацтва», мастакоўскай фантазіі і выдумкі, але не традыцый і густу. Шоўк і парча, бліскаўкі і ручная вышыўка, мундзіры грэнадэраў і кашулі — касавароткі, кашонікі, сарафаны, паншвы, слудкія паясы — усё гэта без усялякай меры спалучаецца ў адзін, нібыта беларускі, «ансамбль-касцюм», які не адпавядае характару калектыву, зніжае эстэтычнае ўражанне ад выступленняў. Асаблівай эклектычнасцю і безгустоўнасцю касцюма вызначыліся калектывы Віцебскай, Магілёўскай, Гомельскай абласцей.

сцэнічны касцюм без малейшага ведання традыцый народнага беларускага адзення, без разумення задач гэтага віду мастацтва. Як прыклад возьмем жаночы касцюм вядучага калектыву рэспублікі — Дзяржаўнага народнага хору БССР, які экспанавалася на рэтраспектыўнай Рэспубліканскай мастацкай выстаўцы (мастак-мадэльер І. Булгакава). Адрозніваецца ў вочы «навізна» краю спадніцы, вышыўка фартуха і кашулі, пояс і галаўны ўбор. Арыентуючыся на сучасны модны сілуэт, мастацка кроіць спадніцу-андарак пад вуглом у сорок пяць градусаў са звычайнай клятчатой пасцілкі. На фартуху вышывае два буйныя чырвоныя пёўні, пояс аздобляе ромбікамі, кашулю — раслінным узорам. Усё гэта выдаецца за беларускі нацыянальны сцэнічны касцюм.

Варта падказаць аўтару, што спадніцы-андарак на Беларусі мелі выключна гарызантальнае, вертыкальнае або клятчатое размяшчэнне арнаментальных палос, а фартух з выявамі пёўняў ніколі не быў уласцівы ніводнаму славянскаму народу.

Міхась РАМАНЮК,

кандыдат мастацтвазнаўства

СЦЭНІЧНЫ КАСЦЮМ, ЯКІМ ЯМУ БЫЦЬ?

Дык у чым справа, што перашкаджае апрануць артыстаў вобразна, з густам, з улікам рэгіянальных свасаблівасцей народнага касцюма?

Можна назваць шмат прычын, але ўсе яны, бадай, звязаны да ланцужка з чатырох звяноў: заказчык, мастак-сцэнограф, вытворчая база (майстэрні пашыву касцюмаў, вырабу ўзорных тканін), мастацкі савет.

Заказчык. Калі ён не ўзяўся вышэй элементарнага жадання выглядаць «не горш, чым суседзі», загадаў ігнараваць такі важны момант, як мясцовая адметнасць народнага адзення, — сапраўднага, нацыянальнага вобраза, — атрымаецца. Тады з'яўляюцца апранутыя, як блізняты, калектывы Віцебшчыны і Брэстшчыны, Гомельшчыны і Гродзеншчыны.

Узв'яз, напрыклад, народны хор вёскі Казловічы Слуцкага раёна. «Адзеты» ён знешне шыкоўна, багата. Але, па сутнасці, касцюма, як арганічнага элемента вобраза-сэнсавай структуры народнага хору Слуцкіны, няма.

Забываюцца кіраўнік і мастак пра славытныя слудкія паясы, пра дзівоўныя срабрыста-белыя і малінава-чорныя спадніцы — выбіванкі і крыжаванкі, забываюцца пра тое, што традыцыйнае мастацтва ўзорных тканін тут плённа развіваецца і сёння. Слуцкая фабрыка мастацкіх вырабаў, якая займаецца ў асноўным вытворчасцю традыцыйных тканін, арганізавала эксперыментальную лабараторыю па мадэліраванню адзення з выкарыстаннем народных традыцый. Узнікае пытанне, навошта ехаць за сваім ад сябе, калі побач такая выдатная база? Прынямі, на гэтай базе неаднойчы распрацоўваліся нацыянальныя касцюмы для народнага хору БССР, ансамбля танца БССР і многіх іншых калектываў.

Мастак-сцэнограф. Бадай, болей за ўсё мастацкае афармленне калектыву залежыць ад яго таленту і адукаванасці. Талент, як вядома, нараджаецца, а адукаванасць узбагачаецца ў працэсе жыцця. Яна ўключае такія важныя для мастака-сцэнографа моманты, як школа, круг аглед, разуменне законаў сцэнаграфіі, гісторыі свайго краю, адчуванне часу і, асноўнае, добрае веданне і разуменне народнай творчасці.

У нашай рэспубліцы высокая адукаваных мастакоў-сцэнографаў адзікі. Падрыхтоўкай і выхаваннем кадраў амаль ніхто не займаецца. У асноўным гэта мадэльеры, якія з-за адсутнасці творчай канкурэнцыі, вырашылі «зарабіць» па сцэнічных касцюмах. Вось і з'яўляюцца на сцэне і рэспубліканскіх выстаўках эклектычныя, без адраса і прапіскі касцюмы народных калектываў, дзе за знешняй прыгажосцю хаваюцца абыякавыя да гісторыі, тэатральна, сцэнікі. Можна прыкрасці пераг прыкрасці, калі мастакі бяруцца распрацоўваць нацыянальны

Альбо як можна пагадзіцца з тым, што замест фартуха на талі жанчыны мацуецца неглыбокі традыцыйна-абрадавы ручнік, або на фартуху вышываецца буйны ромб! Нікому ж у народзе не прыходзіла і не прыходзіць у галаву павесіць фартух замест ручніка на абразы ці на рамку з сямейнымі фотаздымкамі...

Нельга пагадзіцца з сучасным дэкорам мужчынскага касцюма. Стала свасаблівай «традыцыяй» аздобляць нагавіцы стракатымі шырокімі палосамі «лампасамі», кроіць кашулі нахштат кароткіх гімнасцэрак-касаваротак.

Вялікае значэнне пры афармленні касцюма мае таксама спосаб пашэння той ці іншай часткі касцюма. Мастак павінен ведаць, як правільна завяць намітку ці завязавць скіндачку, на якім узроўні і дзе заканчвацца канцы пояса і г. д. Асабліва не шануе жаночым галаўным уборам: наміткам, скіндачкам, падавічкам. Часам салісты аднаго і таго ж калектыву накладваюць іх па-рознаму, хто над ілбом, хто на макушцы галавы і г. д.

У апошнія гады, з прыходам у сцэнаграфію мастакоў-мадэльераў, народны сцэнічны касцюм Беларусі прыкметна «асучасніўся», а дакладней «амодніўся». Гэта ідзе за кошт адступлення ад традыцыйнага комплексу народнага адзення, у адвольнай інтэрпрэтацыі крою, у ігнараванні этнаграфічных асаблівасцей кампазіцыйна-дэкаратыўнага афармлення. Арыентацыя на моду непакойць нас гэтак жа як і кансервацыя старыны. Тое і другое вядзе да скажонага вырашэння касцюма, нерацыянальнага выкарыстання сродкаў.

Зразумела, размова ідзе не пра рэстаўрацыю ці сляпое капіраванне этнаграфічных касцюмаў па прафесіянальнай сцэне. Мы гаворым пра сапраўднае мастацтва касцюма, якое можа плённа развівацца толькі пры ўмове грунтоўнага ведання невычэрпных крыніц народнай творчасці, бо інакш непазбежна прыходзіць да эклектычнага або «салонна-моднага» касцюма. Мода, як вядома, памірае зусім маладой, патраціўшы ўвесь жыццёвы вопыт на тое, каб зжыць сябе і падрыхтаваць замену. Трэба думаць пра гледача, які прышоў не ў дом-мод і не ў музей, а ў тэатр, і гэта павінна вызначаць структуру не толькі касцюма, але і рэпертуару.

У стварэнні касцюма неабходна ўлічваць і спецыфіку сцэны, рэпертуар, індывідуальныя воблік акцёра, манеру выканання і г. д. Што гэта так, мы пераконваемся, калі глядзім канцэрты вядучых прафесіянальных калектываў РСФСР (Рускі паўночны хор, Дзяржаўны ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны рускі народны хор імя Пятішчага), Літвы («Летува»), Польшчы («Мазоўшэ», «Шлёнск»)

і многіх іншых. У кожным з гэтых калектываў мастацкі сцэнічны касцюм ствараецца на падставе традыцыйнага народнага адзення.

У нас у рэспубліцы наспела неабходнасць мець музей народнага мастацтва і промыслаў, этнаграфічны музей, ілюстрацыя выданні па народнаму адзенню і ўзорнаму ткацтву (абавязкова з улікам этнаграфічнага раяніравання!), а таксама мастацкі савет па сцэнічнаму касцюму. Нават такі кваліфікаваны мастацкі савет, які функцыянуе пры Мастацкім фондзе БССР і разглядае значную колькасць касцюмаў, не мае спецыялістаў па Беларускаму народнаму мастацтву. Патрэбен уршце кампетэнтны, адзіны мастацкі савет, як гэта зроблена ў братніх саюзных рэспубліках. Курс гісторыі і народнага адзення патрэбна ўвесці ў інстытуты культуры і інстытуце ўдасканалення кваліфікацыі.

Каб стварыць па-мастацку дасканалы касцюм, які дапамагаў бы выканаўцу надаць выразны харэаграфічны вобраз, недастаткова мастацка-дасканалы эскіз. Неабходна добрая вытворчая база са штатам высока прафесіянальных майстроў-выканаўцаў. На першы погляд, у нас ёсць усё: і добрыя майстры, і мастацка-вытворчыя камбінаты. Але прыгадаем, як апрачаліся да дэкад Беларускага мастацтва ў Літве і на Украіне народны хор БССР, «Харошкі», ансамбль танца БССР. Колькі энергіі, сродкаў і часу было патрачана на раз'езды ў Слуцк, Талачыні, Барысаў. Колькі плацілі людзям, каб толькі тыя ўзяліся выткаць андаракі ці вышыць кашулі. Відаць, варта ў самім Мінску шыроў разгарнуць вытворчасць узорных тканін, карункаў, вышыўкі. Тыя лічаныя варштаты, якія мае камбінат БТА, недастатковыя, каб забяспечыць попыт на тканеа, ды і не дазваляюць часта мяняць узор. Па гэтай прычыне ўсё часцей і часцей мы сутыкаемся са стандартнымі касцюмамі, адметнасць якіх падкрэслівана толькі варыяцыямі каларыту. Недазваляюча забяспечаны камбінат і звычайнымі тканінамі, тасьмой, упрыгожанымі.

У адным артыкуле немагчыма вырашыць усё кола праблем, звязаных з развіццём Беларускага сцэнічнага касцюма. Тым не менш хочацца яшчэ раз падкрэсліць — вобраз этнаграфічнага касцюма на сучаснай сцэне павінен быць падказаным зместам самога рэпертуару, вакальнай і харэаграфічнай манерай выканання. Напрыклад, у фальклорна-этнаграфічных калектывах, дзе народная песня жыве натуральна, без прафесіянальнай апрацоўкі, народныя строй можа заставацца такім, якім ён бытаваў у канкрэтнай мясцовасці. Дарэчы, гэтым калектывам даводзіцца найчасцей выступаць на малой сцэне, альбо проста ў полі на ферме. І няма патрэбы набліжаць яго да стылізаванага, разлічанага на вялікую сталічную сцэну, касцюма прафесіянальнага калектыву. Касцюм фальклорна-этнаграфічнага ансамбля амаль заўсёды побач з гледачом. Яго можна пакараць рукой, уважліва разгледзець і таму ўдзел мастака-сцэнографа тут павінен быць вельмі далікатным і тактоўным.

У народных прафесіянальных і паўпрафесіянальных калектывах, дзе народная мелодыя шліфуецца, апрацоўваецца, дапаўняецца прафесіяналамі, сцэнічны касцюм патрабуе мастацкага адбору, адпаведнай тэатралізацыі, яркай вобразнасці, — ён заклікае падкрэсліць глыбінны змест, выяўляць самую сутнасць фальклору. Касцюм кожнага ўдзельніка трэба дасканала прадумаць з улікам кожнай дэталі — ад галаўнога ўбору да абутку.

У касцюмах артыстаў вакальна-інструментальных, эстрадных ансамбляў этнаграфічны касцюм у значнай ступені падпарадкоўваецца модзе, якая бярэ ад народнага касцюма яго дэкаратыўную маляўнічасць, асобныя прыкметы і прыёмы крою.

Які б ні быў падыход да народнага касцюма, у сучаснай сцэнаграфіі павінна захоўвацца асноўнае — эстэтычны ідэал і мастацкія густы народа, выяўленыя ў песні і танцы, у формах адзення, яго каларыце і арнаманце, спосабах пашэння. Сёння нашы мастакі яшчэ далёка не поўнасцю выкарыстоўваюць той вялікі арсенал сродкаў і прыёмаў мастацкай выразнасці, якімі валодаў народны майстар.

Мастацтва сцэнічнага нацыянальнага касцюма — самае маладое сярод усіх відаў дэкаратыўнага мастацтва рэспублікі. Таму асабліва важна, каб кожны, хто стварае нацыянальны вобраз на сцэне, па-сапраўднаму сумленна і шыра вывучаў першакрыніцы. Галоўнае тут — адчуць дыханне народа, яго самастойнасць, яго вялікі талент.

ЦЭНТРАЛЬНАЯ сядзіба нашага калгаса — гэта комплекс жылых дамоў, прадуманае кампазіцыйнае вырашэнне грамадска-бытавых будынкаў і вытворчых памяшканняў. Шмат працы ўкладлі калгаснікі, каб змяніць аблічча свайго сяла — набудаваць новы пасёлак гарадскога тыпу, пераіначыць быт і ўклад самога жыцця. Яго мы цяпер не ўяўляем і без Дома культуры, будаўніцтва якога, дарэчы, было пачаткам у стварэнні сучаснай вёскі Заскавічы. Пра што гэта гаворыць? Пра тое, што мы ўшчыльную падышлі да стварэння сельскім працаўнікам максімуму зручнасцей для жыцця і працы. Або, іншымі словамі, — да пераадолення сацыяльна-эканамічных і культурна-бытавых адрозненняў паміж горадам і вёскай. Вызначаючы гэта, Леанід Ільіч Брэжнеў на XXV з'ездзе партыі падкрэсліў неабходнасць «...ісці ўсё далей па шляху збліжэння матэрыяльных і культурна-бытавых умоў жыцця горада і вёскі, што з'яўляецца нашым праграмным патрабаваннем».

Як жа на справе рэалізуецца гэтае стратэгічнае прадвызначэнне партыі? Давайце прасоным на прыкладзе нашай гаспадаркі.

Наш Дом культуры павінен стаць духоўным цэнтрам жыцця калгаса. Мы разумеем пад гэтым і эканоміку, і этыку, і быт, і наогул культуру ў самым шырокім сэнсе слова. Эканоміка ж і культура, паводле нашага цвёрдага пераканання, узаемасвязаны. І сапраўды, чалавеку патрэбны добры настрой. І тут усё важна — ад разумнай арганізацыі працы да актыўнага, цікавага правядзення адпачынку. Часта заўважаеш: па нейкіх прычынах сапсаваўся ў чалавека настрой — падае і прадукцыйнасць працы. Мы імкнемся да таго, каб сельскаму працаўніку радасней і лягчэй жылося, каб не скоўвалі яго цяжар быту, матэрыяльныя клопаты. Толькі тады ён зможа знаходзіць больш часу для культурнага адпачынку. І ад гэтага, у сваю чаргу, ёсць прамы эканамічны эффект: чым чалавеку лепш жывецца, тым лепш і працуецца. А чым лепш працуецца, тым больш прыбытку атрымае гаспадарка. Значыцца, тым лепш мы можам задавальняць матэрыяльныя, бытавыя, духоўныя патрэбы нашых працаўнікоў.

Сярэдняя зарплата ў нас у калгасе каля 140 рублёў. За кошт чаго гэта дасягнута? У мінулым годзе мы сабралі з гектара па 42,1 цэнтнера збожжавых і па 320 — бульбы. Радуючы паказчыкі і ў жывёлагадоўлі. Толькі за гады дзевятай пяцігодкі мы пабудавалі свінагадоўчы комплекс на 12 тысяч гадоў, зернякомплекс на 5 тысяч тон, узвялі адміністрацыйны будынак, гандлёвы цэнтр, сад-яслі, дом механізатара, дамы калгаснікаў з усімі жыллёва-бытавымі выгодамі, заасфальтавалі плошчу, вуліцы, зрабілі люмінісцэнтнае асвятленне. Звыш 4,5 мільёнаў рублёў уласных сродкаў выдаткавалі на будаўніцтва аб'ектаў вытворчага і культурна-бытавога прызначэння.

Задача пераўтварэння вёскі на новых

сацыяльных асновах стала жыццёвай неабходнасцю. Селяніну ствараюцца ўмовы працы, быту і адпачынку, раўназначныя гарадскім.

Наш калгас «Светлы шлях» — адзін з перадавых на Міншчыне. Мы ганарымся і нашымі людзьмі: працавітымі, старанымі, гаспадарлівымі. Ці не пра гэта гаворыць той факт, што кожны пяты ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі Радзімы. Нам вельмі важна прапагандаваць іх вопыт, бачыць кожны іх поспех у агульным патоку калгасных спраў. Для каго, як не для культасветработніка тут шырокае поле дзейнасці? Але мы далёкія ад думкі, што два-тры

штатнага, прафесіянальнага арганізатара адпачынку працоўных. Клубная ж работа — на дзіва жывая справа, а сучасны культасветработнік павінен быць сапраўдным чараўніком. Калі ён не будзе мець палітычнай сталасці, творчых і арганізатарскіх здольнасцей — у клубе яму рабіць няма чаго. Хлебаробы яго назавуць простым і ёмістым словам: «нахлебнік». Нам патрэбны чараўнікі, а не «нахлебнікі».

Я не хачу сказаць, што мы бедныя на мастацкую самадзейнасць. У розных гуртках займаецца звыш ста чалавек. Ёсць харавы, драматычныя калектывы, вакальна-інструментальны ансамбль.

Уладзімір КАЛАЧЫК

старшыня ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы.

ПАТРАБУЮЦА ЧАРАЎНІКІ

штатныя работнікі Дома культуры могуць адны перавярнуць гару вялікіх і малых клопатаў. Словам і справай дапамагаюць ім праўленне калгаса, партыйная арганізацыя, сельскія спецыялісты. І ўсё ж прызнаюся: у многім нас не задавальняе наш Дом культуры. Чаму? Паспрабуем разабрацца.

Сучасны клуб, як мне ўяўляецца, збірае ў адно функцыі розных устаноў культуры — тэатра, філармоніі, кінатэатра, музея, лекторыя.

Але, каб па-сапраўднаму арганізаваць гэтую справу, патрэбны кваліфікаваныя кадры. Мы маем патрэбу ў такіх спецыялістах, якія б вялі справу на высокім прафесіянальным узроўні.

Сёння ў клубных і бібліятэчных установах сельсавета ў асноўным працуюць людзі з сярэдняй агульнай адукацыяй і толькі адзінкі — з сярэдняй спецыяльнай. Праўда, у дырэктара і мастацкага кіраўніка сельсавета Дома культуры музычная адукацыя. Але ж гэтага мала. Па сутнасці мы не маем спецыяліста высокай кваліфікацыі, чалавека з прыродным, калі хочаце, універсальным талентам і арганізатарам, і культасветработнікам. Памятаеце прымаўку: «І швец, і жнец, і на дудзе іграць»? Гэта, бадай, як нельга лепш сказана пра

Але сёння гэта ўжо задаволіць не можа. Нам трэба, каб Дом культуры змог узяць на сябе і правядзенне святаў працы, пасвячэння ў хлебаробы, розных вечароў і г. д. Але ж культасветнікам (я маю на ўвазе тых, хто працуе ў нашым Доме культуры) гэта не пад сілу.

І яшчэ. СДК не стаў цэнтрам культурна-асветнай работы ўсяго калгаса, сельсавета. Няма і завяздзёк такой, каб яго работнікі цікавіліся дзейнасцю сельскіх клубаў (а ўсе яны сістэмы Міністэрства культуры БССР), аказвалі ім метадычную дапамогу і г. д. Атрымліваецца, што сельскі Дом культуры працуе сам па сабе, а сельскія клубы самі па сабе, часта дубліруюць адны і тыя ж мерапрыемствы, а ў мастацкай самадзейнасці адны і тыя ж нумары.

У сувязі з усім гэтым мне б хацелася спыніцца на адной важнай, на мой погляд, праблеме.

Я маю на ўвазе далейшае развіццё і ўдасканаленне дзейнасці устаноў культуры. Сёння ў многіх галінах народнай гаспадаркі ўжо дамінаруе комплексны, кааператыўны падыход. Узяць, напрыклад, нашу гаспадарку. Яна з'яўляецца галаўной ў Маладзечанскім мяса-малочным вытворчым аб'яднанні. А

ўстановы культуры ва ўмовах міжгаспадарчага аб'яднання ўсё яшчэ працуюць па-старыню.

Актуальнасць гэтай праблемы несумненная, што падцвярджаецца глыбокімі зменамі ў сельскагаспадарчай вытворчасці. Унікаючы ў работу устаноў культуры, якія знаходзяцца ў зоне нашага вытворчага аб'яднання і сельскага Савета, я, як старшыня і як дэпутат, прыходжу да пераканання, што сельская сетка культасветустаноў абавязкова патрабуе перабудовы, таму што іх аддача ў сучасны момант нізкая.

Паспрабую растлумачыць на прыкладах. На тэрыторыі нашага сельсавета, акрамя Дома культуры, знаходзіцца пяць сельскіх клубаў. Гэта невялікія будынкі. Яны, па сутнасці, малапрыгодныя для рознабаковай работы. Ды і людзей у зонах іх абслугоўвання няма. А калі дадаць, што ўзнаўляюць іх нядаўнія дзесяцікласнікі, то стане зразумела, якая там праводзіцца работа. У Маладзечанскім сельскім клубе, напрыклад, лічыцца адзін танцавальны калектыв, у Мароськаўскім — гурток індыўідуальных выканаўцаў, у Палянскім — вакальна-інструментальная група, у Гатканіцкім — наогул нічога няма. Пералічаныя ўстановы знаходзяцца ў радыусе 5—12 кіламетраў ад нашага сельскага Дома культуры, дзе створаны ўсе ўмовы для развіцця мастацкай самадзейнасці. Чаму б іх не падначаліць гэтаму Дому культуры, стварыць у яго сценах паўнацэнныя і перспектыўныя вакальныя, інструментальныя, драматычныя групы? Работу ж сельскіх клубаў можна было б накіраваць на іншыя справы. Скажам, адзін клуб спецыялізаваць у галіне прапаганды прагрэсіўных метадаў працы, другі — у арганізацыі добрага адпачынку, трэці — у развіцці сучасных грамадзянскіх абрадаў. Маецца на ўвазе, што ўсё гэта не будзе «замкнёна» ў сценах аднаго клуба, а шырока прапагандавацца шляхам абменных канцэртаў, лекцый, гутарак і г. д. Гэта была б свайго роду і кааперацыя, і спецыялізацыя, і інтэграцыя клубнай работы.

Зразумела, што работу культасветработніка нельга вымяраць нейкімі матэрыяльнымі крытэрыямі: бункерамі збожжа, літрамі малака, цэнтнерамі мяса. Але яна мае самыя непасрэдныя адносіны да ўсіх спраў і поспехаў земляробаў. Асабліва цяпер, калі разам з кіраўніцтвам, партыйнай і камсамольскай арганізацыяй культасветработнікі закліканы вырашаць новыя задачы па ўздыму сельскай гаспадаркі. Вось чаму мы гаворым: усякае клубнае мерапрыемства павінна праходзіць эфектыўна. І адзінваць гэты эфект мы павінны тым уплывам, які ён акажа на працоўнае, маральнае і культурнае выхаванне чалавека.

У мінулым годзе праўленне і партыйная арганізацыя калгаса распрацавалі мерапрыемствы па павышэнню арганізацыйна-тэхнічнага ўзроўню і ўдасканаленню кіраўніцтва якасцю прадукцыі. Дарэчы, у гэтых мерапрыемствах ёсць раздзел «Сацыяльнае развіццё». У ім два пункты: 1. На падставе росту гаспадаркі няўхільна паляпшаць сацыяльна-бытавыя і вытворчыя ўмовы працы. У 1976—1980 гадах павысіць даход калгаснікаў на 20 працэнтаў. Падвоіць колькасць паездак калгаснікаў па турыстычных пуцёўках, а таксама ў дамы адпачынку і санаторыі. 2. Дабіцца, каб да канца 1980 года ўсе кадры сярэдняга звяна мелі не ніжэй сярэдняе спецыяльнай адукацыі.

У дзясятай пяцігодцы цэнтральную сядзібу калгаса ўпрыгожаць Дом быту з гасцініцай, прафілакторый, стадыён на 1.000 месцаў, плавальны басейн, спортзала. Будзе таксама пабудавана 80-кватэрны жылы дом і 15 індыўідуальных домікаў-кагэджаў, рэканструяваны Дом культуры.

Як бачыце, у «Светлага шляху» светлыя гарызонты.

Запісаў А. САКАЛОУ.



Саўгас «Камуніст» Ельскага раёна — адна з маладых гаспадаран Палесся. Тут створаны ўсе ўмовы для плённай працы і адпачынку працоўнай палубы і фермы. На здымку: удзельнікі мастацкай самадзейнасці саўгаса.

Фота П. ЯРГЕНЬЕВА.

АД РЕДАКЦЫІ. У. Калачык у сваім артыкуле ўздымае важныя пытанні павышэння эфектыўнасці культасветработы на вёсцы, вызначэння сацыяльнай функцыі сельскага Дома культуры, сельскага клуба.

Натуральна, у адным артыкуле нельга ахапіць усе праблемы, якія вынікаюць са штодзённай практыкі сельскіх асяродкаў культуры. Мы запрашаем пачынаць удзел у гэтай важнай гаворцы асноўных культасветнікаў, кіраўнікоў і удзельнікаў мастацкай самадзейнасці, адным словам, усіх, хто мацуе, развівае культуру на сяле. Чкаем вашых артыкулаў, тэарыяў.

ДА БЕЛАРУСКІХ п'ес, якія сёння актыўна заваёваюць падмошкі саюзнай сцэны, належыць «Трывогі» А. Пётрашэвіча, напісаная і пастаўленая ў нашай рэспубліцы тры гады назад.

Драматычны тэатр Чырванасцяжнага Паўночнага флоту, што зусім нядаўна выступаў у Мінску, а зараз гастралюе па Беларусі, паказаў гледачам рэспублікі сваю прэм'еру «Трывогі», спектакль, вельмі адметны сцэнічным працываннем драматычнага твора.

Галоўны стрыжань, эпіцэнтр усёй пастаноўкі — пасяджэнне бюро райкома партыі. Тэатр апускае першыя эпізоды п'есы: спатканне Міхася Дабрынеўскага з Аленай Матулевіч, трагічны выпадак, калі гіне Сцяпан Юрскі. Спектакль пачынаецца непасрэдна з пасяджэння бюро.

На прасцэніуме ўспыхнулі трывожныя мігалкі — чырвоныя, жоўтыя, сінія, і на падмошкі пашпешна выйшлі члены бюро райкома. Старшыня райвыканкома Шупеня, за руку павітаўшыся з тымі, каго не бачыў днём, заняў цэнтральнае месца. Апошнім з'явіўся першы сакратар Навіцкі і адразу ж прапанаваў пачаць экстранае пасяджэнне. Пачынаецца слуханне справы...

Сцэны пасяджэння бюро ў п'есе даполі часта перамяжваюцца з эпізодамі падрыхтоўкі да суда, потым — ходам самой справы, слухання шматлікіх сведак, эпізодамі вострага пад гэты час сутыкнення пракурора Размысловіча з аднаго боку і суддзі Зубрыч і адваката Баравіка — з другога.

У спектаклі мастак В. Мешчанінаў стварае адзіную ўстаноўку. На першым плане паўкругам расстаўлены крэслы, тут знаходзяцца члены бюро райкома і запрошаныя на пасяджэнне. З правай і левай — кулісы, блізка ля прасцэніума стаяць невялікія трыбуны: на адной з іх будучы выступаць сведкі, за другую сядзе падсудны Міхась Дабрынеўскі. Ля цэнтры сцэны, толькі на больш аддаленым плане, знаходзіцца самая высокая трыбуна з Дзяржаўным гербам — тут размешчацца суддзя і засядацелі. Налева — месца адваката, направа — пракурора і сакратара. Ад апошніх, з боку правай кулісы, цягнуцца да прасцэніума памосты, на які выйдучы ўсе запрошаныя ў

суд. Завяршаюць кампазіцыю белыя ствалы разгалітых бяроз у глыбіні сцэнічнай прасторы. Само мастацкае вырашэнне дае магчымасць рэжысёру А. Пашкову разгортваць эпізоды суда ў шырока эпічныя, панарамнага характару карціны. Вялікая сцэнічная прастора запаўняецца людзьмі (члены бюро, якія не ўдзельнічалі ў судзе, застаюцца на сваіх месцах, уважліва сочаць за падзеямі ў вёсцы Дабрынева пасля гібелі Сцяпана Юрскага), як кажуць, поўнаасцю абжываецца, напал чалавечых страсцей, барацьбы набываюць

ды, Навіцкі вядзе вельмі этанакіравана, у патрэбным рэчышчы.

Вось старшыня райвыканкома Шупеня, з яго нежаданнем дакопвацца да сапраўдных прычын дабрынеўскай справы, увогуле не выносіць смечы з хаты. Страшэнна абураны тым, што суддзя Зубрыч асмелілася выклікаць яго ў суд у якасці сведкі, а затым вынесла ў яго адрас прыватнае азначэнне, Шупеня ў акцёра С. Садзікава паводзіць сябе на бюро даволі стрымана, асцярожна, пацкоўваючы на Зубрыч іншых блізкіх да яго людзей, і перш-наперш пракурора Размысловіча.

ВЫХАВАННЕ ЧАЛАВЕКА— СПРАВА АДКАЗНАЯ

вельмі значныя драматычныя вышні.

І ўсё ж гэтыя карціны маюць у спектаклі падпарадкавана-залежнае значэнне. Рэжысёр вырашае іх кампактна, без падрабязных дэталізацый і характарыстык, як бы спіскаючы ў часе, у самім ходзе падзей. Галоўнае для яго — сцэны пасяджэння бюро. Яны ў спектаклі вонкава менш эмацыянальныя, чым эпізоды судовага следства і разбірацельства. Але менавіта тут склываюцца стаўленні людзей да падзей, тут даецца ім адпаведная ацэнка.

Першы сакратар райкома Навіцкі, якім паказвае яго артыст А. Найчук, — вельмі разумны і дальпабачны чалавек. І яму не так шмат патрэбна часу і намаганняў, каб высветліць, што ж адбылося ў Дабрыневе. Яму важна знайсці карэнні зла, разабрацца ў пазіцыях людзей, якія знаходзяцца тут жа, на бюро. Трагедыя ў Дабрыневе, сам ход судовага працэсу асабліва наглядна высветлілі характары людзей, непасрэдна ці ўскосна звязаных з падзеямі, іх помyselы і лямквенні, іх філасофію. І бюро, дзе ўсё гэта выяўляецца, дзе актыўна, нават неспрымірыма сутыкаюцца розныя погля-

Артыст В. Андрэеў малое вобраз пракурора буйнымі мазкамі. Размысловіч любіць гаварыць прыгожа, сыплючы лацінскімі прымаўкамі і выслоўямі: вось — глядзіце, любуйцеся, як я ведаю юрыспрудэнцыю ў яе, так сказаць, першааснове! На справе гэты пракурор з'яўляецца звычайным, ардыннарным дагматыкам і кар'ерыстам. Але яго кар'ерызм і прытасаванства вельмі ваяўнічыя. Размысловіч ідзе ў наступ з адкрытым забралам.

Лагер Шупені ў спектаклі ўзмоцнены вобразам сакратара райкома Дробыша (А. Бутаў). Звычайна даволі бязлікая фігура, яна ў пастаноўцы паўночнафлотнаў набыла дакладныя абрысы і вельмі канкрэтную характарыстыку. Гэта ўвогуле малады яшчэ чалавек, з тых, ранніх. Аднак з безнадзейна састарэлымі поглядамі і метадамі працы. Галоўнае для Дробыша — націскаць, не, нават не сваймі аўтарытэтам — на яго спадзявацца цяжка. Націскаць службовым становішчам. Ён рэзка абрывае Зубрыч: маўляў, найшлася яшчэ адна законніца. Увасабленнем закона з'яўляюцца тут яны — Шупеня, Дробыш і выступаць супраць іх, пярэчыць нікому не дазволена.

Пастаноўка «Трывогі», цэласная па канцэпцыі, па рэжысёрскай трактоўцы, выйшла, аднак, не ўсюды роўнай па яе рэалізацыі акцёрамі, тут ёсць шэраг пашлабленых звянняў. Так, большай насычанасці сцэнічнага жыцця, большай грамадзянскай наступальнасці можна патрабаваць ад Зубрыч (А. Жураўлёва), бадай, тое ж тычыцца вобраза Дабрынеўскага (А. Агафонаў). Невыразнымі выйшлі ў спектаклі народныя засядацелі. У яркай выйгрышнай ролі Міхаліны Матулевіч (М. Карліна) нестасе строгага адбору фарбаў, ды і акцёрскага пачуцця меры таксама. Вельмі рэальны, дакладны вобраз у п'есе, ён на сцэнічных падмошках нярэдка траціць гэтыя якасці.

З роляў сведак, што выступаюць у судзе, хацелася б адзначыць Альховіка (В. Васільеў) і асабліва Крыніцу (І. Маскалеўскі). На апошняга часта спасылаюцца персанажы як на чалавека, які бачыць і разумее больш за іншых. Артыст не абыходзіць гэтага, але перш-наперш паказвае адчуванне асабістай адказнасці Крыніцы за Дабрынева. Бо ў тым, што здарылася, вінаваты, і не ў апошняю чаргу, ён, настаўнік Крыніца. Вобраз не толькі набыў нечаканае асвятленне — яго трактоўка поўнаасцю супала з агульным вырашэннем твора.

Спектакль з эмацыянальнымі выбухамі ў сцэнах суда завяршаецца акордамі піяна. Зноў карціна пасяджэння бюро, дзелавага, сур'ёзнага гаворка. Пра людзей, іх лёсы, пра стаўленне да гэтых лёсаў.

Апошнія словы Навіцкага: «Калі пярэчаніяў не будзе, разыдземся. Не крыўдуйце — пажадаць спакойнай ночы не магу. Не хачу, каб вам ружовыя сны сніліся», — звычайна пасылаюцца ў глядзельную залу. У спектаклі паўночнафлотнаў даволі шмат прамых зваротаў і апеліяцый да гледачоў, асабліва ў сцэнах суда. Але гэтыя словы Навіцкі адрасуе выключна ўдзельнікам пасяджэння, людзям адказным, дзяржаўным, ад якіх залежыць вельмі многае. Выхаванне чалавека — справа складаная, яна патрабуе вялікіх намаганняў, мабілізацыі ўсіх духоўных сіл. І ні хвіліны не павінна быць супакойлівасці, ціхамірнасці. У гэтым асноўны пафас спектакля нашых гасцей.

Анатоль САБАЛЕУСКІ.

СУКВЕЦЕ ВОБРАЗАЎ

Малады, жыццярдачны чалавек са жвавымі, вясёлымі вачамі прыехаў у 1945 годзе з Горнага, дзе ён скончыў сярэдняю школу, у Маскву. Даўно яго, ураджэнца сёла Рап'ёўка, што на Саратаўшчыне, вабіла жаданне наведаць славытыя маскоўскія тэатры. Даўно ён, Юрый Сідараў, марыў звязаць сваю жыццё з тэатральным мастацтвам.

Вось і прыёмныя экзамены ў тэатральным вучылішчы імя Шчэпкіна пры Малым тэатры; грозная камісія за доўгім сталом... Юра Сідараў вытрымаў уступныя экзамены бліскуча — нарэшце ён маскоўскі студэнт! І як пашанцавала: трапіў да выдатных педагогаў. Гэта і Вера Мікалаеўна Пашаннава, цудоўная руская актрыса, чыё імя ўпісана ў гісторыю лепшых акцёрскіх дасягненняў — у класіцы і сучаснай рэжысуры. І другі настаўнік Сідарава — Алесь Дзянісавіч Дзікі, рэжысёр з нястрымнай фантазіяй, звычайна падчас нечаканых, вострых, але заўсёды глыбока праўдзівых мастацкіх рашэнняў. Ідэяная глыбіня гэтых двух педагогаў — пры вялікім адрозненні іх творчых помыслаў — мела вялікі выхавальны ўплыў на маладога акцёра.

Пасляхова скончыўшы вучылішча ў 1949 годзе,

Сідараў паехаў у тэатр горада Гродна. З таго часу ўся яго дзейнасць наадрывная ад Беларусі. Я сустрэлася з Юрыем Уладзіміравічам у Мінску, у рускім драматычным тэатры БССР імя М. Горнага. У мяне на вачах было сыграны многа ўдалых роляў.

Вось роля Цэзара Антэяна ў трагедыі Шэкспіра «Антоній і Клеопатра». Складаны характар наварнага і баязлівага ганарліўца. Гэты, па сутнасці, дробны, нічымны чалавек шляхам эдрадніцтва і інтрыг перамагае мужанага высканароднага Антонія. Асноўную калізію — перамога нічымнасці над веліччу — акцёр вырашае неадназначна і тонка. Шмат у яго ўдач у савецкай драматургіі, пачынаючы з «Аптымістычнай трагедыі» Вішнеўскага і да «Узыходжання на Фудзіяму» Айтматава. Любімы ж драматург Сідарава — Горкі. Яшчэ ў Гродне Юрый Уладзіміравіч сыграў Акцёра ў спектаклі «На дне». Хто бачыў гэту работу, адзначае яе драматычную насычанасць і глыбіню. Другі горкіўскі характар ён стварыў ужо ў Мінску, у п'есе «Дзеці сонца». Пратасаў Сідарава — цалкам захоплены наекай, адмежасаны ад усяго дробнага, жыццёскага інтэлігент, па-дзіцячаму добры. Але ягоная дара паварочваецца раў-

надушшам і жорсткім неразуменнем. Якая цяжкая, якая пакутлівая сацыяльная несправядлівасць: якія адзіночкі, гартныя, нешчаслівыя людзі, што жывуць зусім побач з ім! Гэты супярэчлівы характар тонка, цікава вырашыў Юрый Сідараў.

І яшчэ адзін сцэнічны вобраз, створаны заслужаным артыстам БССР Ю. Сідаравым, хацелася б нагадаць, гаворачы аб работах нашага юбіляра. Гэта — поўны горкай іроніі і трагічнага гумару вобраз англійскага пісьманніка Бернарда Шоў у п'есе «Мілы дзун» Кітлі. Ён бязлітасны ў сваіх кпінах з усяго вартага асіямання ў двухдушным грамадстве. Разам з тым, ён глыбока чалавечы, гуманны ў самым вышэйшым сэнсе слова.

Але «не сцэнай адзінай» жыве наш абаяльны, добры, чуйны таварыш, Юрый Уладзіміравіч мае нямала спраў як член партыйнага бюро тэатра, член прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання. А колькі энергіі аддае педагогічнай рабоце!

Багата роляў сыграны: шмат іх яшчэ і наперадзе, у будучым. І мы верым, што гэтае будучае атрымаецца ў Юрыя Сідарава цікавым і плённым.

Вера РЭДЛІХ,
народная артыстка
РСФСР.

Мікола АРОЧКА

ВЯЛІКАЯ КРАКОТКА

Да 50-годдзя Вялікакракоцкай бібліятэкі
імя Я. Купалы Слонімскага раёна

Мой цэлы свет: Вялікая
Кракотка.
Часоў бурлівых родны мацярык.
Была Кракотка, як рака
ў паводку,
Была Кракотка — гнеў, і боль,
і крык.
Кракотка — гэта хвойны пах
узлесься,
Гняздо за пазухай зялёных гор.
З таго гнязда заклекатала песня,
Што клікала з нізіны: «Гэй,
да зорі...»
Рашаўся лёс... Прадвесне гнала
крыгі.
І вась тады з твайго мацерыка

Дрыготка пацягнулася да кнігі
Мазольная сялянская рука.
Святая прага ведаў і пазнання!
У родным слове чалавек ажыў.
Было тут вашай еднасцю
змаганне.
А духам мужнасці Купала быў.
Хто знае, колькі іх,
натхнёна-ўпартых
Адсюль паклікаў наш змагарны
край?
Нядарам верш, якім пілююць
краты,
З зямлі вась гэтай здабываў
Таўлай.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

Зразумела, тут ёсць цяжкасці мовазнаўчага характару. Але ж справа не толькі ў грунтоўным разглядзе, гаворыць дакладчык, справа ў інфармаванні чытача, у фарміраванні грамадскай думкі, а тут могуць прыдацца многія сродкі і формы: і інтэрв'ю з перакладчыкам, і фотаздымак вокладкі кнігі, і пашыраная анатацыя, і г. д.

Недастаткова, відаць, удзялялі мы дасюль увагі нашым перакладам і ў Саюзе пісьменнікаў, у прыватнасці, у секцыі мастацкага перакладу, канстатуе А. Вярцінскі.

Закрануў дакладчык і некаторыя праблемы перакладу твораў беларускіх пісьменнікаў на мовы іншых народаў, у першую чаргу на рускую. Ён прызнаў, што ўсё лепшае, значнае, таленавітае, усё вартае ўвагі ўсесаюзнага чытача рана ці позна перакладаецца на братнюю рускую мову. Творы нашай класікі, творы нашых сучасных пісьменнікаў — прадстаўнікоў усіх пакаленняў і жанраў — Мележа, Крапівы, Куляшова, Максіма Танка, Быкава, Броўкі, Панчанкі, Макаёнка, Кулакоўскага, Вялюгіна, Аўрамчыка, Асіпенкі, Навуменкі, Карпава,

Еўдакіі Лось, Стральцова, Савіцкага, Караткевіча, Дануты Бічэль-Загнетавай, Пысіна, Бураўкіна, Барадуліна, Гілевіча, Арочы, Лойкі, Макаля, Сіпакова, Чыгрынава, Сачанкі, Грачанікава, Кудраўца, Жука, Веры Вярбы, Яўгеніі Янішчы — вядомы шырокаму ўсесаюзнаму чытачу, а калі гаварыць пра п'есы Крапівы, Макаёнка, Петрашкевіча, Матукоўскага, Дзялендзіка — усесаюзнаму глядачу.

У апошнія гады наша літаратура, адольваючы моўныя і географічныя бар'еры, зрабіла вялікі крок да чытача замежнага — балгарскага, польскага, чэхаславацкага, нямецкага (ГДР)... Ёсць у нас факты, якія сведчаць аб распаўсюджанні беларускай літаратуры ў больш далёкім свеце, хоць, магчыма, мы не маем поўнай карціны аб перакладах і выданнях: на жаль, ні на лініі ЮНЕСКА, ні на іншых каналах не наладжаны яшчэ як след улік бібліяграфічных звестак.

Натуральна, гаворыць А. Вярцінскі, што нашу ўдзячнасць мы выказваем сёння ў першую чаргу тым, хто перадае красу нашага мастацкага слова на рускую мову. Мы заўсёды помнім слаўныя імёны першых перакладчыкаў з беларус-

кай мовы — Горкага, Брусава, Гарадзецкага, Раждзественскага, Ісакоўскага, Твардоўскага, Пракоф'ева, Браўна, Смелякова. Сёння нас перакладаюць Астроўскі, Хелемскі, Камісарова, Гарбачоў, Кежун, Часнакова, Хаўстаў, Бурсаў, Казакова, Карчагін, Курапёў, Шклярэўскі, Сяргеева, Чапураў, Шчадрына, Залатухіна, Элькін, Храмаў, Міхайлаў і інш. Не так даўно мы страцілі выдатнага перакладчыка, нашага вернага друга паэта Дзмітрыя Кавалёва.

У нас выдаецца на рускай мове часопіс «Неман», ён шмат робіць для перакладу нашай паэзіі і прозы на рускую мову. Вокіл яго групуюцца даволі значны атрад перакладчыкаў — Спрычан, Кіслік, Яфімаў, Тарас, Яўсева, Жыжэнка, з маладзёжных — Філімонава, Ганкін і інш.

Але тут, працягвае дакладчык, ёсць свае праблемы і цяжкасці. Пра тое, што яны існуюць, сведчыць, у прыватнасці, гісторыя з выданнем зборніка Максіма Лужаніна і яго пісьмо, надрукаванае летась у «Правде» пад загалоўкам «Краснеть же автору». Праўда, у адношч час мы менш сустракаем у перакладах

кур'ёзаў, пра якія гаварылася ў пісьме М. Лужаніна. Але беларуская мова, як і кожная, мае свае асаблівасці, яўныя і схаваныя. А ёсць жа яшчэ асаблівасці, унутрана ўласцівыя пэтыцы кожнага пісьменніка. Менавіта яны, магчыма, і складаюць галоўны «камень преткнення» для перакладчыка. І ў выніку мы маем сёння, рыхтуючыся да 100-гадовага юбілею Купалы і Коласа, немалы клопат: клопат аб новым перакладзе іх твораў на рускую мову, ва ўсякім выпадку, той часткі твораў, якая да сённяшняга дня не перакладзена належным чынам, не прагучала для сляха рускага чытача. Таму слухнай уяўлення думка на-конт творчага конкурсу — часовага або нават пастаяннага — на лепшы пераклад твораў Купалы, Коласа, Чорнага. Конкурс гэты мог бы пачацца на старонках таго ж «Немана».

Дакладчык называе імёны актыўных перакладчыкаў і прапагандыстаў беларускай літаратуры ў Балгарыі, Польшчы, Чэхаславакіі, Югаславіі, іншых краінах і заканчвае даклад словамі аб значэнні інтэрнацыянальных літаратурных сувязей як важным сродку збліжэння літаратур і народаў.

3 АДКРЫТАЙ ДУШОЙ

Мы, інтэрнацыяналісты, шырока расчываем насцеж дзверы і вокны адной нацыі насустрач другой. Менавіта гэта адчуваем мы, госці вашага пленума, гаворыць сакратар праўлення СП РСФСР М. Шундзік. Ці ж не нам пераступаць парог адзін аднаго з адкрытай душой і добрым сэрцам, ці ж не нам пераймаць адзін у аднаго ўсё лепшае з духоўных каштоўнасцей? І мы пры гэтым не страчваем свае нацыянальныя скарбы, а, наадварот, яшчэ больш узбагачаем іх, робячы інтэрнацыянальным набывкам, і таму становімся намнога багацейшымі.

З трыбуны пленума гучаць шчырыя словы аб непаўназначнай інтэрнацыянальнай дружбе народаў, асноўнае плаццоўка п'янае інтэрнацыянальных сувязей беларускай савецкай літаратуры — сувязей паўнакроўных, што найлепшым чынам пацвярджаецца кожным радком беларускіх пісьменнікаў, перакладзеных на многія мовы народаў свету.

У беларускай літаратуры вялікі аўтарытэт не толькі ў Савецкай краіне, а і за яе межамі. Не выпадкова ўкраінскі прэзак і перакладчык М. Алейнік з такім захваленнем выказвае свае думкі пра лепшыя творы нашых пісьменнікаў — раманы і апавесці І. Мележа, В. Быкава, І. Шамякіна, Я. Брыля, М. Лынькова; пра паэзію П. Броўкі, М. Танка, А. Куляшова; пра драматургію А. Макаёнка і іншых аўтараў.

У нас, як ніколі, шмат агульнага. Камуністычная накіраванасць імкненняў савецкіх людзей з'яднала іх у вялікай адзінай сям'і і натхняе на новыя працоўныя здзяйсненні. І калі мы, работнікі літаратуры, закліканы быць летатніцамі свайго часу і грамадства, усебакова раскрываць яго духоўныя і маральныя асновы, дык наколькі ж вялікія і велічныя паўстаюць перад намі задачы!

Чытачу у рэшце рэшт не так важна, адкуль прыходзіць кніга, абы яна адпавядала яго патрабаванням, густам, разуменню. Які б пісьменнік ні напісаў твор, ён аднолькава цікавы прадстаўнікам розных нацыянальнасцей, калі ўздымае важныя, актуальныя праблемы нашай сучаснасці. Вось чаму велізарную ролю ў інтэрнацыяналізацыі нашых літаратур выконваюць перакладчыкі.

Ад якасці іх работы і залежыць, як успрымуць той ці іншы твор, як зразумеюць таго ці іншага пісьменніка за межамі рэспублікі. Гэта абумоўлівае асаблівую адказнасць перакладчыкаў. Адказнасць гэтая асабліва ўзрастае цяпер, напярэдадні 60-годдзя Кастрычніка.

Тэма пленума шматгранная і глыбокая, падкрэслівае маскоўская паэтка і перакладчыца К. Шавялёва. Вымяраць шырыню і сілу інтэрнацыянальных сувязей беларускай літаратуры можна парознаму. Варта і трэба гаварыць аб пісьменніцкіх дэлегацыях братніх рэспублік, пра паездку беларускіх пісьменнікаў у іншыя рэспублікі. Можна гаварыць пра асабістую дружбу беларускіх пісьменнікаў з пісьменнікамі розных рэспублік. Але ёсць такая важная мерка інтэрнацыянальных сувязей: наколькі важкі той уклад, які ўносяць беларуская літаратура ў гэтую справу, наколькі ўзбагачае яна іншыя народы. У гэтым сутнасць і

РАЗМОВА ПА-ШЧЫРАСЦІ

СА СПРЭЧАК ПА ДАКЛАД

сёні інтэрнацыянальных сувязей. А мы бачым, усведамляем, адчуваем, што беларуская літаратура ўжо неаднойчы на высокім мастацкім узроўні ўздымала праблемы, якія маюць першаступеннае значэнне для ўсяго савецкага народа, і больш таго — для народаў усяго свету, уздымала і паказвала шляхі да іх вырашэння.

Літаратура служыць не толькі аднаму народу, яна павінна служыць усяму чалавецтву. Таму мы павінны і ў далейшым развіваць і ўмацоўваць нашы літаратурныя сувязі. Гэтая думка праходзіць у выступленнях М. Камісаравай, С. Ураева, іншых гасцей з'езда, а таксама В. Хорсуна, А. Марціноўіча, якія паведамляюць пленуму пра распаўсюджванне твораў беларускіх пісьменнікаў за межамі краіны і выданне замежных аўтараў у рэспубліцы.

Напрыклад, беларускае аддзяленне УААП за час свайго існавання рэкамендавала Цэнтральнаму апарату для прапаганды і рэкламы за мяжой звыш трохсот твораў мастацкай літаратуры, кніг па навучэнні і культуры. За гэты перыяд у замежных выданнях выйшла і рыхтуецца да друку згодна з заключанымі дагаворамі звыш ста кніг і каля 150 артыкулаў.

Толькі летась аддзяленне падпісала з беларускімі аўтарамі 47 дагавораў на выданне кніг нашай прозы, паэзіі, публіцыстыкі, а многія творы нашых пісьменнікаў ужо сталі набывкамі замежнага чытача.

Высокая місія перакладчыкаў! Беларуска перакладчыкі ў апошнія дзесяцігоддзі добра такі папрацавалі, каб сённяшнія чытачы пазнаёміліся з дасягненнямі літаратур блізкіх і далёкіх, культур сучасных і мінулых.

У апошнія дзесяцігоддзе, як і раней, у нас асабліва часта перакладаліся літаратуры, блізкія нам па мове, культуры, гісторыі. Гэта перш за ўсё славянскія літаратуры: польская, балгарская, чэшская, славацкая, сербска-лужыцкая. Значным дасягненнем беларускага мастацкага перакладу стала з'яўленне ў свет шэрагу кніг класічна-еўрапейскай літаратуры. Да еўрапейскай класікі далучаецца амерыканская.

Канкрэтныя назвы кніг, выдадзеных у нас, якія прыводзіць В. Рагойша, яскрава сведчаць пра тое, што беларуская літаратура сапраўды з цэлым светам гутарку вядзе.

Гаворка літаратараў адбываецца пад уплывам майскага Пленума ЦК КПСС і паведамлення аб практыцы новай Канстытуцыі. Гэта надае размове асаблівую дэлавігасць і метаакіраванасць, што адчуваецца ў выступленнях як гаспадароў,

так і гасцей: М. Камісаравай, Т. Руліса, Ф. Нізі, Н. Гілевіча, Я. Семяжона, І. Шамякіна і іншых.

Агульнавядома, у час навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, калі пераклад наогул, а мастацкі пераклад асабліва, іграе важную ролю ў развіцці сацыялістычнага грамадства ў нашай краіне, перад савецкімі практыкамі і тэарэтыкамі перакладу паўстаюць новыя задачы.

Развіццё савецкага шматнацыянальнага перакладу ідзе пад знакам сінтэзу, і перш за ўсё сінтэзу навукі і практыкі, пад знакам спалучэння і стыкоўкі тэарэтычных палажэнняў аб перакладзе і семантыкі слова, прапінкнення ў таямніцы майстэрства. Час «інфармацыйнага выбуху», гаворыць Я. Семяжон, патрабуе падводу пад трактоўку перакладу надзейнага тэарэтычнага фундаменту.

Тым больш, як свярдае Н. Гілевіч, і з чым нельга не пагадзіцца, перапапачатковы этап развіцця беларускага і наогул савецкага мастацкага перакладу мінуўся і настае якасна новы этап.

УШЫРЫНЮ І УГЛЫБ

Новы этап параджае непазбежна новыя праблемы. Н. Гілевіч прыходзіць да вываду, што, каб ісці наперад, трэба азірнуцца на пройдзенае, лепш, глыбей ацаніць зробленае. Тым больш, што літаратурная грамадскасць яшчэ як след не ацаніла гэтага, няма абагульняючых кніг па пытаннях мастацкага перакладу. У сувязі з гэтым варта было б ажыццявіць прынамсі два выданні — зборнік выказванняў вядомых пісьменнікаў і тэарэтыкаў аб перакладзе і аналёгію паэтычнага перакладу.

Новы этап вымагае больш пяснага ўзлемадзнення тэарэтыкаў і перакладчыкаў, каб, не адкладваючы, узважыць і ацаніць зробленае па перакладу на рускую мову класікаў нацыянальных літаратур. Гэта датычыць спадчыны народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Шчырая заклапочанасць і зашкаўленасць у новых перакладах у сувязі з надыходзячым 100-годдзем з дня нараджэння іх гучыць у выступленнях М. Камісаравай, К. Шавялёвай, Г. Куранёва і іншых.

Напрыклад, перакладчык з Латвіі Т. Руліс, гаворачы пра выданні твораў беларускіх пісьменнікаў у братняй рэспубліцы, звяртае увагу на неабходнасць з асабістымі патрабаваннямі падыходзіць да ўзнаўлення твораў Купалы і Коласа на латышскай мове. Калі якасць наогул вызначае працу перакладчыка, то ў адносінах да творчасці класікаў яна выступае на першы план. М. Камісарова прызнае, што творчасць народных песняроў Бела-

русі, іх паэзія карэньнямі сваімі ідзе з глыбінь жыцця народа, яна з'яўляецца асноўным фундам агульнанацыянальнай літаратуры.

Перакладчыкам часта здаецца, што ў іх усё проста, але, калі пачынаюць перакладаць, не адчуваюць тых інтанацый, той гармоніі пачуццяў, якія закладзены ў паэзіі гэтых двух веліканаў. Таму часам яны робяць спроччаны пераклад і прыбядняюць для рускага чытача гэтую вялікую паэзію.

Было б няблага, як гэта лічыць Г. Курапёў, аб'явіць і правесці конкурс на лепшы пераклад твораў Купалы і Коласа, выдаць іх новыя пераклады ў рэспубліцы з тым, каб апрабаваць, зрабіць іх фактам літаратурнага жыцця і пасля ўключыць ужо ў новыя зборы твораў на рускай мове.

Якасць, як вядома, залежыць ад кадараў перакладчыкаў, ад іх кваліфікацыі, творчых індывідуальнасцей. Гэтая праблема сёння, на новым этапе, паўстала перад кожнай нацыянальнай савецкай літаратурай, у тым ліку і перад таджыкскай, гаворыць Ф. Нізі. У Таджыкістане прыйшлі да вываду, што перакладчыкаў трэба рыхтаваць з найбольш здольных студэнтаў. У іх цяпер вучацца сябры з Украіны, Беларусі, Чэхаславакіі.

Ініцыятыву гэту варта падтрымаць. Было б няблага, калі б, нарэшце, вырашылі гэту справу і ў нас, беларусы пачалі вучыцца ў іншыя саюзныя рэспублікі і за мяжу.

На думку Я. Семяжона, пераклад патрабуе ўдзелу кожнага прафесіянальнага літаратара і больш актыўнай пазіцыі ў адносінах да перакладчыкаў і перакладной літаратуры нашых выдавецтваў. Вось ужо трэці год выдавецтва «Мастацкая літаратура» плануе перакладныя кнігі толькі на адзін год, таму згубілася перспектыва яго работы. Напрыклад, у плане багучага года шмат выпадковых кніг, да таго ж і яны ў некаторых выпадках рыхтуюцца не зусім кваліфікаванымі людзьмі.

Гэта зноў жа такі вынік недастатковай увагі да падрыхтоўкі перакладчыкаў. Небажанага з'явай у выдавецкай практыцы трэба лічыць тое, што пераклады, нават значных твораў, часам размяркоўваюцца сярод штатных работнікаў самога выдавецтва, якія, як правіла, не валодаюць мовай, на якой напісаны гэтыя творы, а прафесіянальны, кваліфікаваны перакладчыкі застаюцца ўбакі.

Як лічыць Я. Семяжон, шмат маглі б даць па падрыхтоўцы перакладчыкаў так званыя «летнія сімпозіумы» і школы беларусістыкі, узораў якіх могуць быць курсы рускай мовы для замежных выкладчыкаў пры Маскоўскім універсітэце імя М. Ламаносава. Неабходна, на гэта ўказвае А. Мятэліс, каб выданні гісторыі беларускай літаратуры выходзілі не толькі на беларускай і рускай мовах, а таксама і на англійскай, французскай, нямецкай... Гэта зацікавіла б многіх нашай літаратурай.

У кадравым шытачні ёсць і такі важны аспект, як добраўмяненасць перакладчыка, яго асоба, творчае аблічча. Г. Папоў лічыць, што большасць кніг выхо-

(Заканчэнне на стар. 14).

(Заканчанне. Пачатак на стар. 13).

дзяць у перакладах сапраўды вопытных літаратараў, але калі-ніккі за справу бяруцца вынаходковыя людзі, якія пры гэтым кіруюцца далёка не інтарэсамі літаратуры. Здарэцца і так, што перакладчыкі самавольна скарачаюць твор або нават скажонаць яго сэнс.

Не выпадкова ў апошнія гады назіраецца і такая цікавая тэндэнцыя, як пераклад самімі аўтарамі сваіх твораў.

У кожнай рэспубліцы, разважае далей Г. Паноў, жывуць літаратары, якія пішуць па-руску. Яны не могуць, не маюць права стаяць у баку ад перакладчыцкай справы. Больш таго, да іх павінны быць большыя патрабаванні, яны павінны брацца за піро не толькі па заказе выдавецтва, а і па заказе ўласнага сэрца. І тут важная арганізатарская роля належыць рускім рэспубліканскім часопісам. Перакладная справа — іх кроўная справа. Тэорыя і практыка перакладу рэдакцыі гэтых часопісаў павінны займацца настаянна, з году ў год, з месяца ў месяц, нават, калі хочаце, з дня ў дзень.

Аднак намаганні толькі рэдакцый рускіх рэспубліканскіх часопісаў, працягвае ён, недастаткова. Тут патрэбны такія меры, якія выключылі б з'яўленне ў выдавецтвах слабых, тым больш нядобрасумленных і малапісьменных перакладаў. Адною з такіх мер магло б паслужыць упарадкаванне рэцэнзавання перакладных твораў. Пажадана, каб выдавецтва дасылалі рукапісы на рэцэнзаванне ў рэспублікі — пераклады з беларускай — у Мінск, з украінскай — у Кіеў і г. д. Ці варта гаварыць, што гэта навысці адказнасць перакладчыкаў, дапамога выдавецтвам і ў канчатковым выніку пойдзе на карысць усёй нашай шматнацыянальнай літаратуры.

Ад многіх акалічнасцей залежыць развіццё мастацкага перакладу, яго якасць ад асобы перакладчыка, ад ступені яго падрыхтоўкі, ад шырыні кола саміх перакладчыкаў, маральнай атмасферы ў літаратурным асяроддзі... Але ўсе гэта пачынаецца з арганізацыйнага моманту, арганізацыйнага пачатку. Новы этап, да якога падыйшла наша перакладчыцкая дзейнасць, патрабуе новага падыходу ў вырашэнні арганізацыйных пытанняў, звязаных з ім.

Між тым, гаворыць **І. Шамякін**, гэтаму не надаецца належнага значэння як у Саюзе пісьменнікаў рэспублікі, так і ў Саюзе пісьменнікаў СССР. Пра гэта сведчыць той факт, што мы не можам іншы раз уплываць на размеркаванне камандзіровак, асабліва за мяжу. Мы яшчэ недастаткова, працягвае ён, скарыстоўваем вопыт нашых таварышаў, якія набывалі ў іншых краінах, па выніках камандзіровак. Хацелася б, каб тыя, хто здзіўляў Польшчу ці ГДР, часцей выступалі перад таварышамі, перад працоўнымі з расказами аб убачаным і перажытым, каб лепш у гэтых адносінах скарыстоўваўся наш Дом літаратара.

На жаль, мы яшчэ не ўмеём па-сапраўднаму рэкламаваць нашы творы за межамі рэспублікі і краіны. Пісьменнікі самі павінны аказваць дапамогу беларускаму аддзяленню УААП у прапагандзе лепшых твораў мастацкай літаратуры.

КРЫТЫКА І КРЫТЭРЫ

Як жа выглядаюць набывкі беларускага мастацкага перакладу ў святле новых патрабаванняў часу?

Цвяроза ацэньваючы поспехі апошніх гадоў, мы павінны ўсведамляць, што беларускія перакладчыкі яшчэ ў вялікім даўгу перад чытачом, слухна гаворыць **В. Рагойша**. Безумоўна, перакладныя кнігі ў нас выходзяць, выдаюцца нават творы сусветнай класікі. Але бяда ў тым, што не вядзецца планавае, мэтанакіраванае, сістэматычнае знаёмства шырокага чытача з віршнымі з'явамі сусветнай мастацкай літаратуры. Адуцінасць навуковага, планаванага пачатку выдання перакладной літаратуры — адзін з галоўных пралікаў у дзейнасці нашых выдавецтваў. Пастала пара скласці навукова абгрунтаваны спіс класічных твораў, якія ў першую чаргу трэба перакласці на беларускую мову, і на аснове яго можна б пачаць выданне серыі «Бібліятэка сусветнай класікі», загадзя заключаць дагаворы з асобнымі высокакваліфікаванымі і таленавітымі перакладчыкамі.

Несумненна, разважае далей **В. Рагойша**, у даследчыкаў і крытыкаў павысілася цікавасць да пытанняў, звязаных з даследаваннем узаемазвязей літаратур, працы іх збліжэння, узаемаўзбагачэння, у тым ліку і да пытанняў перакладу. Тым не менш, крытыка і тэорыя яшчэ

надта адстае ад практыкі перакладу. Праўда, у апошні час, асабліва ў сувязі з падрыхтоўкай да пленума, крытыка некалькі ажывілася, стала больш баявітай, прынцыповай, вострай. Аб гэтым, у прыватнасці, сведчаць асобныя артыкулы, змешчаныя нядаўна ў «ЛіМе». Аднак паранейшаму яе адольваюць розныя хваробы, асноўная з якіх, на маю думку, — гэта кампліментарычна, абсалютнае ігнараванне рэцэнзентамі мастацкай вартасці самога перакладу. Адзін з апошніх прыкладаў такой крытыкі — рэцэнзія **А. Пысіна** на зборнік вершаў славацкіх паэтаў «Татры пяцюзь», змешчаная ў «Польмі». Рэцэнзент расказвае пра тэматыку зборніка, пераклавае змест некаторых твораў, хваліць іх, шкадуе, што некаторыя творы паасобных аўтараў не ўвайшлі ў кнігу. Калі ж справа даходзіць да ацэнкі вартасцей перакладаў, **А. Пысін** абмяжоўваецца адной-адзінай фразай у канцы рэцэнзіі: «Перакладчыку **Петрусю Макалю** ўдалося ў асноўным перадаць разнастайнасць рытмікі (пераважае верлібр), багацце асацыяцый і эмацыянальных фарбаў». І ўсё!

Дарчы, у тым жа нумары часопіса



Еранім Стулпан, Максім Танк, Юлій Ванэг, Валянцін Хмара, Максім Лужанін. Фота У. КРУКА.

надрукавана і рэцэнзія маладога крытыка **М. Кенькі** на зборнік вершаў **С. Ясеніна** ў перакладзе **А. Куляшова** і **Р. Барадулліна**. З рэцэнзентам не ва ўсім можна пагадзіцца, але, як і належыць у такіх выпадках, ён не проста дае ацэнку творчасці Ясеніна, а праводзіць канкрэтны разгляд працы перакладчыкаў, супастаўляючы арыгіналы з іх беларускімі копіямі, высвятляючы іх вартасці і некаторыя недахопы.

Менавіта на такі шлях — шлях канкрэтных супастаўленняў, філалагічнага аналізу і павінна выкіроўвацца крытыка перакладу. Дарчы, гэты шлях не дужа просты і лёгкі, і ён пад сілу нават не ўсім прафесіянальным крытыкам. Бо, апроч звычайнага для крытыка ўмення даць ацэнку, крытыка перакладу патрабуе глыбокага ведання як роднай мовы і літаратуры, так і літаратуры і мовы народа, да якога належыць перакладзены твор.

Як ні дзіўна, дала аб сабе значы і другая хвароба — крытыка знішчальная. Я маю на ўвазе, гаворыць прамоўца, два артыкулы, надрукаваныя ў «ЛіМе» — «Перакладаць верш вершам» **А. Клышкі** і часткова — «Пераклад — справа адказная» **Ю. Гаўрука**.

Беларуская крытыка перакладу ніколі не вызначалася вялікінасцю, наадварот, ёй заўсёды не хапала прынцыповасці, добрай творчай задзірытасці... Усё гэта ёсць у артыкулах **Ю. Гаўрука** і **А. Клышкі**. І гэта добра. Але побач з тым ёсць і простае адмаўленне, безапеліцыйнае закрэсленне зробленага іншымі... Спачатку **Ю. Гаўрук**, па сутнасці, закрэсліў вялікую працу **А. Лойкі** — пераклад кнігі выбранных вершаў **Поля Верлена**. Затым **А. Клышка** перакрэсліў творчасць **Ю. Гаўрука**, прычым не адзін які яго твор ці кнігу, а ўсю яго шматгатовую і шматгранную творчасць — без выключэння.

Безумоўна, крытыка можа быць самай вострай. Але заўсёды яна павінна быць добразначлівай. Неабходна, каб яна ўлічвала не толькі адмоўнае, але і станоўчае, дапамагала чалавеку творча расці.

Несумненна, у такой складанай працы, як узнаўленне твораў **П. Верлена**, не магло абысціся без пэўных пралікаў, «недадаяк», «перадзержак». Але ж **П. Верлен** надзвычай цяжкі для перакладу паэт, і трэба толькі парадавацца за **А. Лойку**, што ён узяўся за пераклад такога паэта, адзін злолеў перакласці (непасрэдна з арыгінала). І многія пераклады гучаць зусім добра, ва ўсякім разе з поспехам вытрымліваюць спаборніцтва з рускімі і ўкраінскімі перакладамі гэтых вершаў.

Што датычыць артыкула **А. Клышкі**, то крытык, ухажваючы за пайбольш

цяжкі від перакладу — пераклад з блізкіх моў, грунтуючыся на нялепшых перакладах **Гаўрука**, нічога не гаворачы пра яго ленныя працы, адным росчыркам пра яго закрэсліў усю багатую спадчыну перакладчыка. Крытык нават слова не сказаў пра заслугі **Гаўрука** на ўзнаўленні шэкспіраўскіх драматычных твораў — «Гамлета», «Караля Ліра» і іншых, пра тую галіну беларускага перакладу, дзе талент **Гаўрука** раскрыўся з асаблівай паўнатай.

Вядома, што рэдка які перакладчык можа з аднолькавым поспехам перакладаць розных аўтараў з розных літаратур: недзе яго будзе сустракаць сапраўдны творчы поспех, а недзе ён перакладзе, як кажучы, ніжэй сваіх магчымасцей. Абавязак крытыка — ва ўсім аб'ектыўна разабрацца. На думку **В. Рагойшы**, **А. Клышка** зрабіць гэтага якраз і не змог.

Н. Гілевіч пытанне якасці перакладу разглядае ў аспекце мовы і стылю, адзначаючы выпадкі засмечвання мовы дыялектызмамі і празмернага захаплення некаторых перакладчыкаў уласнай словатворчасцю. Цалкам падзяляе клопат аб мове перакладу, што прагучаў у ар-

раўды, наш пераклад — **А. Клышка** падтрымлівае **А. Вярцінскага** і **П. Гілевіча** — уступіў у новы этап. У перакладе шмат праблем, і яны павінны вырашацца на узроўні гэтага новага этапу.

Добра, гаворыць **А. Клышка**, калі такая размова вядзецца гарача, страсна, выказваюцца нават нязгодныя думкі, меркаванні. Але нельга ў такой гаворцы падмяняць крытэры. Важна, каб у ёй была дакладнасць і яснасць, каб мы правільна арыентаваліся ў стане сучаснага беларускага мастацкага перакладу.

Дыскусуючы з **Н. Гілевічам**, **А. Лойка** абараняе права перакладчыка на выкарыстанне дыялектных слоў і наватвораў, прыводзіць радкі з перакладаў на беларускую мову балгарскіх паэтаў, у якіх, на яго думку, не бачна творчай індывідуальнасці аўтараў, бо ў нас часта вершы перакладаюцца «сярэдне-нарматыўнай» мовай, што не даносіць стыль таго ці іншага пісьменніка.

Ён прыводзіць прыклад са свайго перакладчыцкага вопыту. Калі я, заўважае **А. Лойка**, перакладаў **П. Верлена**, то, шукаючы нюансы слова, часам свядома адыходзіў ад нарматыўных слоў. Пры гэтым звяртаўся да слоўніка **Купалы** і **Коласа**.

Удача спадарожнічае перакладчыку тады, калі яму ўдаецца перадаць стыль арыгінала. Менавіта гэтым тлумачыцца поспех **А. Зарышкага**, **Я. Семяжона** ў многіх іх працах.

Ю. Гаўрук дзеліцца з трыбуны пленума вопытам свайго шматгадовага перакладчыцкага дзейнасці. Ён падтрымлівае **А. Лойку**, які, на яго думку, закрануў надзвычай важнае пытанне перакладчыцкай творчасці. Калі паэт піша свой верш, то ён жыве гэтым вершам. Гэтак-сама і перакладчык, толькі з той розніцай, што ён павінен укладвацца ў пэўныя рамкі.

Ёсць перакладчыкі, якія імкнуцца быць занадта дакладнымі, але ў паэзіі быць абсалютна дакладным немагчыма, гэта не матэматыка, дзе двойчы два — чатыры. У паэзіі існуе дакладнасць адносная, і галоўнае ў перакладзе — быць верным аўтару. Калі перакладаецца **Шэкспір**, **Пушкін**, **Флабэр**, **Мальер**, мы павінны данесці водар творчасці гэтых пісьменнікаў. Калі мы не здолелі гэтага зрабіць — значыць, няўдача.

Ёсць перакладчыкі, якія ў пагоні за дакладнасцю губяць пераўвасобіцца ў таго аўтара, якога перакладае, і выдае замест яго твора нешта сваё.

Галоўная лінія нашага перакладу, перакладу рэалістычнага, выходзіць з вернасці аўтару. Перакладчык павінен заўсёды быць прыяцелам, верным другам аўтара.

Пераклад — глыбока творчая справа, і яна можа паспяхова развівацца толькі ў атмасферы творчага, зацікаўленага абмеркавання. Таму не трэба баяцца крытыкі, слухна гаворыць старэйшы беларускі перакладчык. Крытыка — гэта тое асяляльнае, жывое, што выбівае з сядла саматужніцтва. Не трэба абараняць ад яе нашы слабасці, няўдачы, у тым ліку і мае. Адно хочацца, каб крытыка была на вышыні, каб яна была самай лепшай, самай глыбокай, самай цікавай.

На пленуме адбылася цікавая і прынцыповая размова аб далейшых шляхах развіцця беларускага мастацкага перакладу, у выніку нацеліліся канкрэтныя меры для ўзняцця яго на новы якасны ўзровень.

Пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі па пытаннях інтэрнацыянальных сувязей беларускай савецкай літаратуры па змесце і характары гаворкі, што адбылася на ім, па сваім значэнні і выніках далёка выйшаў за межы падзеі мясцовай, лакальнай. Ён узяў многія карэжныя пытанні мастацкага перакладу, якія ў аднолькавай ступені хваляюць усю савецкую літаратурную грамадасць. Несумненна, вынікі пленума акажуць дабратворны ўплыў на далейшае развіццё братніх інтэрнацыянальных сувязей савецкіх народаў, паслужыць умацаванню сяброўскіх сувязей савецкай літаратуры з літаратурамі ўсяго свету, будуць садзейнічаць развіццю лепшых традыцый школы беларускага мастацкага перакладу.

Пленум прыняў разгорнутую пастанову, у якой вызначана шырокая праграма далейшага развіцця братніх інтэрнацыянальных сувязей беларускай савецкай літаратуры і намечаны канкрэтныя меры, накіраваныя на актывізацыю дзейнасці перакладчыкаў, павышэнне якаснага ўзроўня перакладных выданняў.

ЧАСОПІСЫ ў ЧЭРВЕНІ

«ПОЛЫМЯ»

А. Фядосік разглядае «Анталогію беларускай песні».
Пытаннем спорту прысвечаны артыкул Л. Юрэвіча «Злаві ў рукі вецер».

«НЕМАН»

«У вянок дружбы» прапанаваны вершы У. Броўчанкі, М. Лужаніна, Г. Чарнязіна, А. Ванеява (пер. А. Жылінай, Б. Спрычана, Ф. Яфімава, І. Лашкова).
Змешчаны аповяды Я. Таганова «Далёна на Усходзе», аповесць К. Тарасова «Адстаўна штабс-капітана Сцяпанова», вершы У. Трусавы, Н. Татур.
У. Хаданюскі выступае з артыкулам «Эканоміка: загадкі і разгадкі».
Пад рубрыкай «Запіскі, успаміны, дакументы» публікуюцца артыкул Л. Грэчневой «Брэсцкі вакзал».
Надзённым праблемам развіцця літаратуры прысвечаны артыкул У. Фралова «Ачышчальнае полымя сатыры».
Есць пастаянны падборкі «Чалавек і прырода», «Учора, сёння, заўтра».

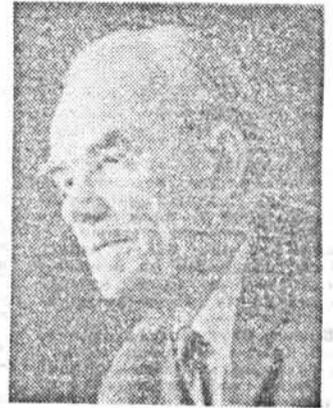
«БЕЛАРУСЬ»

Пра сацыялістычнае длаборніцтва калектыву Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна і Вільнюскага заводу радыёапаратуры расказвае Л. Кузьмін — «У саборніцтве з Літвой».
Пад рубрыкай «Беларусь сацыялістычная» змешчаны нарыс І. Анкудовіча і С. Гаравога «Новабудуля на Палессі» пра Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод.
Друкуюцца вершы Я. Янішчыц, У. Дубовіка, Н. Гальпяровіча, Т. Пярноўскай, У. Папковіча, У. Марудова, А. Мазура, аповяды «Фіранкі» М. Гарулёва, нарысы У. Ліпскага «Рыцары рабочага гарту» і В. Дарафеева «Бамбавозы ішлі на ворага».
Аповяданне Індыскага пісьменніка Ананды «Улада цемры» пераняла М. Ракітны.
У падборцы «Вяснік мастацтва» — карэспандэнцыя З. Федчанкі.
Адзначаюцца юбілей пісьменніка Я. Зазені і мастака В. Васільева. Пра іх пішуць П. Ткачэў і Б. Крапан.
Рэцэнзуюцца кнігі «Радовішча» М. Аўрамчыка, «Бацькава крыніца» Я. Дайнекі, «Разведка вядзе пошук» М. Фядотава.

«МАЛАДОСЦЬ»

Багата ў нумары паэзіі. Друкуюцца вершы А. Салтука, М. Лойкі, В. Дашкевіча, С. Панізіна, М. Баравік, І. Кірэйчыка, С. Хадаронна, М. Трафімчука, М. Лісоўскага; паэма Б. Беліжэні «Святая пумы».
Змешчаны аповяды А. Дударова, М. Воранава, аповесць В. Санько «Пануле не зайшло сонца».
Прапануюцца нарыс Ю. Усінавічуса «Больш дзідзелены папалам», які на міжрэспубліканскім конкурсе «Дружба» адзначаны першай прэміяй, фотарэпартаж В. Дубіні «На зялёнае святло», артыкул А. Яскевіча «Кампазіцыя твора».
Штрыхі да партрэта А. Ворвулева напісаў А. Слесарніка — «Яго песня».
А. Мяснікоў рэцэнзуе зборнік «На галоўных рубіжках», у якім расказваецца пра справы намсамолі рэспублікі ў дзесятай пцігоддзі.

Цімафей Мікалаевіч СЯРГЕЙЧЫК



Беларускае тэатральнае мастацтва панесла цяжкую страту — 27 мая памёр адзін з заснавальнікаў Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа народны артыст БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР, член КПСС з 1943 года Цімафей Мікалаевіч Сяргейчык.

Ц. М. Сяргейчык нарадзіўся ў 1899 годзе ў вёсцы Заполле Бабруйскага раёна ў сялянскай сям'і. З 1926 года, пасля заканчэння Беларускай студыі пры Дзяржаўным інстытуце тэатральнага мастацтва ў Маскве, Ц. М. Сяргейчык працуе артыстам і рэжысёрам 2-БДТ у Віцебску. Тут у тэатры праявіўся яго самабытна, яркі талент акцёра. Ён стварыў рад запамінальных і ненаўторных вобразаў у п'есах беларускіх драматургаў, у рускім класічным рэпертуары і п'есах савецкіх аўтараў.

Ц. М. Сяргейчык неаднаразова выбіраўся дэпутатам Віцебскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных, шмат сіл адаваў выхаванню творчай эмені.

Партыя і ўрад высока ацанілі заслугі Ц. М. Сяргейчыка, узнагародзіўшы яго ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны» і Гагарынамі

граматамі Вярхоўнага Савета БССР.

Чалавек вялікай душы і светлага таленту, актёр-камуніст Цімафей Мікалаевіч Сяргейчык на працягу ўсёй сваёй сцэнічнай дзейнасці быў на перадавых пазіцыях барацьбы за тэатр высокай грамадзянскасці, за тэатр жыццёвай праўды.

Светлая памяць аб Цімафею Мікалаевічу Сяргейчыку назаўсёды захаваецца ў сэрцах палкониікаў яго таленту.

Міністэрства культуры БССР. Беларускае тэатральнае таварыства. Беларускае дзяржаўнае драматычнае тэатр імя Я. Коласа.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе

прыём на 1977 год у аспірантуру з адрывам ад вытворчасці па спецыяльнасці музыказнаўства (тэорыя музыкі).

У аспірантуру прымаюцца асобы абодвух полаў не старэй як 35 гадоў, якія маюць закончаную вышэйшую адукацыю і праявілі здольнасць да навукова-даследчай работы.

Спецыялісты, якія паступаюць у аспірантуру, павінны мець вопыт практычнай работы па профілю абранай спецыяльнасці не менш як два гады пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы.

Маладыя спецыялісты дапускаюцца да ўдзелу ў конкурсных экзаменах у аспірантуру непасрэдна пасля заканчэння ВНУ па рэкамендацыях саветаў вышэйшых навукальных устаноў.

Заява аб прыёме ў аспірантуру падаецца на імя рэктара кансерваторыі з прыкладаннем:

асабістага лістка па ўліку кадраў з фотакарткай памерам 3×4 см, характарыстыкі з апошняга месца работы, копіі дыплама, копіі працоўнай кніжкі, спіса апублікаваных навуковых работ.

Асобы, якія не маюць апублікаваных навуковых работ, прадстаўляюць навуковыя даклады (рэфераты) па абранай спецыяльнасці; выпіскі з пратакола пасяджэння савета для асоб, якія рэкамендаваны ў аспірантуру саветамі ВНУ непасрэдна пасля заканчэння вышэйшай навукальнай установы; пасведчанне па форме № 6 аб здачы кандыдацкіх экзаменаў, прадугледжаных па дадзенай спецыяльнасці для асоб, якія поўнаасцю або часткова здалі кандыдацкія экзамены.

Пашпарт і дыплом аб заканчэнні вышэйшай навукальнай установы прад'яўляюцца асабіста паступаючым у аспірантуру.

Паступаючыя ў аспірантуру здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замежных моў (англійская, французская, нямецкая, іспанская, італьянская) у аб'ёме праграмы для вышэйшых навукальных устаноў.

Экзамен па спецыяльнасці складаецца з раздзелаў: рэферат па тэме дысертацыі, тэорыя музыкі: гармонія (пісьмова), поліфанія (пісьмова), аркестроўка (пісьмова), аналіз музыкальнага твора буйной формы, гісторыя музыкі (руская, савецкая, народаў СССР, замежная); калектывізм.

Асобам, дапушчаным да здачы ўступных экзаменаў, прадастаўляецца дадатковы водпуск у 30 календарных дзён з захаваннем заробатнай платы па месцу работы для падрыхтоўкі і здачы экзаменаў.

Асобы, якія прымаюцца ў аспірантуру з часткова здадзеным кандыдацкім мінімумам, карыстаюцца дадатковым аплатаемым водпускам для здачы застаўшыхся ўступных экзаменаў з разліку 10 дзён на кожны экзамен.

Дакументам, які засведчвае права на водпуск, з'яўляецца паведамленне за подпісам рэктара кансерваторыі аб допуску да суб'ядвання і здачы ўступных экзаменаў.

Прыём дакументаў з 21 мая па 21 чэрвеня па адрасу: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Уступныя экзамены з 22 чэрвеня па 2 ліпеня.

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ БССР

ВІЦЕБСКАЕ МУЗЫЧНАЕ ВУЧЫЛІШЧА

аб'яўляе прыём навучэнцаў на 1977/78 навучальны год

на 1-ы курс дзённага аддзялення па спецыяльнасцях:

1. Фартэпіяна;
2. Струнныя інструменты — скрыпка, альт, віяланчэль, кантрабас;
3. Духавыя і ударныя інструменты — флейта, кларнет, габой, фагот, валторна, трамбон, туба, труба, ударныя інструменты;
4. Народныя інструменты — баян, домра, цымбалы, балалайка;
5. Вакальнае аддзяленне (спевы);
6. Харавое дырыжыраванне;
7. Тэорыя музыкі.

Вучылішча рыхтуе выкладчыкаў дзіцячых музычных школ, артыстаў аркестра і хору, кіраўнікоў самадзейнага духавога аркестра, аркестра народных інструментаў, дырыжораў хору, настаўнікаў музыкі і спеваў у агульнаадукацыйнай школе.

У музычнае вучылішча на дзённае аддзяленне прымаюцца грамадзяне СССР абодвух полаў ва ўзросце да 30 гадоў, якія скончылі няпоўную сярэдняю школу (8 класаў), а таксама пры наяўнасці асаблівых музычных дадзеных — поўную сярэдняю школу (10—11 класаў). На вакальнае аддзяленне музычнага вучылішча прымаюцца асобы, якія дасягнулі 18-гадовага ўзросту.

Паступаючыя ў музычнае вучылішча на ўсе аддзяленні, акрамя вакальнага, павінны мець музычную падрыхтоўку, якая б адпавядала аб'ёму ведаў дзіцячай або вярэдняй музычнай школы.

Заявы аб прыёме ў музычнае вучылішча прымаюцца з 1 чэрвеня па 5 ліпеня.

Уступныя экзамены праводзяцца з 6 па 20 ліпеня.

Залічэнне ў склад навучэнцаў праводзіцца з 21 па 24 ліпеня.

Заява аб прыёме падаецца на імя дырэктара музычнага вучылішча па адзінай форме. У заяве павінна быць указана абраная паступаючым спецыяльнасць.

Да заявы прыкладаюцца:

— дакумент аб васьмігадовай або сярэдняй адукацыі (у арыгінале);

- медыцынская даведка па форме № 286, выдадзеная школьным урачом або лячэбна-прафілактычнай установай па месцу жыхарства;
- чатыры фотакарткі (здымкі без галаўнога ўбору, памерам 3×4 см);
- выпіска з працоўнай кніжкі, завераная начальнікам аддзела кадраў або кіраўніком прадрыва, установы, арганізацыі, прадстаўляецца маючым стаж практычнай работы не менш як два гады.

Пасля прыбыцця ў навукальную ўстанову паступаючы прад'яўляе асабіста: пасведчанне аб нараджэнні або пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаных запасаў) або прыпісанае пасведчанне (асобы прызыўнога ўзросту), з чым робіцца адпаведны запіс у асабістай справе паступаючага.

Паступаючыя ў музычнае вучылішча здаюць прыёмныя экзамены па наступных дысцыплінах:

1. Спецыяльнасць: а) выкананне праграмы; б) праверка ведаў музыкальна-тэарэтычных прадметаў (сальфеджыю і музпільменнасць);
2. Руская мова (дыктант);
3. Руская мова і літаратура (вусна).

Заўвага: скончыўшы 10 класаў сярэдняй школы здаюць экзамены па рускай мове і літаратуры (сачыненне) і па гісторыі СССР (вусна).

Ад здачы экзамена па спецыяльнасці ніхто з паступаючых не вызваляецца. Прыёмныя экзамены ў музычнае вучылішча праводзяцца ў наступным парадку: выкананне праграмы, праверка ведаў музыкальна-тэарэтычных прадметаў, руская мова (дыктант), руская мова і літаратура (вусна).

Асобы, якія не вытрымалі экзамены па спецыяльнасці, да далейшай здачы экзаменаў не дапускаюцца.

Яўка на экзамен па выкліку вучылішча.

Навучэнцы забяспечваюцца стыпендыяй на агульных падставах.

Іншагароднія інтэрнатам не забяспечваюцца.

Кансультацыі для паступаючых з 25 чэрвеня згодна раскладу.

Адрас вучылішча: г. Віцебск, вул. Савецкая, 23-а.

ЯК ЗАЯЦ ЗВЯРОЎ НАПАЛОХАЎ

КАЗКА

Жыў-быў Заяц. Можа, і жыў бы ён, як жыў, але нешта раз убачыў ён, як Воўк сцапаў казляна і струшчыў яго. «Выкрыць браканьера!» — рашыў Заяц і напісаў у «Лясную газету» сатырычны вершык пра Воўка, які замест таго, каб здаць назляна ў план мясана-рыхтовак, сам яго спажыў... Заяц, каб не быць галаслоўным, спаслаўся на Воўкіна, — той таксама бачыў крыва-жэрства Воўка і нават данараў яго.

«Воўкіна Воўку шось лапоча. А той прагна жмурыць вочы... — з гнеўным абурэннем заночыў Заяц свой чатырохрады-вы вершык.



— Ну, Заяц, пачакай! — прыграў Воўк і штоноч ілацаў зубамі за парканам Заяцавага дворушча. Да Воўка далучыліся Ліса, Сава і Коршак, — у іх з мясапастаўкамі таксама не ўсё гладка было. Душа Заяцава перасялілася ў пяткі. Дрыжыць дзень і ноч. Хто ведае, чым бы ўсё гэта скончылася, каб на дапамогу Заяцу не прыйшла яго сяброўка Сарона. Яна разнесла па лесе чуткі, быццам Заяц хадзіў са скаргай да Льва і той выдаў яму ахоўную грамаду, быццам у ёй напісана было, каб ніхто Заяца і ніпцем не крануў... Праўда тое ці не — ніхто добра не ведаў, але звяр'я аціла, сумелася... Шапталася ў глухім і густым зарасніну, недаумела, чым так Заяц дагадзіў Льву?.. А Сарона яшчэ больш падсыпала: пусціла чутку, што Леў, быццам, мае намер прызначыць Заяца ваяводам замест Мядзведзя. Перамогішы мікраінфаркт, Мядзведзь тэрмі-

нова пачаў афармляць персанальную пенсію... Воўк таксама сцільмі: стане Заяц ваяводам — не быць Воўку начальнікам мясанарыхтовак... Пры сустрэчы з Заяцам ён яшчэ здалёк здымаў капляюш, саступаў Заяцу дарогу і нізка кланяўся... Ліса змяніла тактыку. Зрабіла сабе доўгія вейкі, падсініла пад вачамі, убралася ў самае дарагое футра. Напатнаўшы Заяца, паназвала яму голыя каленкі і прывабна ўсміхалася... А Сава з Коршанам на грамадскіх пачатках узліліся вяртаваць Заяцу агарод ад мышэй...

А што рабілася ў мясцовым друку!.. Дзяцел на цэлую пала-су наступкаў у «Лясной газеце» артыкул пра сатырычнае чатырохрадые Заяца, назваўшы яго «Пазмай веку». Мовазнаўца Удод абараніў кандыдацкую на тэму «Народныя выткі Заяцавага слова». З нумара ў нумар замільгала «Штрыхі да партрэта», «Творчы партрэт», інтэрв'ю Заяца пра яго творчы метады і творчыя планы... Сарона запаланіла аддзел інфармацый шырокай прэсы і радыё аб паездках і сустрэчках Заяца, пазачарговых выданнях, перавыданнях і перакладах «Пазмай веку»...

Грандыёзны аўтарскі вечар у жанры слоў быў наладжаны ў лясным Палацы культуры. Мясцовае насельніцтва прагла ўдзельнічаць у залу палаца, але зала была не гумаваля, і Сарона развесіла на дрэвах аб'явы: «Усе да тэлевізараў!», «Глядзіце аўтарскі вечар Заяца па тэлеку!», «Не прапусціце трансляцыю вечара па тэлебачанні!» Не прапусцілі. Глядзелі. Захапляліся. Асабліва сціплым выступленнем самога Заяца...

І стала Заяцу мора па калена. Ён ужо не вылазіў з шынка. Разамлеўшы ў цёплай наптані, ён выхваліўся часам: «Ах, браткі, каб вы ведалі, як я віставаў учора ў Льве!» А якая рыбалка ў нас была днём!.. Лева 'от такога сома ўзяў на спін!» Кампанія абмірала ў захапленні, прымаючы на веру ўсё, што трызілася Заяцу пасля наўяку.

Далей-болей. Заяц, нарэшце, кінуў жонку з дзецьмі, пабудаваў сабе асобнае селішча — і завірэла салодкае халасцяцкае жыццё... Злыя лязкі пачалі шаптацца ў кустах бог ведама пра што...

Толькі Заяца гэтыя чуткі аніколенкі не бянтэжылі. Ён віраваў не толькі дома, а і ва ўсім лесе. Заяшоўшы нешта раз у выдавецтва, Заяц разбарсаў усе планы, павынідаў з іх непрыязных яму аўтараў, перайначыў графік выпуску кніг, паставіўшы на першае месца выданне сваіх твораў.

Барсук, загадчык выдавецтва, спачатку хацеў запырчыць свавольству Заяца-гарлахаата,

але... падумаў-падумаў і аціх... Ну яго і чорту. Не абярнуўся пасля. Праўда, на ўсялякі выпадак паслаў рукапіс Заяца на закрытую рэцэнзію Яўгену Сазонаву. У парадку самастрахоўкі. А той замест закрытай рэцэнзіі прыслаў у «Лясную газету» адкрыты ліст... Ды які!.. «Я ганаруся, што ў асобе Заяца з'явіўся мой паслядоўнік, мой вучань, які ўзяў ад мяне ўсё лепшае і непаўторнае! — з захапленнем пісаў славуці эсені-затар. — «Пазма веку» скала-нула мяне з ног да галавы і амаль дасягае майго «раманна веку», а кніга раздзямін і Філаса-фем рыне далёка ўперад жанр эсенізацыі!»..

Яшчэ болей Заяц зафанаб-рыўся. Хадзіў, нікога не заўва-жаючы, з таной пыхай, бадай, зямлі не датыкаўся. Ніхто яму не страшны быў ужо. Нешта раз прайшоў міма Льва, — нават «здараў» не сказаў.



— Ты што гэта, касавоні, не пазнаеш ужо? — здзівіўся Леў. Як звычайна, Заяц быў пад чаркай, ён граблівва паглядзеў на Льва зверху ўніз і толькі хмыкнуў.

— І мяне ўжо не баішся? — яшчэ больш здзівіўся Леў!

— Ха! — выпнуў Заяц грудзі. — Ды я з цябе сем скур сплушчу і голям у Афрыку пушчу! — чытаў?

— Чытаў... — ціха адказаў Леў, прадчуваючы нешта, ня-добрае.

Пацюхаў дадому, балзліва азраючыся назад. Кажуць, якуюсь ўжо ноч Леў глытае таблеткі, нават кладзе іх пад лязкі, а сну — ні парушыні ў вачах.

(З фальклорнай спадчыны Тарэса-паліаёўшчыка).

ДАСЯГНЕННІ НАВУКІ

— Вы будзеце назіраць за эпахальным эксперыmentам, — ска-зала мне. — Вялізнае дасягненне навукі!

Я пабачыў праз акно багата застаўлены стол, які стаў у спецы-яльным памяшканні для доследаў.

— А цяпер глядзіце ўважліва!

У пакой увайшоў мужчына і сеў за стол. Ён з цікавасцю агле-дзеў стравы, потым пасунуў да сябе фаршыраваную рыбу і па-чаў есці. На яго твары адбілася задавальненне: відаць было, што есць з апетытам.

— Бачыце? Гэта сенсацыя ў галіне хіміі! Такого поспеху ніхто не чакаў нават у самых смелых марах!

Між тым мужчына пакончыў з рыбай і ўзяўся за суп, наліўшы яго сабе з супніцы, якая стаяла на сталае. Здаецца, гэта быў та-матны суп з вермішэляй. Мужчына паспытаў яго і задаволена паківаў чалавека.

— Хімія, — запэўніў мяне, — зрабіла сямімільны крок на-перад! Гэта цудоўны поспех!

З'еўшы суп, ён паклаў сабе на талерку катлету. Гэта, бадай, быў папулярны шніцэль з яйцом. Потым з'еў бульбянае порэ і моркву. Дабайкай да другой стравы паслужыў салат з памідо-раў з цыбуляй. Пра тое, што «другое» было цудоўным, гаварыў выраз яго твару, які ззяў энтузіязмам, што межаваў з экстазам.

— Відаць, што абед смачны, — заўважыў я. — Есць ён з вялі-кім апетытам.

— Гэта трыумф хіміі, — растлумачылі мне. — Небывалая на-вуковая завава!

Мужчына скончыў есці «другое». Па яго твару разліўся выраз асалоды. Перад ім былі яшчэ кава і торт.

Дэсерт быў такі ж цудоўны, як і папярэднія стравы. Калі муж-чына выціраў рот сурвэткай, не заставалася сумненняў, што ён атрымаў ад абеду вялікае задавальненне.

— Так, нашы хімікі заслужоўваюць найвялікшага прызнання...

Мужчына ўстаў з-за стала і выйшаў з пакоя.

— Ну, якое ж ваша ўражанне? — У тоне пытання гучала гор-дасць.

— Дзівосна! — адказаў я. — Цяжка ў гэта паверыць. Невера-годна... Няўжо ўсе гэтыя стравы—рыба, суп, катлеты, гародніна—прадукты хіміі?

— Не, — пачуў я ў адказ. — Стравы ўсе з сапраўдных пра-дуктаў. Але ці ўсведамляеце вы як след, што чалавек — увесь з поліхлорвініла!

Пераклад з польскай мовы.

АЎТАРУ ШМАТТОМНІКА ПРА ДВАНАЦЦАЦГАЛОВАГА ЗМЕЯ

Як твае, брат, справы, Дарагі, Рыгорна? Змей той — злева, справа. Жыць даволі горна.

Ты папомні слова, Даўно ходзіць чутка: Змей і Сын Удовін Змірацца ўжо хутна.

Чуў я рэч такую, Есць між імі змова.

Аўтара мяркуюць Пакараць сурова.

Тан, яго ты бэсціў Доўга, адмыслова. З'есць цябе нарэшце Змей той шматгаловы.

Змей зрабіць тлуму, Як дражніць не кінеш. Ты яго прыдумаў, Ад яго й загінеш.

Мікола ВЯРШЫНІН.

«ДУМАЮЧЫ»

П Р А

ВЕЧНАСЦЬ...



— А недахоп «гістарычнасці» ў нашым горадзе кампенсуюць памятнымі дошкамі...



Герастрат: «Мне б такую тэхніку...» Мядоні М. ЧАРНЯЎСКАГА.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦН КП Беларусі

ТЭДЭМА — СЮДЭМА

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП Мінск, вул. Заха-рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24 61, на-месніка галоўнага рэдактара — 33 25 25, адзна-га сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска палі-тычнага жыцця і інфармацыі — 33 22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24 62, аддзела крытыкі і бі-бліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-кі — 33-21-53, аддзела вышляўчэнага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33 24 62 ад-дзела культуры — 33-24 62, аддзела пісем і маса-вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52 85, бухгалтэрыі — 23 77 65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксандр АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГСР'ЕУ,

Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЉОБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр АПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара),

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРНО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.